

Δίκαιες διαδικασίες ασυλου και αποτελεσματική προσφυγή

Εκπαιδευτικό υλικό για την πρόσβαση
των μεταναστών στη δικαιοσύνη

icj

International
Commission
of Jurists

1

Η Διεθνής Επιτροπή Νομικών (International Commission of Jurists — ICJ), που αποτελείται από 60 διακεκριμένους δικαστές και δικηγόρους από όλον τον κόσμο, προάγει και προστατεύει τα ανθρώπινα δικαιώματα μέσω του κράτους δικαίου, αξιοποιώντας τη μοναδική νομική της εμπειρία για να αναπτύξει και να ενισχύσει τα εθνικά και διεθνή συστήματα απονομής δικαιοσύνης.

Η Διεθνής Επιτροπή Νομικών ιδρύθηκε το 1952 και, με την ενεργή της παρουσία σε πέντε ηπείρους, έχει ως στόχο να διασφαλίσει διεθνώς την προοδευτική ανάπτυξη και την αποτελεσματική εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, να κάνει πραγματικότητα τα ατομικά, μορφωτικά, οικονομικά, πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα, να προστατέψει τη διάκριση των εξουσιών και να εγγυηθεί την ανεξαρτησία των δικαστών και των νομικών.

® **Εκπαιδευτικό υλικό για την πρόσβαση των μεταναστών στη δικαιοσύνη**
- Δίκαιες διαδικασίες ασυλου και αποτελεσματική προσφυγή

© Copyright International Commission of Jurists, Σεπτέμβριος 2021

Η ICJ επιτρέπει την ελεύθερη αναπαραγωγή αποσπασμάτων από όλες τις εκδόσεις της, υπό την προϋπόθεση ότι θα αναφέρεται η πηγή και θα αποστέλλεται ένα αντίτυπο του έργου όπου περιλαμβάνεται το απόσπασμα στην έδρα της Επιτροπής, στην εξής διεύθυνση:

International Commission of Jurists
Rue des Buis 3
P.O. Box 1270
1211 Geneva 1, Switzerland
t: +41 22 979 38 00
www.icj.org

Δικαιες διαδικασίες ασυλου και αποτελεσματική προσφυγή

Εκπαιδευτικό υλικό για την πρόσβαση των μεταναστών στη δικαιοσύνη

International Commission of Jurists (ICJ)
Greek Council for Refugees (GCR)
Forum for Human Rights (FORUM)
Immigrant Council of Ireland (ICI)
Scuola Superiore di Studi Universitari
e di Perfezionamento Sant'Anna (SSSA)

Σεπτέμβριος 2021

Δίκαιες διαδικασίες ασύλου και αποτελεσματική προσφυγή

FAIR PLUS project - Σεπτέμβριος 2021

Πίνακας περιεχομένων

I. Νομικό πλαίσιο	6
1. Διεθνές Νομικό Πλαίσιο	6
Εισαγωγή	6
α. Η Συνθήκη του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων, το Πρωτόκολλο του 1967 και η εποπτική δικαιοδοσία της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών	6
β. Διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου	7
γ. Το άσυλο ως γενική αρχή του διεθνούς δικαίου	8
2. Νομικό πλαίσιο της ΕΕ	8
α. Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ	8
i. Θεμελιώδη δικαιώματα στον Χάρτη: Η σχέση με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου	10
ii. Χάρτης της ΕΕ: άρθρο 18	12
β. Οδηγία για τις διαδικασίες ασύλου (ΑΟΔ)	13
II. Γενικές αρχές	13
1. Δίκαιες διαδικασίες για τους προσδιορισμούς των αιτήσεων ασύλου	15
2. Απαγόρευση της επαναπροώθησης	16
3. Μη διακριτική μεταχείριση	19
4. Ευάλωτες ομάδες	19
Ειδικές εγγυήσεις για παιδιά ⁵³	22
III. Πρόσβαση στο έδαφος και στη διαδικασία ασύλου	23
1. Πρόσβαση στο έδαφος	24
2. Πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου	24
IV. Το δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής	27
V. Πρόσβαση στις πληροφορίες	31
VI. Γλώσσα της συνέντευξης και δικαίωμα για ικανό διερμηνέα δωρεάν	33
VII. Το δικαίωμα νομικής συνδρομής, νομικής εκπροσώπησης και νομικής βοήθειας	34
VIII. Το δικαίωμα προσωπικής συνέντευξης	37
IX. Προθεσμίες στη διαδικασία ασύλου	39
1. Χρονοβόρες διαδικασίες ασύλου	39
2. Προθεσμίες προσφυγής	40
3. Σύντομες προθεσμίες σε πρωτοβάθμιες διαδικασίες ασύλου και σε διαδικασίες προσφυγής	41
X. Το επίπεδο και το βάρος της απόδειξης	41
XI. Έννοια ασφαλών χωρών	42

Το παρόν εγχειρίδιο κατάρτισης είναι το πρώτο από μια σειρά πέντε εκπαιδευτικών εγχειριδίων¹ σχετικά με την προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών στην Ευρώπη. Το παρόν εγχειρίδιο παρέχει μια σύνοψη των κατευθυντήριων αρχών στο δίκαιο της διαδικασίας ασύλου.

I. Νομικό πλαίσιο

1. Διεθνές Νομικό Πλαίσιο

Εισαγωγή

«Η ανάγκη για διεθνή προστασία γεννάται όταν ένα άτομο βρίσκεται εκτός της χώρας του και δεν είναι σε θέση να επιστρέψει στην πατρίδα του, επειδή θα βρισκόταν σε κίνδυνο εκεί και η χώρα του δεν μπορεί ή δεν επιθυμεί να το προστατεύσει. Οι κίνδυνοι που δημιουργούν την ανάγκη για διεθνή προστασία περιλαμβάνουν συνήθως τους κινδύνους διώξεων, απειλών για τη ζωή, την ελευθερία ή τη σωματική ακεραιότητα που προκύπτουν από ένοπλες συγκρούσεις, σοβαρές διαταράξεις της δημόσιας τάξης ή διάφορες καταστάσεις βίας. Άλλοι κίνδυνοι μπορεί να προέρχονται από: πείνα που συνδέεται με καταστάσεις ένοπλης σύγκρουσης, φυσικές ή ανθρωπογενείς καταστροφές καθώς και ανιθαγένεια. Συχνά, αυτά τα στοιχεία αλληλοσυνδέονται και εκδηλώνονται με αναγκαστικό εκτοπισμό από μόνων».²

Η θεμελίωση οποιουδήποτε δικαιώματος για διεθνή προστασία είναι «το δικαίωμα αίτησης και παροχής ασύλου σε άλλες χώρες λόγω διώξης» όπως ορίζεται στο άρθρο 14 παράγραφος 1 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Με τη σειρά του, ο ακρογωνιαίος λίθος κάθε νομικού καθεστώτος που αφορά τους πρόσφυγες είναι η Σύμβαση του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων, όπως τροποποιήθηκε με το Πρωτόκολλο του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων³. Εκτός από τη Συνθήκη για τους Πρόσφυγες, το εθνικό δίκαιο και το δίκαιο της ΕΕ για το άσυλο πρέπει να συμμορφώνονται με το διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου, συμπεριλαμβανομένων των υποχρεώσεων που απορρέουν από τις συνθήκες των Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα και, για τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ). Όσον αφορά τα κράτη μέλη της ΕΕ, το εθνικό δίκαιο κάθε κράτους πρέπει να συμμορφώνεται με τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ και να εφαρμόζεται σύμφωνα με τις λοιπές διατάξεις του πρωτογενούς δικαίου της ΕΕ.

α) Η Συνθήκη του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων, το Πρωτόκολλο του 1967 και η εποπτική δικαιοδοσία της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών

Η Συνθήκη της Γενεύης για τους Πρόσφυγες είναι ο ακρογωνιαίος λίθος της προστασίας των προσφύγων. Η Συνθήκη για τους Πρόσφυγες έχει ως αντικείμενο και σκοπό της να προστατεύει τα άτομα που έχουν βάσιμο φόβο ότι θα διωχθούν για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, ιδιότητας μέλους συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας ή πολιτικής άποψης.

Σύμφωνα με το καταστατικό του 1950, η Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (UNHCR) διαδραματίζει εποπτικό ρόλο στην εφαρμογή της Συνθήκης για τους Πρόσφυγες. Η Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (UNHCR) έχει εντολή από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ να παρέχει διεθνή προστασία στους πρόσφυγες και να επιβλέπει την εφαρμογή των συνθηκών που αφορούν τους πρόσφυγες.⁴ Η εποπτική της ευθύνη αντικατοπτρίζεται επίσης στο προοίμιο και στο άρθρο 35 της Συνθήκης του 1951 για τους πρόσφυγες,⁵ και στο άρθρο II του Πρωτοκόλλου της του 1967.

¹ Τα εγχειρίδια για την πρόσβαση των μεταναστών στην δικαιοσύνη εκπονήθηκαν στο πλαίσιο του FAIR (Fostering Access to Immigrant's Rights) Plus Project και περιλαμβάνουν τα παρακάτω εγχειρίδια:

0. Πρόσβαση στη δικαιοσύνη

I. Δικαιες διαδικασίες ασύλου και αποτελεσματική προσφυγή

II. Πρόσβαση στη δικαιοσύνη για τους μετανάστες υπό κράτηση

III. Πρόσβαση στη δικαιοσύνη για οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα

IV. Πρόσβαση στη δικαιοσύνη για την προστασία του δικαιώματος οικογενειακής ζωής των μεταναστών

V. Πρόσβαση στη δικαιοσύνη για παιδιά-μετανάστες.

² Βλ. Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (UNHCR), Persons in need of international protection, Ιούνιος 2017, <http://www.refworld.org/docid/596787734.html>.

³ Η Συνθήκη του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων, Συλλογή Συνθηκών των Ηνωμένων Εθνών (τόμος 189, σελ. 137) που τέθηκε σε ισχύ στις 22 Απριλίου 1954 (εφεξής: Συνθήκη της Γενεύης για τους Πρόσφυγες), όπως τροποποιήθηκε από το Πρωτόκολλο για το Καθεστώς των Προσφύγων, Συνθήκη των Ηνωμένων Εθνών (τόμος 606, σελ. 267), το οποίο τέθηκε σε ισχύ στις 4 Οκτωβρίου 1967 (εφεξής: το Πρωτόκολλο του 1967).

⁴ Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, Καταστατικό του Γραφείου του Ύπατου Αρμοστή των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (Statute of the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees), 14 Δεκεμβρίου 1950, A / RES / 428 (V), Παράρτημα, παράγραφος 8 (α).

⁵ Το άρθρο 35 παράγραφος 1 έχει ως εξής: «Τα συμβαλλόμενα κράτη δεσμεύονται για συνεργασία με το Γραφείο του Ύπατου Αρμοστή των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες ή με οποιαδήποτε άλλη υπηρεσία των Ηνωμένων Εθνών η οποία μπορεί να το διαδεχθεί στην άσκηση των καθηκόντων του και ειδικότερα δεσμεύονται να διευκολύνουν το καθήκον της εποπτείας της εφαρμογής των διατάξεων της παρούσας Συνθήκης».

Κατά την άσκηση της εποπτικής δικαιοδοσίας της, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες δημοσίευσε ένα Εγχειρίδιο και κατευθυντήριες γραμμές για τις διαδικασίες και τα κριτήρια για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα σύμφωνα με τη Συνθήκη του 1951 και το Πρωτόκολλο του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων.⁶ Οι κατευθυντήριες οδηγίες της UNHCR για τη διεθνή προστασία συμπληρώνουν και επικαιροποιούν το Εγχειρίδιο της UNHCR και πρέπει να ερμηνεύονται σε συνδυασμό με αυτό. Παρέχουν έγκυρες οδηγίες σχετικά με την ουσία και τη διαδικασία που σχετίζονται με τη Συνθήκη του 1951.

Η *Συνθήκη της Γενεύης για τους Πρόσφυγες* περιέχει: 1) τον ορισμό του πρόσφυγα κατά την έννοια της συνθήκης για τους πρόσφυγες, όπως τροποποιήθηκε με το Πρωτόκολλο του 1967, που περιλαμβάνεται στο άρθρο 1, παράγραφος Α, σημείο 2 και 2) τα ατομικά δικαιώματα των προσφύγων βάσει της Συνθήκης για τους πρόσφυγες και τις υποχρεώσεις του αντίστοιχου κράτους που απορρέουν από τη Συνθήκη. «Η Συνθήκη για τους Πρόσφυγες προβλέπει ποικιλία ως προς τους χειρισμούς και τα δικαιώματα για άτομα που πληρούν διαφορετικά κριτήρια. Το σύνολο των δικαιωμάτων που χορηγούνται σε έναν πρόσφυγα από ένα κράτος προκύπτει από το επίπεδο πραγματικής εξάρτησης από το κράτος και το επίπεδο της νομικής αναγνώρισης. Ορισμένα δικαιώματα ισχύουν αμέσως με την υπαγωγή ενός πρόσφυγα (de facto) στην εξουσία ενός κράτους, μια δεύτερη ομάδα δικαιωμάτων ισχύει με την είσοδο ενός πρόσφυγα στο έδαφος της χώρας και την υπαγωγή του στην πραγματική δικαιοδοσία του κράτους ασύλου. Μια τρίτη ομάδα δικαιωμάτων ισχύει κατά τη νόμιμη παραμονή του πρόσφυγα στο έδαφος ενός συμβαλλόμενου κράτους και μια τέταρτη ομάδα κατά τη νόμιμη ή μεγάλης διάρκειας διαμονή του στην επικράτεια ενός κράτους».⁷

Τα κράτη που είναι συμβαλλόμενα μέρη της Συνθήκης για τους Πρόσφυγες δεν είναι υποχρεωμένα να επεξεργάζονται αιτήματα για το καθεστώς του πρόσφυγα, αλλά υποχρεούνται να συμμορφώνονται με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη Συνθήκη και κυρίως να παρέχουν ατομικά δικαιώματα, όπως ορίζονται στη Συνθήκη, σε εκείνους που εμπίπτουν στον ορισμό του πρόσφυγα του άρθρου 1, παράγραφος Α, σημείο 2 της Συνθήκης.

Τα κράτη που είναι συμβαλλόμενα μέρη της Συνθήκης του 1951 για τους πρόσφυγες και του Πρωτοκόλλου του 1967 υποχρεούνται συνήθως να δέχονται όσους ισχυρίζονται ότι είναι πρόσφυγες ή να εξετάζουν το αίτημά τους. Η αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα από συμβαλλόμενο κράτος της Συνθήκης για τους πρόσφυγες έχει δηλωτικό χαρακτήρα. Ωστόσο, συχνά είναι απαραίτητο οι πρόσφυγες να δηλώνονται επίσημα με τη συγκεκριμένη ιδιότητα, ώστε να εξασφαλίζεται η κατάλληλη διεθνής προστασία και τα δικαιώματά τους όπως προβλέπεται στη Συνθήκη. Πολύ συχνά, τα κράτη που είναι συμβαλλόμενα μέρη της Συνθήκης για τους πρόσφυγες, συμπεριλαμβανομένων των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παραχωρούν σε μεμονωμένα πρόσωπα τα δικαιώματα που απορρέουν από το καθεστώς τους ως πρόσφυγες μόνο εάν έχουν προχωρήσει σε επίσημη διαπίστωση αυτού του καθεστώτος.

Ο εν λόγω προσδιορισμός αφορά το κατά πόσον το πρόσωπο πληροί τα σχετικά κριτήρια του άρθρου 1Α παράγραφος 2 της Σύμβασης για τους πρόσφυγες. Κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, οι πρόσφυγες, στις περισσότερες περιπτώσεις, βρίσκονται με φυσική παρουσία στο Κράτος Μέρος που εξετάζει τους ισχυρισμούς τους και πρέπει να απολαύουν διαδικαστικών δικαιωμάτων. Το κράτος παροχής ασύλου είναι υποχρεωμένο να εγγυάται δικαιοσύνη και ένα ελάχιστο επίπεδο ουσιαστικών δικαιωμάτων.⁸

Οι κατευθυντήριες γραμμές της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες ορίζουν ότι όλες οι αιτήσεις ασύλου πρέπει να αντιμετωπίζονται αντικειμενικά και αμερόληπτα και ότι πρέπει να γίνεται σεβαστός ο εμπιστευτικός χαρακτήρας των αιτημάτων ασύλου. Ορίζει ότι οι υποθέσεις πρέπει να επιλύονται επί της ουσίας: η μη τήρηση των τυπικών απαιτήσεων της διαδικασίας, όπως οι προθεσμίες, δεν θα πρέπει να οδηγεί από μόνη της στον αποκλεισμό εξέτασης αίτησης ασύλου.

β) Διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου

Το διεθνές πλαίσιο του διεθνούς δικαίου για τα δικαιώματα του ανθρώπου, που ισχύει για όλους τους ανθρώπους, περιλαμβάνεται στην Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του *Ανθρώπου, το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα* (ICESCR) και το *Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα* (ICCPR). Οι ανωτέρω πράξεις συμπληρώνονται με περιφερειακές πράξεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα: Στο ευρωπαϊκό πλαίσιο, η *Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών* (ECHR) και τα Πρωτόκολλά της καθώς και ο *Αναθεωρημένος Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης* (ESCt) στο σύστημα του Συμβουλίου της Ευρώπης.

⁶ Το Εγχειρίδιο της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και οι Κατευθυντήριες Γραμμές για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια για τον Καθορισμό του Καθεστώτος Προσφύγων βάσει της Συνθήκης του 1951 και του Πρωτοκόλλου του 1967, Επανεκδοση Γενεύη, Δεκέμβριος 2011, HCR/1P/4/ENG/REV. 3, (εφεξής: Εγχειρίδιο της UNHCR).

⁷ James C. Hathaway, *The Rights of Refugees under International Law*, 2005

⁸ ανατρέξτε στη διεύθυνση <http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e866>

Άλλες ειδικές συνθήκες για τα ανθρώπινα δικαιώματα επεξηγούν περαιτέρω το πλαίσιο για τον σεβασμό, την προστασία, την προώθηση και την εκπλήρωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων συγκεκριμένων κατηγοριών ανθρώπων ή την αντιμετώπιση συγκεκριμένων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, πολλά από τα οποία έχουν μεγάλη σημασία για ορισμένους ή για όλους τους μετανάστες. Αυτά περιλαμβάνουν, σε παγκόσμιο επίπεδο, τη *Συνθήκη για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών* (CEDAW), τη *Συνθήκη για τα δικαιώματα του παιδιού* (CRF), τη *Συνθήκη για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία* (CRPD), τη *Διεθνή Συνθήκη για την εξάλειψη όλων των μορφών φυλετικών διακρίσεων* (ICERD), τη *Συνθήκη κατά των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας* (CAT), τη *Διεθνή Συνθήκη για τα δικαιώματα των διακινούμενων εργαζομένων* (CMW) και τη *Διεθνή Συνθήκη για την προστασία όλων των ατόμων από την εξαναγκαστική εξαφάνιση* (CED).

γ) Το άσυλο ως γενική αρχή του διεθνούς δικαίου

Το διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου απαιτεί από τα κράτη να εξασφαλίζουν τα δικαιώματα όλων στη δικαιοδοσία τους, ανεξάρτητα από την εθνικότητά τους. Για παράδειγμα, το άρθρο 1 της ΕΣΔΑ απαιτεί από τα κράτη να «εξασφαλίζουν» τα δικαιώματα της Συνθήκης για «όλους τους πολίτες της δικαιοδοσίας τους», συμπεριλαμβανομένων των αλλοδαπών. Σε ορισμένες συγκεκριμένες περιπτώσεις, η έννοια της δικαιοδοσίας μπορεί να εκτείνεται πέρα από το έδαφος ενός κράτους.

Το Γενικό Σχόλιο αρ. 31 της Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του ΟΗΕ, το οποίο αφορά στις γενικές υποχρεώσεις των Κρατών υπό το ΔΣΑΠΔ αναφέρει στην παράγραφο 10:

«10. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη υποχρεούνται από το άρθρο 2, παράγραφος 1, να σέβονται και να διασφαλίζουν τα δικαιώματα της Συνθήκης για όλα τα πρόσωπα που ενδέχεται να βρίσκονται στην επικράτειά τους και για όλα τα πρόσωπα που υπάγονται στη δικαιοδοσία τους. Αυτό σημαίνει ότι ένα συμβαλλόμενο κράτος οφείλει να σέβεται και να διασφαλίζει τα δικαιώματα που θεσπίζονται στη Συνθήκη για οποιονδήποτε εμπίπτει στην εξουσία ή στον αποτελεσματικό έλεγχο αυτού του Κράτους Μέρους, ακόμη και εάν δεν βρίσκεται στο έδαφος του Κράτους Μέλους. (...)».

Η ΕΣΔΑ και τα Πρωτόκολλα της περιέχουν λίγες διατάξεις που αναφέρονται ρητά στους αλλοδαπούς ή περιορίζουν ορισμένα δικαιώματα σε υπηκόους ή νόμιμους κατοίκους (π.χ. άρθρα 2, 3 και 4 του Πρωτοκόλλου 4 της ΕΣΔΑ και του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου 7). Τα ζητήματα μετανάστευσης έχουν δημιουργήσει ένα ευρύ σύνολο νομολογίας από το ΕΔΔΑ, το οποίο αφορά κυρίως τα άρθρα 2, 3, 5, 8 και 13 της ΕΣΔΑ.

Το άρθρο 13 της ΕΣΔΑ απαιτεί από τα κράτη να παρέχουν αποτελεσματική προσφυγή ενώπιον μιας εθνικής αρχής σε όλους όσους ισχυρίζονται ότι έχουν παραβιαστεί τα δικαιώματα και οι ελευθερίες τους στο πλαίσιο της Συνθήκης. Στο πλαίσιο αυτό, η αποτελεσματικότητα σημαίνει είτε ένα ένδικο βοήθημα ικανό να «αποτρέψει την υποτιθέμενη παραβίαση ή τη συνέχισή της, είτε να παράσχει επαρκή αποκατάσταση για οποιαδήποτε παράβαση που είχε ήδη συμβεί» (*Kudla κατά Πολωνίας*, Προσφυγή υπ' αριθμ. 30210/96, Απόφαση της 26^{ης} Οκτωβρίου 2000, παράγραφος 158).

Η αρχή της επικουρικότητας αναθέτει την πρωταρχική ευθύνη στα κράτη να εξασφαλίζουν τη συμμόρφωσή τους με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την ECHR, αφήνοντας ως έσχατη λύση την προσφυγή στο ΕΔΔΑ. Πράγματι, όπως παρατηρεί το ΕΔΔΑ στην υπόθεση *Kudla*, «το αντικείμενο του άρθρου 13, όπως προκύπτει από τις προπαρασκευαστικές εργασίες ... είναι να παράσχει ένα μέσο με το οποίο τα άτομα μπορούν να ζητούν ένδικο προστασία σε εθνικό επίπεδο για παραβιάσεις των δικαιωμάτων τους που απορρέουν από τη Συνθήκη, προτού αναγκαστούν να ξεκινήσουν τη διεθνή διαδικασία καταγγελίας ενώπιον του Δικαστηρίου» (*Kudla*, παρ. 152).

2. Νομικό πλαίσιο της ΕΕ

α) Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ

Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ έχει την ίδια νομική ισχύ με τις Συνθήκες της ΕΕ.⁹ Οι διατάξεις του «απευθύνονται στα όργανα και τους οργανισμούς» της Ένωσης «και στα κράτη μέλη μόνο όταν εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης».¹⁰ Σύμφωνα με τις επίσημες Επεξηγήσεις που συνοδεύουν τον Χάρτη, οι διατάξεις του δεσμεύουν τα κράτη μέλη «όταν ενεργούν στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης».¹¹ Δεδομένου ότι η ΕΕ έχει αναπτύξει ένα ολοκληρωμένο σύνολο διατάξεων σχετικών

⁹ TEU, άρθρο 6, παράγραφος 1.

¹⁰ Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, άρθρο 51 παράγραφος 1.

¹¹ Επεξηγήσεις σχετικά με τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης* 2007 / C 303/32 (14 Δεκεμβρίου 2007). Οι επεξηγήσεις περιγράφουν τις πηγές των διατάξεων του Χάρτη και «λαμβάνονται δεόντως υπόψη από τα δικαστήρια της Ένωσης και των κρατών μελών», Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, άρθρο 52, παράγραφος 7.

με το άσυλο, οι αντίστοιχες αποφάσεις παροχής ασύλου που λαμβάνουν τα κράτη μέλη¹² εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της ΕΕ.¹³

Χάρτης των θεμελιωδών δικαιωμάτων της ευρωπαϊκής ένωσης

Άρθρο 1 Ανθρώπινη αξιοπρέπεια

Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια είναι απαραβίαστη. Πρέπει να είναι σεβαστή και να προστατεύεται.

Άρθρο 18 Δικαίωμα ασύλου

Το δικαίωμα ασύλου διασφαλίζεται τηρουμένων των κανόνων της Σύμβασης της Γενεύης της 28ης Ιουλίου 1951 και του Πρωτοκόλλου της 31ης Ιανουαρίου 1967 περί του καθεστώτος των προσφύγων και σύμφωνα με τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και τη Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής οριζόμενες ως «οι Συνθήκες»).

Άρθρο 19 Προστασία σε περίπτωση απομάκρυνσης, απέλασης και έκδοσης

1. Απαγορεύονται οι ομαδικές απελάσεις.
2. Κανείς δεν μπορεί να απομακρυνθεί, να απελαθεί ή να εκδοθεί προς κράτος όπου διατρέχει σοβαρό κίνδυνο να του επιβληθεί η ποινή του θανάτου ή να υποβληθεί σε βασανιστήρια ή άλλη απάνθρωπη ή εξευτελιστική ποινή ή μεταχείριση.

Η διαδικασία προδικαστικής παραπομπής του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής ΔΕΕ)

Η παραπομπή στο ΔΕΕ για την έκδοση προδικαστικής απόφασης είναι μια διαδικασία ανοικτή σε όλους τους εθνικούς δικαστές όλων των κρατών μελών. Εάν, στο πλαίσιο μιας υπόθεσης στην οποία προεδρεύουν οι δικαστές της εσωτερικής διαδικασίας, θεωρούν ότι η εφαρμογή ενός κανόνα του ευρωπαϊκού δικαίου εγείρει μια ερώτηση την απάντηση της οποίας δεν γνωρίζουν, αλλά χρειάζονται διευκρινίσεις για να μπορέσουν να αποφανθούν, μπορούν να αναστείλουν την εγχώρια υπόθεση και να παραπέμψουν το ζήτημα στο CJEU, προκειμένου να αποφασηθεί ένα σημείο ερμηνείας του ευρωπαϊκού δικαίου. Είναι σαφές - και αδιαμφισβήτητο - ότι το CJEU είναι αρμόδιο να ερμηνεύει το περιεχόμενο της ισχύουσας νομοθεσίας της ΕΕ. Σύμφωνα με την αρχή της *acte clair*, τα εθνικά δικαστήρια τελευταίου βαθμού απαλλάσσονται από την υποχρέωσή τους να παραπέμψουν το ζήτημα του δικαίου της ΕΕ στο CJEU εάν, υπό το φως προηγούμενων αποφάσεων του ΔΕΕ, η απάντηση είναι «προφανής». Όσον αφορά τη διακριτική ευχέρεια του εθνικού δικαστηρίου τελευταίου βαθμού ως προς το εάν πρόκειται για υπόθεση *acte clair*, στην υπόθεση *Ferreira da Silva* το ΔΕΕ ανέφερε ότι ένα ανώτατο δικαστήριο είχε παραβεί το καθήκον του να υποβάλει προδικαστική παραπομπή βάσει του άρθρου 267.3 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ). Ο παράγοντας ενεργοποίησης στην υπόθεση *Ferreira da Silva* ήταν το γεγονός ότι υπήρξαν έντονες αντιφάσεις μεταξύ των δικαστηρίων διαφόρων κρατών μελών που οδήγησαν σε προδικαστικές παραπομπές στο Δικαστήριο. Το ΔΕΕ έκρινε ότι «υπό τις περιστάσεις όπως αυτές της υποθέσεως ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, οι οποίες χαρακτηρίζονται τόσο από αντιφατικές γραμμές νομολογίας σε εθνικό επίπεδο όσον αφορά την έννοια της «μεταβιβάσεως επιχειρήσεως» κατά την έννοια της Οδηγίας 2001/23 όσο και από το γεγονός ότι η εν λόγω έννοια συχνά δημιουργεί δυσκολίες ερμηνείας στα διάφορα κράτη μέλη, ένα εθνικό δικαστήριο ή τριμελές σώμα, κατά των αποφάσεων του οποίου δεν υπάρχει ένδικο μέσο δύναμει του εθνικού δικαίου, πρέπει να τηρεί την υποχρέωσή του ως προς την παραπομπή στο Δικαστήριο, προκειμένου να αποφεύγεται ο κίνδυνος εσφαλμένης ερμηνείας του δικαίου της ΕΕ».

Η προσέγγιση του ΔΕΕ στη διαδικασία παραπομπής είναι προς διευκόλυνση: εάν θεωρεί ότι τα ερωτήματα που θέτουν οι εγχώριοι δικαστές είναι ασαφή, μπορεί να ζητήσει διευκρινίσεις από το αιτούν δικαστήριο ή να αποφασίσει να αναστατηθεί το ίδιο τα προδικαστικά ερωτήματα προτού να απαντήσει. Η διαδικασία παραπομπής δεν αποτελεί μορφή προσφυγής κατά ευρωπαϊκής ή εθνικής πράξης, αλλά είναι ένας μηχανισμός που επιτρέπει στα εθνικά δικαστήρια των κρατών μελών να διασφαλίζουν την ομοιόμορφη ερμηνεία και εφαρμογή της νομοθεσίας της ΕΕ. Η απόφαση του ΔΕΕ σχετικά με μια παραπομπή φέρει ισχύ *res judicata* και δεσμεύει όλα τα εθνικά δικαστήρια των κρατών μελών.¹⁹

¹² Περίπτωση 5/88 *Hubert Wachauf v Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft*, παρ. 19: οι απαιτήσεις της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην έννομη τάξη της ΕΕ είναι δεσμευτικές για τα κράτη μέλη κατά την εφαρμογή των κανόνων της ΕΕ. Επίσης, υπόθεση C-260/89 *ERT*, παρ. 42.

¹³ S. Peers, "Human Rights in the EU Legal Order: Practical Relevance for EC Immigration and Asylum Law", στο: S. Peers & N. Rogers (eds.), *EU Immigration and Asylum Law – Text and Commentary* (2006), σελ. 137, που παρατίθεται στο: Laurens Lavrysen, "European Asylum Law and the ECHR: An Uneasy Coexistence", *Goettingen Journal of International Law* 4 (2012) 1, σελ. 202.

Το ΔΕΕ έχει σημειώσει επανειλημμένως την ανάγκη για ομοιόμορφη εφαρμογή της νομοθεσίας της ΕΕ και ότι, ως εκ τούτου, οι διατάξεις της πρέπει να ερμηνεύονται ανεξάρτητα και ομοιόμορφα σε ολόκληρη την ΕΕ. Αυτός είναι ο πρωταρχικός ρόλος του ΔΕΕ. Επειδή οι εθνικές αρχές ενός κράτους μέλους της ΕΕ ενδέχεται να θεσπίζουν εθνικά μέτρα για την εφαρμογή μιας οδηγίας κατά τρόπο αντίθετο προς τον σκοπό και τον στόχο της οδηγίας, ενώ, κατά μείζονα λόγο, όπως ερμηνεύεται από τη νομολογία του ΔΕΕ, τα κράτη μέλη είναι υποχρεωμένα να διασφαλίζουν την ορθή εφαρμογή της σχετικής οδηγίας, προς τον σκοπό αυτόν, ενδέχεται ακόμη να απαιτείται από τα διοικητικά όργανα να επαναφέρουν μια απόφαση που βασίζεται σε εσφαλμένη εφαρμογή του δικαίου της ΕΕ.¹⁴

Όταν το ΔΕΕ ακυρώνει μια πράξη της Ένωσης ή μια συγκεκριμένη διάταξη της, μπορεί να επιτρέψει να τεθεί σε ισχύ η ακύρωση μόνο μετά τη λήξη μιας εύλογης μεταβατικής περιόδου, προκειμένου να επιτραπεί στα κράτη μέλη να τροποποιήσουν την εθνική νομοθεσία εφαρμογής.¹⁵ Σύμφωνα με την αρχή της ασφάλειας δικαίου στο δίκαιο της ΕΕ, δεν θα λαμβάνονται αναδρομικά μέτρα εκτός από νομικά αιτιολογημένες περιστάσεις.¹⁶

ι. Θεμελιώδη δικαιώματα στον Χάρτη: Η σχέση με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

Όσον αφορά στα δικαιώματα που περιέχονται στον Χάρτη και τα οποία αντιστοιχούν στα δικαιώματα που εγγυάται η ΕΣΔΑ, «η έννοια και η εμβέλεια τους είναι ίδιες με εκείνες που επιφυλάσσει η εν λόγω Σύμβαση».¹⁷ Η διάταξη αυτή ενσωματώνει αποτελεσματικά δικαιώματα στην ΕΣΔΑ που συμπίπτουν με τα αντίστοιχα του Χάρτη στο δίκαιο της ΕΕ.¹⁸ Σε αυτό το πλαίσιο, αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι το προοίμιο του Χάρτη επιβεβαιώνει τη σημασία της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Το άρθρο 52 παράγραφος 3 του Χάρτη, σε συνδυασμό με την επαναβεβαίωση της σπουδαιότητας της νομολογίας του Δικαστηρίου του Στρασβούργου, απαιτεί την ερμηνεία των διατάξεων του Χάρτη που εκφράζονται με τους ίδιους όρους με εκείνους της ΕΣΔΑ, οι οποίοι λαμβάνουν υπόψη και συμμορφώνονται με τη νομολογία του τελευταίου.

Ο Χάρτης καθορίζει ένα ελάχιστο βασικό πρότυπο και δεν αποκλείει το δίκαιο της Ένωσης που παρέχει ευρύτερη προστασία. Το άρθρο 52 παράγραφος 3 του Χάρτη προβλέπει ότι το επίπεδο προστασίας που παρέχει το δίκαιο του Χάρτη δεν μπορεί ποτέ να είναι χαμηλότερο από αυτό που εγγυάται το ισοδύναμο της ΕΣΔΑ, ενώ ταυτόχρονα δεν εμποδίζει την προσφορά μεγαλύτερης προστασίας από το δίκαιο της Ένωσης.

Άρθρο 52.3:

«Στον βαθμό που ο παρών Χάρτης περιλαμβάνει δικαιώματα που αντιστοιχούν σε δικαιώματα τα οποία διασφαλίζονται στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, η έννοια και η εμβέλειά τους είναι ίδιες με εκείνες που τους αποδίδει η εν λόγω Σύμβαση. Η διάταξη αυτή δεν εμποδίζει το δίκαιο της Ένωσης να παρέχει ευρύτερη προστασία».

Άρθρο 53 - Level of protection

«Καμία διάταξη του παρόντος Χάρτη δεν πρέπει να ερμηνεύεται ως περιορίζουσα ή θίγουσα τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις θεμελιώδεις ελευθερίες που αναγνωρίζονται, στα αντίστοιχα πεδία εφαρμογής από το δίκαιο της Ένωσης, το διεθνές δίκαιο, καθώς και από διεθνείς συμβάσεις στις οποίες είναι μέρη η Ένωση ή όλα τα κράτη μέλη, και ιδίως από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, καθώς και από τα Συντάγματα των κρατών μελών».

¹⁴ i-21 Germany GmbH και Arcor AG & Co. KG κατά Bundesrepublik Deutschland, Απόφαση του Τμήματος Μείζονος Συνθέσεως στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-392/04 και C-422/04, 19 Σεπτεμβρίου 2006, §§ 51-52.

¹⁵ Υπόθεση CJEU, C-236/09, Association belge des Consommateurs Test-Achats ASBL κατά Councilm, 11 Μαρτίου 2011, παράγραφοι 32-34.

¹⁶ Βλ. Απόφαση του Πρωτοδικείου της 3ης Ιουλίου 2007, T-357/02, Freistaat Sachsen κατά Επιτροπής [2007] ECR II-1261, παρ. 98, όπου το Δικαστήριο έκρινε ότι «οι διατάξεις του κοινοτικού δικαίου δεν έχουν αναδρομική ισχύ, εκτός εάν, κατ' εξαίρεση, προκύπτει από τους όρους ή το γενικό καθεστώς τους ότι τούτο είναι πρόθεση του νομοθέτη, ότι ο επιδιωκόμενος σκοπός το απαιτεί και ότι οι νόμιμες προσδοκίες των ενδιαφερομένων τηρούνται δεόντως».

¹⁷ Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, άρθρο 52, παράγραφος 3. Οι «Επεξηγήσεις σχετικά με τον Χάρτη» (βλ. FN 10) απαριθμούν τα άρθρα όπου τόσο το νόημα όσο και το πεδίο εφαρμογής είναι τα ίδια με τα αντίστοιχα άρθρα της ΕΣΔΑ και εκείνα όπου η έννοια είναι ίδια, αλλά όπου το πεδίο εφαρμογής είναι ευρύτερο. Όπως επισημάνθηκε, τόσο το νόημα όσο και το πεδίο εφαρμογής ορισμένων άρθρων του δεύτερου καταλόγου που περιέχονται στις Επεξηγήσεις είναι στην πραγματικότητα ευρύτερα (Koen Lenaerts, 'Exploring the limits of the EU Charter of Fundamental Rights', *European Constitutional Law Review* 8(3) (2012), σελ. 395-396).

¹⁸ Από τη συνδυασμένη ανάγνωση του άρθρου 52 παράγραφος 3 και του άρθρου 53 του Χάρτη προκύπτει ότι εάν το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αυξήσει το επίπεδο προστασίας ή αποφασίσει να επεκτείνει το πεδίο εφαρμογής ενός θεμελιώδους δικαιώματος, ώστε να ξεπεράσει το επίπεδο προστασίας που εγγυάται το δίκαιο της ΕΕ, η αυτονομία του δικαίου της ΕΕ μπορεί να μην υπάρχει πλέον. Το ΔΕΕ θα υποχρεωθεί να ερμηνεύσει εκ νέου τον Χάρτη. Βλ. Koen Lenaerts, 'Exploring the limits of the EU Charter of Fundamental Rights', *European Constitutional Law Review* 8(3) (2012), σελ. 394.

Η διάταξη αυτή αποσκοπεί στη διατήρηση του επιπέδου προστασίας που παρέχεται σήμερα στο πλαίσιο του αντίστοιχου πεδίου εφαρμογής τους από το δίκαιο της ΕΕ, το εθνικό δίκαιο και το διεθνές δίκαιο. Λόγω της σημασίας της, γίνεται αναφορά στην ΕΣΔΑ.¹⁹

Ορισμένα άρθρα του Χάρτη διατυπώνονται ευρύτερα από τα ισοδύναμα τους στην ΕΣΔΑ και, ως εκ τούτου, ενδεχομένως προσφέρουν ευρύτερη προστασία.

Το άρθρο 47 του ΚΠΑ κωδικοποίησε το κεκτημένο της ΕΕ σχετικά με την αποτελεσματική δικαστική προστασία, θεσπίζοντας το δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής (άρθρο 13 της ΕΣΔΑ) και το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη (άρθρο 6 παράγραφος 1 της ΕΣΔΑ), βάσει της ίδιας διάταξης.

Χάρτης των θεμελιωδών δικαιωμάτων της ευρωπαϊκής ένωσης

Άρθρο 47 Δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και αμερόληπτου δικαστηρίου

Κάθε πρόσωπο του οποίου παραβιάστηκαν τα δικαιώματα και οι ελευθερίες που διασφαλίζονται από το δίκαιο της Ένωσης, έχει δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου, τηρουμένων των προϋποθέσεων που προβλέπονται στο παρόν άρθρο.

Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα να δικασθεί η υπόθεσή του δίκαια, δημόσια και εντός εύλογης προθεσμίας, από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως. Κάθε πρόσωπο έχει τη δυνατότητα να συμβουλευέται δικηγόρο και να του αναθέτει την υπεράσπιση και εκπροσώπησή του.

Σε όσους δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους, παρέχεται δικαστική αρωγή, εφόσον η αρωγή αυτή είναι αναγκαία για να εξασφαλισθεί η αποτελεσματική πρόσβαση στη δικαιοσύνη.

Ενώ το άρθρο 47 (1) του ΚΠΑ αντικατοπτρίζει το άρθρο 13 της ΕΣΔΑ όσον αφορά το δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής και πρέπει να εφαρμόζεται υπό το πρίσμα της σχετικής νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ), η προστασία είναι εκτενέστερη στο δίκαιο της Ένωσης. Οι εξηγήσεις στο ΚΠΑ σχετικά με το άρθρο 47 παράγραφος 2 καθιστούν σαφές ότι τα πρότυπα και οι απαιτήσεις του άρθρου 6 παράγραφος 1 της ΕΣΔΑ εφαρμόζονται στην ερμηνεία των διατάξεων του. Με άλλα λόγια, το άρθρο 47 ΚΠΑ εφαρμόζεται σε θέματα δικαίου της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένης της μετανάστευσης και του ασύλου, που δεν διέπονται από το άρθρο 6 ως ζήτημα του δικαίου της ΕΣΔΑ. Είναι σαφές ότι οι εξηγήσεις στο ΚΠΑ επεκτείνουν ρητώς το δικαίωμα σε «δίκαιη και δημόσια ακρόαση [...] εντός εύλογου χρονικού διαστήματος από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο που έχει συσταθεί με νόμο» πέρα από «διαφορές σχετικές με δικαιώματα και υποχρεώσεις αστικού δικαίου», το δικαίωμα να «συμβουλευέται, να υπερασπίζεται και να εκπροσωπείται» και το δικαίωμα παροχής νομικής συνδρομής σε περιπτώσεις όπου ο ενδιαφερόμενος «δεν διαθέτει επαρκείς πόρους» και «στο μέτρο που αυτό είναι αναγκαίο για την εξασφάλιση αποτελεσματικής πρόσβασης στη δικαιοσύνη».

Ορισμένα από τα ευρύτερα διατυπωμένα στον Χάρτη δικαιώματα παρέχουν επίσης ειδικότερα μεγαλύτερη προστασία από εκείνη που παρέχεται από τα ισοδύναμα της ΕΣΔΑ. Για παράδειγμα, η απαγόρευση της δουλείας και της καταναγκαστικής εργασίας στο άρθρο 5 του Χάρτη, που απορρέει από το άρθρο 4 της ΕΣΔΑ, απαγορεύει ρητά την εμπορία ανθρώπων.

Όταν ο Χάρτης επαναλαμβάνει τη διατύπωση του αντίστοιχου άρθρου της ΕΣΔΑ, ακριβώς ή με μικρές τροποποιήσεις, το άρθρο 52.3 του Χάρτη της ΕΕ υποδηλώνει ότι τα κράτη μέλη της ΕΕ και το ΔΕΕ πρέπει να ακολουθούν τη νομολογία του ΕΔΔΑ προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι σχετικές διατάξεις του Χάρτη ερμηνεύονται κατά τέτοιο τρόπο ώστε να διασφαλίζουν τουλάχιστον το ίδιο επίπεδο προστασίας των ισοδυνάμων τους στην ΕΣΔΑ όπως διατυπώνεται στη νομολογία του ΕΔΔΑ. Επιπλέον, το άρθρο 19 του ΚΠΑ συγκεντρώνει την απαγόρευση των απελάσεων βάσει του άρθρου 3 και τις συλλογικές απελάσεις βάσει του άρθρου 4 του πρωτοκόλλου 4 της ΕΣΔΑ.

4ο Πρωτόκολλο της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

Άρθρο 4 Απαγόρευση ομαδικών απελάσεων αλλοδαπών

Απαγορεύεται η ομαδική απέλαση αλλοδαπών.

7ο Πρωτόκολλο της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

Άρθρο 1 Διαδικαστικές εγγυήσεις σε περίπτωση απελάσεων αλλοδαπών

1. Αλλοδαπός που έχει νόμιμα τη διαμονή του στην επικράτεια ενός Κράτους δεν απελαύνεται παρά μόνο μετά από απόφαση που έχει ληφθεί σύμφωνα με τον νόμο στον ανωτέρω δίδεται

¹⁹ <http://fra.europa.eu/en/charterpedia/article/53-level-protection>

η δυνατότητα: α. να προτείνει επιχειρήματα κατά της απέλασης του, β. να τύχει η υπόθεση του επανεξέτασης και γ. να εκπροσωπείται για τους σκοπούς αυτούς ενώπιον της αρμόδιας αρχής, ή ενώπιον ενός ή περισσοτέρων προσώπων που ορίζονται απ' αυτή την αρχή.

2. Αλλοδαπός μπορεί να απελαθεί και πριν από την άσκηση των δικαιωμάτων που προβλέπονται στην παραγρ. 1α, β και γ αυτού του άρθρου όταν αυτή η απέλαση είναι αναγκαία για το συμφέρον της δημόσιας τάξης ή επιβάλλεται για λόγους εθνικής ασφάλειας.

Μια συνδυασμένη ανάγνωση της αναγνώρισης του Χάρτη ότι η «ανθρώπινη αξιοπρέπεια είναι απαραίτητη. Πρέπει να τηρείται και να προστατεύεται»,²⁰ σε συνδυασμό με τις άλλες διατάξεις του Χάρτη για τα ισχύοντα δικαιώματα της ΕΣΔΑ και τις αναφορές στα ανθρώπινα δικαιώματα στο προοίμιο της σύμβασης για τους πρόσφυγες, απαιτεί από τις εθνικές αρχές που είναι επιφορτισμένες με τον προσδιορισμό του ασύλου, τα εθνικά δικαστήρια, καθώς και το ίδιο το ΔΕΕ να ερμηνεύουν κάθε νόμο της ΕΕ για το άσυλο με τρόπο που συμμορφώνεται αυστηρά με το διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

ii. Χάρτης της ΕΕ: άρθρο 18

Σύμφωνα με τη νομοθεσία της ΕΕ, ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ εγγυάται το δικαίωμα ασύλου (άρθρο 18) «τηρουμένων των κανόνων της Συνθήκης της Γενεύης [περί Προσφύγων]» και του Πρωτοκόλλου του 1967 και σύμφωνα με τις Συνθήκες.²¹ Η χρήση της διατύπωσης «τηρουμένων των κανόνων» της Συνθήκης για τους Πρόσφυγες μπορεί να εξηγηθεί από το γεγονός ότι η Συνθήκη για τους Πρόσφυγες δεν προβλέπει δικαίωμα ασύλου ως τέτοιο. Ο Χάρτης σε αυτό το πλαίσιο προχωρά πέρα από την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.²² Όσοι δικαιούνται άσυλο έχουν το δικαίωμα να αναγνωρίσουν αυτό το καθεστώς.

χάρτης των θεμελιωδών δικαιωμάτων της ευρωπαϊκής ένωσης Άρθρο 18 Δικαίωμα ασύλου

Το δικαίωμα ασύλου διασφαλίζεται τηρουμένων των κανόνων της Σύμβασης της Γενεύης της 28ης Ιουλίου 1951 και του Πρωτοκόλλου της 31ης Ιανουαρίου 1967 περί του καθεστώτος των προσφύγων και σύμφωνα με τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και τη Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής οριζόμενες ως «οι Συνθήκες»).

Η Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες έχει διευκρινίσει ότι το δικαίωμα ασύλου, όπως αυτό γίνεται αντιληπτό βάσει του διεθνούς δικαίου και όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 18 του Χάρτη της ΕΕ, υπό το πρίσμα της Συνθήκης του 1951, περιλαμβάνει τα ακόλουθα στοιχεία: «i) προστασία από επαναπροώθηση, συμπεριλαμβανομένης της μη απόρριψης στα σύνορα. ii) πρόσβαση σε εδάφη με σκοπό την είσοδο σε δίκαιες και αποτελεσματικές διαδικασίες για τον προσδιορισμό της κατάστασης και των αναγκών διεθνούς προστασίας (iii) αξιολόγηση της αίτησης ασύλου με δίκαιες και αποτελεσματικές διαδικασίες ασύλου (με εξειδικευμένους διερμηνείς και εκπαιδευμένες αρμόδιες αρχές και πρόσβαση σε νομική εκπροσώπηση και άλλους οργανισμούς παροχής πληροφοριών και υποστήριξης) και αποτελεσματική προσφυγή (με την κατάλληλη νομική συνδρομή) στο κράτος υποδοχής iv) πρόσβαση στην Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (ή σε συνεργαζόμενους με αυτήν οργανισμούς) και v) μεταχείριση σύμφωνα με τις κατάλληλες συνθήκες υποδοχής vi) τη χορήγηση καθεστώτος πρόσφυγα ή επικουρικής προστασίας όταν πληρούνται τα κριτήρια vii) εξασφάλιση για τους πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο της άσκησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών και (viii) την επίτευξη καθεστώτος ασφάλειας».²³

Σύμφωνα με το άρθρο 18 του Χάρτη της ΕΕ, τα άτομα που αναγνωρίζονται ως πρόσφυγες κατά την έννοια του όρου «πρόσφυγας» στο άρθρο 1 της Συνθήκης για τους πρόσφυγες, όπως τροποποιήθηκε από το πρωτόκολλο του 1967, δικαιούνται επίσης την αναγνώριση του αντίστοιχου καθεστώτος του πρόσφυγα.²⁴ Μόλις ληφθεί απόφαση πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, εάν ο αιτών άσυλο αναγνωριστεί ως πρόσφυγας, πρέπει να ενημερωθεί σχετικά και να του χορηγηθούν έγγραφα που πιστοποιούν το κα-

²⁰ Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, άρθρο 1.

²¹ Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι το δικαίωμα ασύλου έχει καταστεί υποκειμενικό και εκτελεστό δικαίωμα των ατόμων βάσει της έννομης τάξης της ΕΕ. Βλ. Maria-Teresa Gil-Bazo, 'The Charter of Fundamental Rights of the European Union and the Right to be Granted Asylum in the Union's Law', *Refugee Survey Quarterly* 27(3) (2008).

²² Το άρθρο 14 παράγραφος 1 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, έχει ως εξής: «Ο καθένας έχει το δικαίωμα να αναζητά και να απολαμβάνει σε άλλες χώρες άσυλο από διώξεις».

²³ Βλ. Δήλωση της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες σχετικά με το δικαίωμα ασύλου, την εποπτική της ευθύνη και το καθήκον των κρατών να συνεργάζονται με την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες κατά την άσκηση της εποπτικής της ευθύνης. Εκδοθείσα στο πλαίσιο παραπομπής που υπέβαλε στο ΔΕΕ το Διοικητικό Δικαστήριο της Σόφιας στις 18 Οκτωβρίου 2011 - *Zuheyr Freyeh Halaf* κατά της βουλγαρικής κρατικής υπηρεσίας για τους πρόσφυγες (C-528/11), βλ.: <http://www.refworld.org/cgi-bin/textis/vtx/rwmain?docid=5017fc202>, παρ. 2.2.9. Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες εξέδωσε την προαναφερθείσα δήλωση στο πλαίσιο του αιτήματος του Διοικητικού Δικαστηρίου της Σόφιας προς το ΔΕΕ σχετικά με μια προδικαστική απόφαση που αφορά, μεταξύ άλλων, το περιεχόμενο του δικαιώματος ασύλου βάσει του άρθρου 18 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

θεστώ του πρόσφυγα. Τα άρθρα 13 (καθεστώς πρόσφυγα) και 18 (καθεστώς επικουρικής προστασίας για όσους χρήζουν διεθνούς προστασίας αλλά δεν πληρούν τις προϋποθέσεις για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα) της οδηγίας για την αναγνώριση (2011/95/ΕΕ) παρέχουν ρητό δικαίωμα αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα ή επικουρικής προστασίας.

β) Οδηγία για τις διαδικασίες ασύλου (ΑΟΔ)

Η οδηγία 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με τις κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και την ανάκληση της διεθνούς προστασίας (εφεξής «οδηγία για τις διαδικασίες ασύλου»), η οποία αναφέρεται στο παρόν εκπαιδευτικό υλικό, τέθηκε σε ισχύ στις 21 Ιουλίου 2013. Κατήργησε την οδηγία 2005/85/ΕΚ του Συμβουλίου σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές για τις διαδικασίες με τις οποίες τα κράτη μέλη χορηγούν και ανακαλούν το καθεστώς του πρόσφυγα (1η Δεκεμβρίου 2005).

Η ΑΟΔ καθορίζει πολύ λεπτομερείς κανόνες σχετικά με τις κοινές διαδικασίες χορήγησης και ανάκλησης της διεθνούς προστασίας. Καθορίζει κανόνες σχετικά με τη διεκδίκηση ασύλου, περιλαμβανομένων: του τρόπου υποβολής αίτησης, του τρόπου εξέτασης της αίτησης, της βοήθειας που θα παρασχεθεί στον αιτούντα άσυλο, του τρόπου έφεσης ή της αντιμετώπισης επαναλαμβανόμενων αιτήσεων. Η ΑΟΔ ισχύει για όλες τις αιτήσεις διεθνούς προστασίας που πραγματοποιούνται στο έδαφος των κρατών μελών της ΕΕ που δεσμεύονται από την οδηγία, συμπεριλαμβανομένων των συνόρων, των χωρικών υδάτων και των ζωνών διέλευσης (άρθρο 3). Τα κράτη μέλη της ΕΕ ήταν υποχρεωμένα να μεταφέρουν στο εθνικό τους δίκαιο την ΑΟΔ και να κοινοποιούν τα μέτρα μεταφοράς στο εθνικό τους δίκαιο μέχρι τις 20 Ιουλίου 2015, με εξαίρεση το άρθρο 31 παράγραφοι 3, 4 και 5 της οδηγίας, για τις οποίες η προθεσμία μεταφοράς είναι η 20η Ιουλίου 2018. Τρεις χώρες της ΕΕ, ονομαστικά η Δανία, η Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο δεν δεσμεύονται από την οδηγία.

Στις 13 Ιουλίου 2016, η Επιτροπή υπέβαλε πρόταση για κανονισμό περί κοινής διαδικασίας ασύλου,²⁵ η οποία, εάν συμφωνηθεί από τους συννομοθέτες, θα αντικαταστήσει την ΑΟΔ. Αυτή τη στιγμή διεξάγονται διαπραγματεύσεις στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της ΕΕ.

II. Γενικές αρχές

Για να εξασφαλιστεί η προστασία των δικαιούχων διεθνούς προστασίας, συμπεριλαμβανομένης της αποτελεσματικής προστασίας κατά της *επαναπροώθησης*, το διεθνές δίκαιο για τα δικαιώματα του ανθρώπου και το διεθνές δίκαιο για τους πρόσφυγες, προβλέπουν μια σειρά πρακτικών, διαδικαστικών εγγυήσεων, συμπεριλαμβανομένης της παροχής στους πρόσφυγες:

- πληροφοριών σχετικά με τη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα, του τρόπου με τον οποίο μπορούν να αμφισβητήσουν τυχόν αρνητικές αποφάσεις που απορρέουν από αυτόν και σχετικά με τα δικαιώματά τους,
- διερμηνείας, όταν είναι απαραίτητο,
- ιατρικών υπηρεσιών και βοήθειας, συμπεριλαμβανομένων των δωρεάν υπηρεσιών, όταν είναι απαραίτητο,
- νομικών συμβουλών και εκπροσώπησης, συμπεριλαμβανομένης της δωρεάν εκπροσώπησης, σε ορισμένες περιπτώσεις,
- επαφής με τον Ύπατο Αρμοστή του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες (UNHCR).

Προκειμένου να είναι αποτελεσματική και σύμφωνη με τα δικαιώματα του ανθρώπου, μια διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος που έχει ως καθήκον να εξακριβώσει εάν οι αιτούντες δικαιούνται διεθνούς προστασίας θα πρέπει:

- να καθιερωθεί στην εθνική νομοθεσία,
- να είναι προσβάσιμη, συμπεριλαμβανομένης της παροχής διερμηνείας και πληροφοριών σε γλώσσα ή τρόπο που κατανοεί το άτομο, λαμβάνοντας υπόψη τυχόν περιστάσεις που μπορεί να έχουν σχέση με την αξιολόγηση, συμπεριλαμβανομένης της αναπηρίας, της υγείας, της ηλικίας ή του φύλου, καθώς και κάθε άλλο στοιχείο ενδεικτικό ευπάθειας ή κινδύνου,
- να εξετάζει κάθε περίπτωση ξεχωριστά, με προσωπική και εμπιστευτική συνέντευξη από ειδικευμένο, ικανό και εκπαιδευμένο υπάλληλο,
- να παρέχει στα άτομα την ευκαιρία να προσκομίζουν αποδεικτικά στοιχεία και επιχειρήματα προς στήριξη του αιτήματός τους καθώς και επαρκή χρόνο στον ακροατή να ακούει, να επανεξετάζει και να αξιολογεί την υπόθεση,
- να αξιολογεί τον κίνδυνο, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις σχετικές και ενημερωμένες εκτιμήσεις, συμπεριλαμβανομένης της προσωπικής κατάστασης του ατόμου,

²⁴ Συμπέρασμα αριθ. 8, UNHCR, *op. cit.*, fn. 121, παρ. (ε) (v). Εγχειρίδιο της UNHCR, ο. α., υποσημείωση. 66, παρ. 192(v).

²⁵ *Πρόταση* για κανονισμό του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση μιας κοινής διαδικασίας στην Ένωση και την κατάργηση της οδηγίας 2013/32/ΕΕ.

- να μην εισάγει διακρίσεις, π.χ. υιοθετώντας μια προσέγγιση που βασίζεται στο φύλο, εξετάζοντας τα πλαίσια και τους τρόπους με τους οποίους οι γυναίκες και τα κορίτσια υπόκεινται ή κινδυνεύουν από βία που βασίζεται στο φύλο και τις συνέπειές της,
- να διατυπώνει εγγράφως αιτιολογημένη απόφαση που περιέχει επίσης πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να προσβληθεί αρνητική απόφαση.

Προς συμμόρφωση με τις διεθνείς υποχρεώσεις τους για τα δικαιώματα του ανθρώπου και το προσφυγικό δίκαιο, τα κράτη υποχρεούνται να παρέχουν πρόσβαση στη δικαιοσύνη και σε αποτελεσματική ένδικη προστασία. Αυτό σημαίνει ότι οι αιτούντες πρόσφυγες πρέπει να έχουν το δικαίωμα να προσφύγουν κατά αρνητικής απόφασης, για την αξίωσή τους, σε αρμόδιο, ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστικό όργανο. Οι διαδικασίες προσφυγής πρέπει να παρέχουν τουλάχιστον τη δυνατότητα ανεξάρτητης, αμερόληπτης και αποτελεσματικής επανεξέτασης ενώπιον αρμόδιου δικαστηρίου απόφασης που απορρίπτει αίτημα διεθνούς προστασίας. Τα κρίσιμα χαρακτηριστικά μιας διαδικασίας προσφυγής περιλαμβάνουν:

- προσβασιμότητα,
- διεξαγωγή από αρμόδιους, ανεξάρτητους και αμερόληπτους φορείς λήψης αποφάσεων,
- οι προθεσμίες για την υποβολή προσφυγών πρέπει να είναι εύλογες ώστε να μην καθιστούν αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση προσφυγής.
- οι υποθέσεις πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και οι αποφάσεις να λαμβάνονται έγκαιρα.
- πρέπει να διασφαλίζονται τα δικαιώματα δίκαιης διαδικασίας, με προτίμηση για προφορική ακρόαση,
- να εξετάζεται το βάσιμο κάθε ένστασης,
- να έχουν αυτομάτως ανασταλτικό αποτέλεσμα, δηλαδή να επιτρέπεται στους ενδιαφερόμενους να παραμείνουν στην επικράτεια του κράτους εν αναμονή του αποτελέσματος της προσφυγής τους και
- η απόφαση πρέπει να κοινοποιείται στο ενδιαφερόμενο άτομο και, εάν είναι αρνητική, πρέπει να περιλαμβάνει την αιτιολογία.

Πρόσβαση στις πληροφορίες

Η παροχή ακριβών και σχετικών πληροφοριών στους αιτούντες διεθνούς προστασίας σε προσβάσιμη μορφή και σε γλώσσα που κατανοούν επίσης συμβάλλει στη βελτίωση των διαδικασιών, αποτρέπει τις καταγγελίες και τις καθυστερήσεις και ενισχύει την απαγόρευση επαναπροώθησης. Πρέπει να παρέχονται τουλάχιστον οι ακόλουθες πληροφορίες:

- τα βασικά στοιχεία της διαδικασίας και των σχετικών διεργασιών,
- ο/οι σκοπός/οι,
- οι πιθανές συνέπειες της μη συμμόρφωσης,
- αντίγραφο της απόφασης και της αιτιολογίας της,
- τα δικαιώματα των ατόμων, μεταξύ άλλων: πρόσβαση σε πληροφορίες, διερμηνεία, νομική συνδρομή και εκπροσώπηση, προξενική βοήθεια ή/και πρόσβαση στην Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και προσφυγή κατά αρνητικής απόφασης.

Πρόσβαση σε διερμηνεία

Η ακριβής προφορική διερμηνεία και μετάφραση κρίσιμων εγγράφων είναι ζωτικής σημασίας για να μπορούν τα άτομα να συμμετέχουν πλήρως και αποτελεσματικά στην προετοιμασία της υπόθεσής τους και κατά τη διάρκεια των διαδικασιών και για να μπορούν οι αρχές να κατανοούν έγγραφα ή μαρτυρίες που παρουσιάζονται σε άλλη γλώσσα.

Πρόσβαση σε νομικές συμβουλές και εκπροσώπηση

Η παροχή πρόσβασης σε αρμόδιες νομικές συμβουλές και εκπροσώπηση σε αιτούντες πρόσφυγες αποτελεί σημαντική προστασία κατά της επαναπροώθησης και βελτιώνει την ποιότητα της λήψης αποφάσεων, ενώ παράλληλα μειώνει το περιθώριο για καταγγελίες και καθυστερήσεις.

Πρόσβαση στην UNHCR και σε άλλους οργανισμούς

Για αλλοδαπούς ή διπλούς υπηκόους, ιδίως εκείνους που βρίσκονται υπό κράτηση, ειδικές διατάξεις τους παρέχουν τη δυνατότητα πρόσβασης σε υπεύθυνους του Γραφείου της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.

Ειδικές διασφαλίσεις σε ειδικές περιπτώσεις

Πρέπει επίσης να υπάρχουν ασφαλιστικές δικλίδες για την εξασφάλιση της αποτελεσματικής εφαρμογής του δικαιώματος αναζήτησης και απόκτησης ασύλου λόγω δίωξης, καθώς και γενικότερα της διεθνούς προστασίας, συμπεριλαμβανομένης ιδίως της προστασίας κατά της επαναπροώθησης, σε ειδικές περιπτώσεις, για παράδειγμα, εκείνες που αφορούν ασυνόδευτα ή χωρισμένα παιδιά, άτομα με ψυχικές ή σωματικές αναπηρίες καθώς και άλλων ατόμων που ενδέχεται να αντιμετωπίζουν ειδικούς κινδύνους ή να βρίσκονται σε κατάσταση μεγαλύτερης ευπάθειας, όπως οι αιτούντες άσυλο, οι επιζώντες βασανιστηρίων, τα άτομα που έχουν υποστεί εμπορία ή/και φυλετική βία.

1. Δίκαιες διαδικασίες για τους προσδιορισμούς των αιτήσεων ασύλου

Οι αιτούντες άσυλο πρέπει να έχουν πρόσβαση σε αποτελεσματικές διαδικασίες ασύλου, συμπεριλαμβανομένης μιας αποτελεσματικής προσφυγής ικανής να αναστείλει την απομάκρυνσή τους κατά τη διάρκεια της διαδικασίας προσφυγής. Πράγματι, δυνάμει του άρθρου 46 παράγραφοι 1 και 3 της ΑΟΔ, οι αιτούντες διεθνούς προστασίας πρέπει να έχουν δικαίωμα *αποτελεσματικής* προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου κατά, μεταξύ άλλων, των αποφάσεων που ελήφθησαν σχετικά με την αίτησή τους. Το ένδικο αυτό μέσο πρέπει να προβλέπει «μια πλήρη ... εξέταση τόσο των γεγονότων όσο και των νομικών ζητημάτων».

Οι οδηγίες της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες ορίζουν ότι όλες οι αιτήσεις ασύλου αντιμετωπίζονται αντικειμενικά και αμερόληπτα, και ότι πρέπει να γίνεται σεβαστός ο εμπιστευτικός χαρακτήρας των αιτημάτων ασύλου. Ορίζει ότι οι υποθέσεις πρέπει να αποφασίζονται επί της ουσίας: η μη τήρηση των τυπικών απαιτήσεων της διαδικασίας, όπως οι προθεσμίες, δεν θα πρέπει από μόνη της να οδηγεί στον αποκλεισμό από την εξέταση αίτησης ασύλου.²⁶

Οι αιτούντες πρέπει να λαμβάνουν τις απαραίτητες πληροφορίες και καθοδήγηση σχετικά με τη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα²⁷ και πρέπει να ενημερώνονται για το δικαίωμά τους να λαμβάνουν νομική συμβουλή και, όπου απαιτείται, για το δικαίωμα διερμηνείας.²⁸ Πρέπει να παρέχονται όλες οι απαραίτητες διευκολύνσεις για την υποβολή της υπόθεσης του αιτούντος στις αρχές, συμπεριλαμβανομένης της διερμηνείας και της σχετικής δυνατότητας επικοινωνίας με έναν εκπρόσωπο της UNHCR, για την οποία οι αιτούντες θα πρέπει να ενημερώνονται δεόντως.²⁹

Ο αιτών πρέπει να έχει προσωπική συνέντευξη με έναν πλήρως εξειδικευμένο υπάλληλο και, όπου είναι δυνατόν, με έναν υπάλληλο της αρμόδιας αρχής για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα.³⁰ Μια βασική αρχή στην καθοδήγηση της Ύπατης Αρμοστείας είναι ότι, τα οποιαδήποτε περιοριστικά μέτρα εφαρμόζουν τα κράτη, για παράδειγμα προκειμένου να αποθαρρύνουν την κατάχρηση των διαδικασιών ασύλου, δεν πρέπει να ανατρέπουν τον σκοπό της διαδικασίας ασύλου.³¹

Η Οδηγία της ΕΕ 2011/95/ΕΕ ορίζει τις ελάχιστες απαιτήσεις για την αναγνώριση και το καθεστώς (Οδηγία Αναγνώρισης).

ΟΔΗΓΙΑ 2011/95/ΕΕ της 13ης Δεκεμβρίου 2011 σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας

Άρθρο 4 Αξιολόγηση των γεγονότων και περιστάσεων

1. Τα κράτη μέλη μπορούν να κρίνουν ότι εναπόκειται στον αιτούντα να υποβάλει το συντομότερο δυνατόν όλα τα στοιχεία που απαιτούνται για την τεκμηρίωση της αίτησης διεθνούς προστασίας. Αποτελεί καθήκον των κρατών μελών να αξιολογούν, σε συνεργασία με τον αιτούντα, τα συναφή στοιχεία της αίτησής του.
2. Τα αναφερόμενα στην παράγραφο 1 στοιχεία συνίστανται σε δηλώσεις του αιτούντος και σε όλα τα έγγραφα που έχει ο αιτών στη διάθεσή του σχετικά με την ηλικία του, το προσωπικό του ιστορικό, συμπεριλαμβανομένου του ιστορικού των οικείων συγγενών του, την ταυτότητα, την (τις) ιθαγένεια(-ες), τη (τις) χώρα(-ες) και το (τα) μέρος(-η) προηγούμενης διαμονής του, προηγούμενες αιτήσεις ασύλου, τα δρομολόγια που ακολούθησε, τα ταξιδιωτικά του έγγραφα και τους λόγους για τους οποίους ζητεί διεθνή προστασία.
3. Η αξιολόγηση της αίτησης διεθνούς προστασίας θα πρέπει να γίνεται σε εξατομικευμένη βάση και να περιλαμβάνει τη συνεκτίμηση:

²⁶ Συμπέρασμα αριθ. 15 (XXX) *Refugees Without an Asylum Country*, ExCom, UNHCR, 30η Συνεδρίαση, 1979, παρ. (i).

²⁷ Συμπέρασμα αριθ. 8 (XXVIII) *Determination of Refugee Status*, ExCom, UNHCR, 28η Συνεδρίαση, 1977, παρ. (e)(ii), *UNHCR Handbook*, υποσημείωση 66, παρ. 192(ii). Δείτε επίσης, *Concluding Observations on Croatia*, CAT, UN Doc. CAT / C / CR / 32/3, 11 Ιουνίου 2004, παρ. 9(i); *European Guidelines on accelerated asylum procedures*, CMCE, ο. α., υποσημείωση 119, κατευθυντήρια γραμμή IV.1.γ..

²⁸ Συμπέρασμα αριθ. 8, UNHCR, υποσημείωση 121, παρ. (e)(ii); *European Guidelines on accelerated asylum procedures*, CMCE, υποσημείωση 119, κατευθυντήριες γραμμές IV και VIII.3.

²⁹ Συναφώς, παρ. (e)(iv); *UNHCR Handbook*, υποσημείωση 66, παρ. 192 (iv). Δείτε επίσης, *European Guidelines on accelerated asylum procedures*, CMCE, υποσημείωση 119, κατευθυντήρια γραμμή XIV.

³⁰ Συμπέρασμα αριθ. 30 (XXXIV) *The Problem of Manifestly Unfounded or Abusive Applications for Refugee Status or Asylum*, ExCom, UNHCR, 34η Συνεδρίαση, 1983, παρ. (e)(i), *UNHCR Handbook*, υποσημείωση 190. Δείτε επίσης, *European Guidelines on accelerated asylum procedures*, CMCE, υποσημείωση 119, κατευθυντήρια γραμμή IV.1.d; *Haitian Interdictions Case*, IACHR, υποσημείωση 155.

³¹ Συμπέρασμα αριθ. 79, UNHCR, υποσημείωση 79, παρ. (l).

- α. όλων των συναφών στοιχείων που σχετίζονται με τη χώρα καταγωγής κατά τον χρόνο λήψης απόφασης σχετικά με την αίτηση, συμπεριλαμβανομένων των νόμων και των κανονισμών στη χώρα καταγωγής και του τρόπου εφαρμογής τους·
 - β. των συναφών δηλώσεων και εγγράφων που υπέβαλε ο αιτών, συμπεριλαμβανομένων στοιχείων σχετικά με το εάν ο αιτών έχει ήδη ή ενδέχεται να υποστεί δίωξη ή σοβαρή βλάβη·
 - γ. της ατομικής κατάστασης και των προσωπικών περιστάσεων του αιτούντος, συμπεριλαμβανομένων παραγόντων όπως το προσωπικό ιστορικό, το φύλο και η ηλικία, ούτως ώστε να εκτιμηθεί εάν, βάσει των προσωπικών περιστάσεων του αιτούντος, οι πράξεις στις οποίες έχει ήδη ή θα μπορούσε να εκτεθεί ισοδυναμούν με δίωξη ή σοβαρή βλάβη·
 - δ. εάν οι δραστηριότητες του αιτούντος από τότε που εγκατέλειψε τη χώρα καταγωγής του ανελήφθησαν με αποκλειστικό ή κύριο σκοπό τη δημιουργία των απαραίτητων συνθηκών για την υποβολή αίτησης διεθνούς προστασίας, ούτως ώστε να εκτιμηθεί εάν ο ενδιαφερόμενος θα εκτεθεί, συνεπεία των εν λόγω δραστηριοτήτων, σε δίωξη ή σοβαρή βλάβη σε περίπτωση επιστροφής του στην εν λόγω χώρα·
 - ε. εάν θα ήταν εύλογο να αναμένεται ότι ο αιτών θα θέσει εαυτόν υπό την προστασία άλλης χώρας την ιθαγένεια της οποίας θα μπορούσε να διεκδικήσει.
4. Το γεγονός ότι ο αιτών έχει ήδη υποστεί δίωξη ή σοβαρή βλάβη ή άμεσες απειλές τέτοιας δίωξης ή βλάβης αποτελεί σοβαρή ένδειξη ότι είναι βάσιμος ο φόβος του αιτούντος ότι θα υποστεί δίωξη ή ότι διατρέχει πραγματικό κίνδυνο σοβαρής βλάβης, εκτός εάν υπάρχουν βάσιμοι λόγοι για να πιστεύει κανείς ότι η εν λόγω δίωξη ή σοβαρή βλάβη δεν θα επαναληφθεί.
 5. Οσάκις τα κράτη μέλη εφαρμόζουν την αρχή σύμφωνα με την οποία εναπόκειται στον αιτούντα να τεκμηριώσει την αίτηση παροχής διεθνούς προστασίας και οσάκις ορισμένες πτυχές των δηλώσεων του αιτούντος δεν τεκμηριώνονται με έγγραφα ή άλλες αποδείξεις, οι πτυχές αυτές δεν χρειάζονται επιβεβαίωση, όταν πληρούνται οι ακόλουθοι όροι:
 - α. ο αιτών έχει καταβάλει πραγματική προσπάθεια να τεκμηριώσει την αίτησή του· β) έχουν υποβληθεί όλα τα συναφή στοιχεία, τα οποία έχει ο αιτών στη διάθεσή του και έχει δοθεί ικανοποιητική εξήγηση για την τυχόν έλλειψη άλλων λυσιτελών στοιχείων·
 - γ. οι δηλώσεις του αιτούντος θεωρούνται συνεπείς και ευλογοφανείς και δεν έρχονται σε αντίθεση με διαθέσιμα ειδικά και γενικά στοιχεία που αφορούν την περίπτωσή του·
 - δ. ο αιτών αιτήθηκε την παροχή διεθνούς προστασίας το νωρίτερο δυνατόν, εκτός εάν αποδείξει ότι υπήρχε σοβαρός λόγος που τον εμπόδισε να το πράξει και
 - ε. η γενική αξιοπιστία του αιτούντος είναι αποδεδειγμένη.

Η Οδηγία για τις Διαδικασίες Ασύλου (ΑΟΔ) επίσης προβλέπει εγγυήσεις σχετικά με την συλλογική πληροφοριών κατά την εξέταση ατομικών υποθέσεων.

Άρθρο 30 Συλλογή πληροφοριών σχετικά με ατομικές περιπτώσεις

Για τον σκοπό της εξέτασης ατομικών περιπτώσεων, τα κράτη μέλη:

- (α) δεν αποκαλύπτουν τις πληροφορίες που αφορούν ατομικές αιτήσεις διεθνούς προστασίας, ή το γεγονός ότι έχει υποβληθεί αίτηση, στους φερόμενους ως υπεύθυνους της δίωξης ή της πρόκλησης σοβαρής βλάβης·
- (β) δεν ζητούν πληροφορίες από τους φερόμενους ως υπεύθυνους της δίωξης ή της πρόκλησης σοβαρής βλάβης κατά τρόπο που θα είχε ως αποτέλεσμα να τους αποκαλυφθεί άμεσα το γεγονός ότι ο αιτών έχει υποβάλει αίτηση ασύλου και θα έθετε σε κίνδυνο τη σωματική ακεραιότητα του αιτούντος ή των εξαρτώμενων από αυτόν προσώπων ή την ελευθερία και την ασφάλεια των μελών της οικογένειάς του που εξακολουθούν να ζουν στη χώρα καταγωγής.

2. Απαγόρευση της επαναπροώθησης

Η αρχή της μη επαναπροώθησης, η απαγόρευση των κρατών να μεταφέρουν οποιονδήποτε σε χώρα στην οποία αντιμετωπίζει πραγματικό κίνδυνο δίωξης ή σοβαρών παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι θεμελιώδης αρχή του διεθνούς δικαίου και ένας από τους ισχυρότερους περιορισμούς στο δικαίωμα των κρατών να ελέγχουν την είσοδο στο έδαφός τους και να εκδιώκουν τους αλλοδαπούς ως έκφραση της κυριαρχίας τους.³²

Η αρχή πηγάζει από το διεθνές δίκαιο για τους πρόσφυγες (άρθρο 33 ΓΓ) και τους διεθνείς κανονισμούς σχετικά με την έκδοση. Στο διεθνές δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η νομική βάση της αρχής της μη επαναπροώθησης έγκειται στην υποχρέωση όλων των κρατών να αναγνωρίζουν, να

διασφαλίζουν και να προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα όλων των ατόμων που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία τους,³³ και στην απαίτηση της ερμηνείας και εφαρμογής μιας συνθήκης για τα ανθρώπινα δικαιώματα, ώστε να καταστούν πρακτικές και αποτελεσματικές οι διασφαλίσεις της.³⁴ Για την αρχή αυτή που ενσωματώνεται περαιτέρω στο άρθρο 3 της ΕΣΔΑ δεν υπάρχει καμία επιφύλαξη.

Όσον αφορά τους πρόσφυγες, εάν έχει γίνει επίσημη αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα από τη χώρα προορισμού ή εάν βρίσκονται ακόμη στη διαδικασία καθορισμού ή προτίθενται να υποβάλουν αίτηση ασύλου, το άρθρο 33.1 της *Συνθήκης της Γενεύης σχετικά με το καθεστώς των προσφύγων* του 1951 απαγορεύει στο κράτος να «εκδιώξει ή να επαναπροωθήσει (*«Refouler»*) πρόσφυγα με οποιονδήποτε τρόπο στα σύνορα των εδαφών όπου η ζωή ή η ελευθερία του θα απειληθούν εξαιτίας της φυλής, της θρησκείας, της εθνικότητάς του, της ιδιότητάς του μέλους μιας συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας ή μιας πολιτικής άποψης».

Όσον αφορά αυτή τη διάταξη, το 1977 η UNHCR διευκρίνισε ότι «Η διάταξη αυτή αποτελεί ένα από τα βασικά άρθρα της Συνθήκης του 1951, στα οποία δεν επιτρέπονται επιφυλάξεις. Πρόκειται επίσης για υποχρέωση που απορρέει από το άρθρο I παράγραφος 1 του Πρωτοκόλλου του 1967. Σε αντίθεση με άλλες διατάξεις της Συνθήκης, η εφαρμογή της δεν εξαρτάται από τη νόμιμη διαμονή του πρόσφυγα στο έδαφος συμβαλλόμενου κράτους».³⁵

Η αρχή του προσφυγικού δικαίου της *μη επαναπροώθησης* ισχύει τόσο για τους πρόσφυγες που βρίσκονται στο έδαφος των κρατών όσο και στα σύνορα και πρέπει να τηρείται σχολαστικά σε όλες τις καταστάσεις μεγάλης εισροής.³⁶

Ο ορισμός της *επαναπροώθησης* του άρθρου 33 παράγραφος 1 αναφέρεται σε κινδύνους που προκύπτουν σε οποιαδήποτε χώρα στην οποία μπορεί να σταλεί το ενδιαφερόμενο πρόσωπο και όχι απαραίτητα στη χώρα καταγωγής ή συνήθους διαμονής. Αυτό περιλαμβάνει τα τρίτα κράτη, τα οποία ενδέχεται να μεταφέρουν το άτομο σε μια μη ασφαλή χώρα (έμμεση *επαναπροώθηση*). Η «απειλή για τη ζωή ή την ελευθερία» είναι επίσης ευρύτερη από τον ορισμό του πρόσφυγα και τον περιλαμβάνει εννοιολογικά.

Επιπλέον, όπως διευκρίνισε η Υπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες, «δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το εδάφιο «όπου η ζωή ή η ελευθερία τους κινδυνεύουν» πρέπει να ερμηνεύεται ότι συμπεριλαμβάνει τον βάσιμο φόβο διώξης που είναι πρωταρχικής σημασίας στον ορισμό του «πρόσφυγα» στο άρθρο 1Α παράγραφος 2 της Συνθήκης. Το άρθρο 33 παράγραφος 1 απαγορεύει έτσι την *επαναπροώθηση* στα σύνορα των εδαφών στα οποία ο πρόσφυγας έχει βάσιμο φόβο ότι θα διωχθεί».³⁷

Επιπλέον, η Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες έχει επίσης δηλώσει ότι, στον βαθμό που η έννοια του «πρόσφυγα» έχει εξελιχθεί ώστε να συμπεριλαμβάνει περιστάσεις όπου τα άτομα ξεφεύγουν από γενικευμένες καταστάσεις βίας, πρέπει να εμπίπτει και στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 33 παράγραφος 1. Πράγματι, έχει ερμηνευθεί ότι καλύπτει περιστάσεις γενικευμένης βίας που απειλούν τη ζωή ή την ελευθερία του ατόμου αλλά δεν προκαλούν διώξεις.³⁸

Η αρχή της *μη επαναπροώθησης* είναι καθιερωμένη στο διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπου ισχύει για όλες τις μετακινήσεις υπηκόων ή αλλοδαπών, συμπεριλαμβανομένων των μεταναστών, ανεξάρτητα από το καθεστώς τους, καθώς και των προσφύγων. Ενώ υπάρχουν περιορισμοί στην αρχή σύμφωνα με τη Συνθήκη της Γενεύης για τους πρόσφυγες, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, η αρχή της *μη επαναπροώθησης* έχει απόλυτο χαρακτήρα. Ενώ μόνον η *Συνθήκη κατά των βασανιστηρίων* αναφέρει ρητώς την αρχή, η αρχή υποδηλώνεται επίσης στην υποχρέωση των κρατών να προστατεύουν ορισμένα δικαιώματα των ατόμων εντός της δικαιοδοσίας τους που σε άλλη δικαιοδοσία θα υπόκειντο σε παραβίαση.³⁹ Για να ισχύει η αρχή της *μη επαναπροώθησης* πρέπει ο κίνδυνος κατά την επιστροφή

³³ Βλ. Άρθρο 1 ΕΣΔΑ, άρθρο 2 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ), Άρθρο 1 της Αφρικανικής Επιτροπής των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Λαών (ΑΕΔΑΛ) και Άρθρο 1 του Αραβικού Χάρτη των δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Η Συνθήκη κατά των βασανιστηρίων προβλέπει ρητά την αρχή της *μη επαναπροώθησης* στο άρθρο 3.

³⁴ Βλέπε, για παράδειγμα, Soering κατά Ηνωμένου Βασιλείου, ΕΔΔΑ, Ολομέλεια, Αίτηση υπ' αριθ. 14038/88, 7 Ιουλίου 1989, παρ. 87

³⁵ Βλ. "Note on Non-Refoulement (Submitted by the High Commissioner) Note on Non-Refoulement (Submitted by the High Commissioner)", EC/SCP/2, UNHCR, 23 Αυγούστου 1977, παρ. 4, στη διεύθυνση <http://www.unhcr.org/afr/excom/scip/3ae68ccd10/note-non-refoulement-submitted-high-commissioner.html>.

³⁶ Βλ. Συμπέρασμα αριθ. 19 (XXXI) Temporary Refuge, ExCom, UNHCR, 31η Συνεδρίαση, 1980, παρ. (α), Συμπέρασμα αριθ. 22, UNHCR, υποσημείωση 151, παρ. (II-A-2).

³⁷ Βλ. Sir Elihu Lauterpacht and Daniel Bethlehem, *The Scope and Content of the Principle of Non-refoulement: Γνώμη*, 20 Ιουνίου 2001, παρ. 126.

³⁸ Βλ. UNHCR, *Note on Non-refoulement* (Υποβλήθηκε από τον Υπατο Αρμοστή), UN Doc. EK/SCP/2, 23 Αυγούστου 1977, παρ. 4, και, Sir Elihu Lauterpacht and Daniel Bethlehem, *The Scope and Content of the Principle of Non-refoulement: Γνώμη*, 20 Ιουνίου 2001, σσ. 124-125, παρ. 128-133.

³⁹ Βλέπε, για παράδειγμα, Soering κατά Ηνωμένου Βασιλείου, ΕΔΔΑ, υποσημείωση 295, παρ. 87 και 90. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο άντλησε την αρχή της *μη επαναπροώθησης* από την υποχρέωση των κρατών να «εξασφαλίζουν» τα ανθρώπινα δικαιώματα σε όλους τους ανθρώπους που υπόκεινται στη δικαιοδοσία τους (άρθρο 1 ΕΣΔΑ). Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο ερμήνευσε τον «ειδικό χαρακτήρα» της ΕΣΔΑ «ως συμφωνία σχετικά με τη συλλογική εφαρμογή των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμε

⁴⁰ ΔΣΑΠΔ, *Γενική παρατήρηση αριθ. 31*, παρ. 12, *Na κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, ΕΔΔΑ, αίτηση υπ' αριθ. 25904/07, απόφαση της 17ης Ιουλίου 2008, παρ. 109, 113; *Saadi κατά Ιταλίας*, ΕΔΔΑ, GC, αίτηση υπ' αριθ. 37201/06, απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου

να είναι πραγματικός, δηλαδή να είναι μια προβλεπόμενη συνέπεια της μεταφοράς και προσωπικός, δηλαδή πρέπει να αφορά το άτομο που αξιώνει την προστασία από την επαναπροώθηση.⁴⁰ Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει κρίνει ότι η μη επαναπροώθηση προστατεύει «τις θεμελιώδεις αξίες των δημοκρατικών κοινωνιών»⁴¹ μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται η απαγόρευση των βασανιστηρίων και άλλης σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, το δικαίωμα στη ζωή,⁴² και βασικές πτυχές των δικαιωμάτων για δίκαιη δίκη⁴³ και για ελευθερία.⁴⁴ Επίσης, το ΔΕΕ αναγνωρίζει την αρχή της μη επαναπροώθησης βάσει του άρθρου 4 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ⁴⁵ και την υποχρέωση μη ποινικοποίησης της αναζήτησης ασύλου.

Το άρθρο 31 της Συνθήκης του 1951 για το καθεστώς των προσφύγων προβλέπει τα εξής:

1. Αι συμβαλλόμενοι Χώροι δεν θα επιβάλλουν ποινικές κυρώσεις εις πρόσφυγας λόγω παρανόμου εισόδου ή διαμονής, εάν ούτοι, προερχόμενοι απ' ευθείας εκ χώρας ένθα η ζωή ή η ελευθερία αυτών ηπειλείτο, εν τη εννοία του άρθρου 1, εισέρχονται ή ευρίσκονται ήδη επί του εδάφους αυτών άνευ αδείας, υπό την επιφύλαξιν πάντως, ότι ούτοι αφ' ενός μεν θα παρυσιασθούν αμελλητί εις τας αρχάς, αφετέρου δε θα δώσουν επαρκείς εξηγήσεις περί της παρανόμου αυτών εισόδου ή διαμονής
2. Αι συμβαλλόμενοι Χώροι θα εφαρμόζουν επί των κινήσεων των προσφύγων τούτων μόνον μέχρις ότου ρυθμισθή το καθεστώς των επί του εδάφους της χώρας της εισδοχής ευρισκομένων προσφύγων ή αποκτήσουν ούτοι άδειαν εισόδου εις ετέραν χώραν. Προς λήψιν της τοιαύτης άδειας, αι συμβαλλόμενοι χώροι θα

Η είσοδος με σκοπό την αναζήτηση ασύλου και προστασίας δεν πρέπει να θεωρείται παράνομη πράξη. Οι πρόσφυγες δεν πρέπει να τιμωρούνται αποκλειστικά λόγω αυτής της εισόδου ή επειδή, λόγω ανάγκης ασύλου και προστασίας, παραμένουν «παράνομα» σε μια χώρα. Η εξουσία του κράτους να επιβάλλει περιορισμό, συμπεριλαμβανομένης της κράτησης, πρέπει να συνδέεται με ένα νόμιμο αντικείμενο ή σκοπό και πρέπει να υπάρχει εύλογη σχέση αναλογικότητας μεταξύ του σκοπού και των μέσων. Οι περιορισμοί στη μετακίνηση δεν πρέπει να επιβάλλονται αθέμιτα και αυθαίρετα, συμπεριλαμβανομένων των διακρίσεων, αλλά πρέπει να είναι αναγκαίοι και αναλογικοί και πρέπει να εφαρμόζονται μόνο σε ατομική βάση για λόγους που προβλέπονται από τον νόμο και σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο για τα ανθρώπινα δικαιώματα.⁴⁶

Οι κατευθυντήριες γραμμές της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες επισημαίνουν ότι:

«Κατά την άσκηση του δικαιώματός τους να ζητούν άσυλο, οι αιτούντες άσυλο συχνά αναγκάζονται να φτάνουν ή να εισέρχονται σε μια περιοχή χωρίς προηγούμενη άδεια. (...) Ενδέχεται, για παράδειγμα, να μην μπορούν να λάβουν τα απαραίτητα δικαιολογητικά για την άσκηση του δικαιώματός τους λόγω του φόβου τους για δίωξη ή/και του επείγοντα χαρακτήρα της αναχώρησής τους. Αυτοί οι παράγοντες, καθώς και το γεγονός ότι οι αιτούντες άσυλο έχουν συχνά βιώσει τραυματικά γεγονότα, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά τον προσδιορισμό τυχόν περιορισμών στην ελεύθερη κυκλοφορία που βασίζονται στην παράνομη είσοδο ή παρουσία».⁴⁷

Οποιαδήποτε κράτηση πρέπει να περιορίζεται σε μια περίοδο που είναι ευλόγως αναγκαία για την επίτευξη του σκοπού για τον οποίο ο αιτών άσυλο ή ο πρόσφυγας έχει κρατηθεί, λαμβανομένων υπόψη των διεθνών νομικών υποχρεώσεων του κράτους όσον αφορά τα πρότυπα μεταχείρισης, συμπεριλαμβανομένης της απαγόρευσης της σκληρής, απάνθρωπης ή απαξιοτικής αντιμετώπισης, της ειδικής προστασίας που παρέχεται στην οικογένεια και στα παιδιά και της γενικής αναγνώρισης των βασικών διαδικαστικών δικαιωμάτων και εγγυήσεων.⁴⁸

⁴¹ Saadi κατά Ιταλίας, ΕΔΔΑ, παρ. 127; Chahal κατά Ηνωμένου Βασιλείου, ΕΔΔΑ, παρ. 79.

⁴² Bader και Kanbor κατά Σουηδίας, ΕΔΔΑ, Προσφυγή υπ' αριθμ. 13284/04, απόφαση της 8ης Νοεμβρίου 2005, παρ. 48 (διαπίστωση ότι η εκτέλεση απόφασης για απέλαση του αιτούντος θα παραβίαζε το άρθρο 2 της ΕΣΔΑ καθώς και το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ)

⁴³ Βλ. Othman (Abu Qatada) κατά Ηνωμένου Βασιλείου, ΕΔΔΑ, Προσφυγή υπ' αριθμ. 8139/09, Απόφαση 17 Ιανουαρίου 2012, Al-Moayad κατά Γερμανίας, ΕΔΔΑ, Αίτηση υπ' αριθμόν 35865/03, Απόφαση Παραδεκτού, 20 Φεβρουαρίου 2007, παρ. 100-102.

⁴⁴ Βλέπε, για παράδειγμα, Othman (Abu Qatada) κατά Ηνωμένου Βασιλείου, ΕΔΔΑ, Z και T κατά Ηνωμένου Βασιλείου, ΕΔΔΑ, Προσφυγή υπ' αριθμ. 27034/05, απόφαση επί του παραδεκτού, 28 Φεβρουαρίου 2006, The Law.

⁴⁵ ΔΕΕ, Abubacarr Jawo v. Bundesrepublik Deutschland, C-163/17, Απόφαση, 19 Μαρτίου 2019, παρ. 85; ΔΕΕ, N.S. v. Secretary of State for the Home Department, C-411/10 & C-493/10, Απόφαση, 21 Δεκεμβρίου 2011, παρ. 106.

⁴⁶ Guy S. Goodwin-Gill, άρθρο 31 της Συνθήκης του 1951 για το καθεστώς των προσφύγων: Non-Penalization, Detention, and Protection, Cambridge University Press, June 2003

⁴⁷ UNHCR guidelines on the applicable criteria and standards relating to the detention of asylum-seekers and alternatives to detention, παρ. 11 <http://www.unhcr.org/publications/legal/505b10ee9/unhcr-detention-guidelines.html>

⁴⁸ Συναφώς

3. Μη διακριτική μεταχείριση

Συνθήκη της Γενεύης για τους πρόσφυγες: Απαγόρευση των διακρίσεων βάσει του άρθρου 3:

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη θα εφαρμόζουν τας διατάξεις της συμβάσεως ταύτης επί των προσφύγων άνευ διακρίσεως ως προς την φυλήν, την θρησκείαν και την χώρα της καταγωγής αυτών.

Τόσο το διεθνές προσφυγικό δίκαιο (άρθρο 3, Συνθήκη της Γενεύης για τους Πρόσφυγες) και το διεθνές δίκαιο για τα ανθρώπινα δικαιώματα απαιτούν τη μη διακριτική μεταχείριση κατά τη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος.

Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ επίσης κατοχυρώνει την αρχή της μη-διάκρισης και της ισότητας ενώπιον του νόμου.

Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Άρθρο 20 Ισότητα έναντι του νόμου

Όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι έναντι του νόμου.

Άρθρο 21 Απαγόρευση διακρίσεων

1. Απαγορεύεται κάθε διάκριση ιδίως λόγω φύλου, φυλής, χρώματος, εθνοτικής καταγωγής ή κοινωνικής προέλευσης, γενετικών χαρακτηριστικών, γλώσσας, θρησκείας ή πεποιθήσεων, πολιτικών φρονημάτων ή κάθε άλλης γνώμης, ιδιότητας μέλους εθνικής μειονότητας, παρουσίας, γέννησης, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού.
2. Εντός του πεδίου εφαρμογής των Συνθηκών και με την επιφύλαξη των ειδικών διατάξεών τους, απαγορεύεται κάθε διάκριση λόγω ιθαγενείας.

4. Ευάλωτες ομάδες

Στο πλαίσιο καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα, ορισμένα άτομα, όπως τα ασυνόδευτα ή τα χωρισμένα παιδιά, άτομα με διανοητικές ή φυσικές αναπηρίες, άλλα άτομα που ενδέχεται να αντιμετωπίζουν ειδικούς κινδύνους ή βρίσκονται σε συνθήκες μεγαλύτερης ευπάθειας, όπως επιζώντες βασανιστηρίων, εμπορίας ανθρώπων ή/και θύματα σεξουαλικής ή φυλετικής βίας, ενδέχεται να χρειαστούν πρόσθετες ή συγκεκριμένες διασφαλίσεις και υποστήριξη για να εξασφαλιστεί ότι μπορούν να υποβάλουν αίτηση για διεθνή προστασία.⁴⁹

Οι Κατευθυντήριες γραμμές του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο των επιταχυνόμενων διαδικασιών ασύλου συνιστούν να λαμβάνονται υπόψη τα τρωτά σημεία που συνδέονται με την ηλικία, την αναπηρία ή την εμπειρία βασανιστηρίων, σεξουαλικής βίας ή σωματεμπορίας, προκειμένου να λαμβάνονται αποφάσεις για εφαρμογή ή μη επιταχυνόμενων διαδικασιών ασύλου και σε περίπτωση εφαρμογής τους θα πρέπει να εξαρτώνται από τον τρόπο υποβολής του σχετικού αιτήματος. Η Καθοδήγηση της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR) ορίζει ότι σε διαδικασίες για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα, οι αιτούντες άσυλο που ενδέχεται να έχουν υποστεί σεξουαλική βία πρέπει να αντιμετωπίζονται με ιδιαίτερη ευαισθησία.⁵⁰

Οι διαδικασίες πρέπει να σχεδιάζονται έτσι ώστε να λαμβάνουν υπόψη και να ανταποκρίνονται σε παράγοντες όπως το φύλο, η ηλικία και οι διαφορετικές περιστάσεις κατά περίπτωση. Για παράδειγμα, όπως περιγράφεται στο UNHCR Guidelines on Gender-Related Persecution (Κατευθυντήριες γραμμές της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες αναφορικά με διώξεις που σχετίζονται με το φύλο), πρέπει να τίθενται ειδικές ασφαλιστικές δικλίδες για τις γυναίκες αιτούντες άσυλο. Αυτές περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, ξεχωριστές συνεντεύξεις από άλλα μέλη της οικογένειας, τη δυνατότητα να υποβάλλουν ξεχωριστές αξιώσεις για το καθεστώς του πρόσφυγα, τη διάθεση γυναικών συνεντευκτών και προσωπικού, διαβεβαιώσεις εμπιστευτικότητας, ανοιχτή συνέντευξη που επιτρέπει τη συζήτηση ειδικών θεμάτων που αφορούν το φύλο, αξιολόγηση της αξιοπιστίας και του κινδύνου που αφορούν ευαίσθητα θέματα φύλου, προσφυγή σε εξωτερική και αντικειμενική εμπειρογνώμοσύνη και αποδεικτικά στοιχεία.⁵¹

⁴⁹ Βλέπε έγγραφο της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR) «migrants in vulnerable situations» <http://www.refworld.org/pdfid/596787174.pdf>.⁵⁰ Βλ.: European Guidelines on accelerated asylum procedures, CMCE, Κατευθυντήρια γραμμή III. Συμπέρασμα αριθ. 73, UNHCR, παρ. (g).

⁵¹ Παρόμοιες συστάσεις έχουν γίνει από την Επιτροπή για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των Γυναικών στο Concluding Observations on Belgium, CEDAW (Επιτροπή για την Εξάλειψη των Διακρίσεων εις Βόρος των Γυναικών, ΕΕΔΒΓ), UN Doc. CEDAW/C/BEL/CO/6, 7 November 2008, παρ. 37. Η ΕΕΔΒΓ υπογράμμισε στο Γενικό της Σχόλιο αριθ. 30 ότι «οι γυναίκες αιτούσες άσυλο από περιοχές που έχουν πληγεί από συγκρούσεις ενδέχεται να αντιμετωπίζουν εμπόδια φυλετικού χαρακτήρα στο άσυλο, καθώς η αφήγησή τους μπορεί να μην ταιριάζει με τα παραδοσιακά πρότυπα διώξεων, από ανδρική οπτική», General Recommendation No. 30 on women in conflict prevention, conflict and post-conflict situations, CEDAW, UN Doc. CEDAW/C/GC/30, 18 October 2013, παρ. 56.

Η αιτιολογική σκέψη 29 της οδηγίας για τις διαδικασίες ασύλου (APD) ορίζει ότι «Ορισμένοι αιτούντες μπορεί να χρειάζονται ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις λόγω, μεταξύ άλλων, ηλικίας, φύλου, γενετήσιου προσανατολισμού, ταυτότητας φύλου, αναπηρίας, σοβαρής ασθένειας, διανοητικών διαταραχών ή ως αποτέλεσμα βασανιστηρίων, βιασμού ή άλλων σοβαρών μορφών ψυχολογικής, σωματικής ή σεξουαλικής βίας. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να προσπαθούν να εντοπίζουν τους αιτούντες που χρειάζονται ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις πριν από τη λήψη αποφάσεων σε πρώτο βαθμό.⁵² Στους αιτούντες πρέπει να παρέχεται επαρκής υποστήριξη, συμπεριλαμβανομένου του επαρκούς χρόνου, προκειμένου να δημιουργούνται οι αναγκαίες προϋποθέσεις για την αποτελεσματική πρόσβαση στις διαδικασίες και για την παρουσίαση των στοιχείων που απαιτούνται για την τεκμηρίωση της αίτησής τους για διεθνή προστασία».

Η Αιτιολογική σκέψη 32 της APD προσθέτει ότι «Για την εξασφάλιση της ουσιαστικής ισότητας μεταξύ των γυναικών και των ανδρών αιτούντων, οι διαδικασίες εξέτασης πρέπει να είναι ευαίσθητες σε θέματα φύλου. Συγκεκριμένα, οι προσωπικές συνεντεύξεις θα πρέπει να οργανώνονται κατά τρόπο που να επιτρέπει στους υποψηφίους, τόσο άνδρες όσο και γυναίκες, να μιλούν για τις εμπειρίες τους στο παρελθόν σε υποθέσεις που αφορούν διωγμούς με βάση το φύλο. Η πολυπλοκότητα των ισχυρισμών που σχετίζονται με το φύλο πρέπει να λαμβάνεται δεόντως υπόψη στις διαδικασίες που βασίζονται στην έννοια της ασφαλούς τρίτης χώρας, στην έννοια της ασφαλούς χώρας προέλευσης ή στην έννοια των μεταγενέστερων αιτήσεων».

Τα άρθρα 24 και 25 της APD αφορούν ειδικά τους αιτούντες που χρειάζονται ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις και εγγυήσεις για τους ασυνόδευτους ανηλίκους.

Οδηγία 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας

Άρθρο 24 Αιτούντες που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων

1. Τα κράτη μέλη εκτιμούν, εντός εύλογου χρονικού διαστήματος μετά την υποβολή της αίτησης διεθνούς προστασίας, αν ο αιτών χρήζει ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων.
2. Η εκτίμηση της παραγράφου 1 μπορεί να εντάσσεται στις ισχύουσες εθνικές διαδικασίες και/ή στην εκτίμηση που αναφέρεται στο άρθρο 22 της οδηγίας 2013/33/ΕΕ και δεν χρειάζεται να λαμβάνει τη μορφή διοικητικής διαδικασίας.
3. Τα κράτη μέλη, αφού εκτιμήσουν ότι οι αιτούντες χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων, τους εξασφαλίζουν επαρκή υποστήριξη, ώστε να μπορούν να απολαύουν των δικαιωμάτων και να συμμορφούνται προς τις υποχρεώσεις της παρούσας οδηγίας καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας ασύλου.

Όταν η κατάλληλη υποστήριξη δεν μπορεί να παρέχεται εντός του πλαισίου των διαδικασιών του άρθρου 31 παράγραφος 8 και του άρθρου 43, ιδίως όταν τα κράτη μέλη θεωρούν ότι ο αιτών χρήζει ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων συνεπεία βασανισμού, βιασμού ή άλλων σοβαρών μορφών ψυχολογικής, σωματικής ή σεξουαλικής βίας, τα κράτη μέλη δεν εφαρμόζουν ή παύουν να εφαρμόζουν το άρθρο 31 παράγραφος 8 και το άρθρο 43. Όταν τα κράτη μέλη εφαρμόζουν το άρθρο 46 παράγραφος 6 σε αιτούντες στους οποίους δεν μπορούν να εφαρμοστούν το άρθρο 31 παράγραφος 8 και το άρθρο 43, σύμφωνα με το παρόν εδάφιο, παρέχουν τουλάχιστον τις εγγυήσεις του άρθρου 46 παράγραφος 7.

4. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι αντιμετωπίζεται επίσης η ανάγκη για ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις, σύμφωνα με την παρούσα οδηγία, εφόσον η ανάγκη αυτή ανακύψει σε μεταγενέστερο στάδιο της διαδικασίας, χωρίς να απαιτείται εκ νέου κίνηση της διαδικασίας.

Άρθρο 25 Εγγυήσεις για τους ασυνόδευτους ανηλίκους

1. Για όλες τις διαδικασίες που προβλέπονται στην παρούσα οδηγία και με την επιφύλαξη των διατάξεων των άρθρων 14 έως 17, τα κράτη μέλη:
 - (α) λαμβάνουν το συντομότερο δυνατόν μέτρα ώστε να εξασφαλίσουν ότι ο ασυνόδευτος ανήλικος διαθέτει εκπροσώπηση και συνδρομή από εκπρόσωπο προκειμένου να μπορέσει να επωφεληθεί των δικαιωμάτων και να συμμορφωθεί με τις υποχρεώσεις που προβλέπονται στην παρούσα οδηγία. Ο ασυνόδευτος ανήλικος ενημερώνεται αμέσως ότι έχει ορισθεί εκπρόσωπος. Ο εκπρόσωπος ασκεί τα καθήκοντά του σύμφωνα με την αρχή του μείζονος συμφέροντος του παιδιού και διαθέτει την κατάλληλη εμπειρογνώμοσύνη για τον σκοπό

⁵² See Το άρθρο 24.1 της ΑΟΔ ορίζει ότι «τα κράτη μέλη αξιολογούν εντός εύλογου χρονικού διαστήματος μετά την υποβολή αίτησης διεθνούς προστασίας κατά πόσον ο αιτών είναι αιτών που χρήζει ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων». Commissioner), EC/SCP/2, UNHCR, 23 August 1977, para. 4, available at <http://www.unhcr.org/afr/excom/scip/3ae68ccd10/>

αυτό. Το πρόσωπο που ενεργεί ως εκπρόσωπος αντικαθίσταται μόνο εφόσον απαιτείται. Οι οργανώσεις και τα πρόσωπα τα συμφέροντα των οποίων συγκρούονται ή θα μπορούσαν ενδεχομένως να συγκρουσθούν με τα συμφέροντα του ασυνόδετου ανηλίκου δεν είναι επιλέξιμα να καταστούν εκπρόσωποι. Ο εκπρόσωπος μπορεί επίσης να είναι ο εκπρόσωπος που αναφέρεται στην οδηγία 2013/33/ΕΕ.

- (β) μεριμνούν ώστε να παρέχεται η ευκαιρία στον εκπρόσωπο να ενημερώνει τον ασυνόδετο ανήλικο σχετικά με το νόημα και τις πιθανές συνέπειες της προσωπικής συνέντευξης και, εφόσον ενδείκνυται, σχετικά με τον τρόπο που θα πρέπει να προετοιμασθεί για την προσωπική συνέντευξη. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε ο εκπρόσωπος και/ή ο νομικός ή άλλος σύμβουλος που αναγνωρίζεται ή του επιτρέπεται με την ιδιότητα αυτή βάσει του εθνικού δικαίου να παρίστανται στην εν λόγω προσωπική συνέντευξη και να έχουν τη δυνατότητα να υποβάλλουν ερωτήσεις ή παρατηρήσεις, εντός του πλαισίου που ορίζει ο διεξάγων τη συνέντευξη. Τα κράτη μέλη μπορούν να απαιτήσουν την παρουσία του ασυνόδετου ανηλίκου στην προσωπική συνέντευξη ακόμη κι αν ο εκπρόσωπος είναι παρών.
2. Τα κράτη μέλη μπορούν να μη διορίσουν εκπρόσωπο εφόσον ο ασυνόδετος ανήλικος κατά πάσα πιθανότητα θα συμπληρώσει το 18ο έτος προτού ληφθεί απόφαση σε πρώτο βαθμό.
 3. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε:
 - (α) εάν ένας ασυνόδετος ανήλικος έχει κληθεί σε προσωπική συνέντευξη για την αίτησή του για διεθνή προστασία όπως ορίζεται στα άρθρα 14 έως 17 και στο άρθρο 34, η συνέντευξη αυτή να διεξάγεται από πρόσωπο που έχει τις απαραίτητες γνώσεις για τις ειδικές ανάγκες των ανηλίκων·
 - (β) ένας υπάλληλος που έχει τις αναγκαίες γνώσεις σχετικά με τις ειδικές ανάγκες των ανηλίκων να προετοιμάζει την απόφαση της αποφαινόμενης αρχής επί της αιτήσεως του ασυνόδετου ανηλίκου.
 4. Στους ασυνόδετους ανηλικούς και στους εκπροσώπους τους παρέχονται δωρεάν οι νομικές και διαδικαστικές πληροφορίες που αναφέρονται στο άρθρο 19, καθώς και οι πληροφορίες για τις διαδικασίες ανάκλησης της διεθνούς προστασίας που προβλέπονται στο κεφάλαιο IV.
 5. Τα κράτη μέλη μπορούν να χρησιμοποιούν ιατρικές εξετάσεις για τον προσδιορισμό της ηλικίας των ασυνόδετων ανηλίκων στο πλαίσιο της εξέτασης αιτήσεως διεθνούς προστασίας όταν, μετά τις γενικές δηλώσεις ή άλλες συναφείς ενδείξεις, τα κράτη μέλη έχουν αμφιβολίες σχετικά με την ηλικία του αιτούντος. Εάν, αργότερα, τα κράτη μέλη εξακολουθούν να έχουν αμφιβολίες σχετικά με την ηλικία του αιτούντος, θεωρούν ότι ο αιτών είναι ανήλικος. Οποιαδήποτε ιατρική εξέταση πραγματοποιείται με πλήρη σεβασμό της αξιοπρέπειας του αιτούντος, διενεργείται με την επιλογή των λιγότερο παρεμβατικών εξετάσεων και διενεργείται από κατάλληλα εκπαιδευμένους επαγγελματίες του τομέα της υγείας, ώστε να επιτυγχάνεται όσο το δυνατόν πιο αξιόπιστο αποτέλεσμα.
- Όταν χρησιμοποιούνται ιατρικές εξετάσεις, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε:
- (α) οι ασυνόδετοι ανήλικοι να ενημερώνονται, πριν από την εξέταση της αίτησής τους διεθνούς προστασίας, και σε γλώσσα την οποία κατανοούν ή τεκμαίρεται ευλόγως ότι κατανοούν, σχετικά με τη δυνατότητα προσδιορισμού της ηλικίας με ιατρική εξέταση· πρόκειται μεταξύ άλλων για πληροφορίες σχετικά με τη μέθοδο εξέτασης και τον ενδεχόμενο αντίκτυπο των αποτελεσμάτων της ιατρικής εξέτασης στην εξέταση της αίτησης διεθνούς προστασίας, καθώς και ως προς τον αντίκτυπο της άρνησης του ασυνόδετου ανηλίκου να υποβληθεί στην ιατρική εξέταση·
 - (β) οι ασυνόδετοι ανήλικοι και/ή οι εκπρόσωποί τους να συναινούν στη διενέργεια ιατρικής εξέτασης για τον προσδιορισμό της ηλικίας των συγκεκριμένων ανηλίκων· και
 - (γ) η απόφαση απόρριψης αίτησης διεθνούς προστασίας ασυνόδετου ανηλίκου που αρνήθηκε να υποβληθεί σε ιατρική εξέταση να μη βασίζεται μόνο στην άρνηση αυτή. Το γεγονός ότι ένας ασυνόδετος ανήλικος έχει αρνηθεί να υποβληθεί σε ιατρική εξέταση δεν εμποδίζει την αποφαινόμενη αρχή να λαμβάνει απόφαση επί της αιτήσεως διεθνούς προστασίας.
6. Το μείζον συμφέρον του παιδιού αποτελεί το κύριο μέλημα των κρατών μελών κατά την εφαρμογή της προύσας οδηγίας. Όταν κατά τη διάρκεια της διαδικασίας αίτησης ασύλου τα κράτη μέλη χαρακτηρίζουν ένα πρόσωπο ως ασυνόδετο ανήλικο, μπορούν:
 - (α) να εφαρμόζουν ή να εξακολουθούν να εφαρμόζουν το άρθρο 31 παράγραφος 8, μόνο εφόσον:
 - (i) ο αιτών προέρχεται από χώρα η οποία πληροί τα κριτήρια για το χαρακτηρισμό της ως

ασφαλούς χώρας καταγωγής, κατά την έννοια της παρούσας οδηγίας, ή
 (ii) ο αιτών έχει υποβάλει μεταγενέστερη αίτηση διεθνούς προστασίας η οποία είναι απαράδεκτη, σύμφωνα με το άρθρο 40 παράγραφος 5, ή
 (iii) ο αιτών μπορεί, εξαιτίας σοβαρών λόγων, να θεωρείται επικίνδυνος για την εθνική ασφάλεια ή τη δημόσια τάξη ή έχει απελαθεί διά της βίας, εξαιτίας σοβαρών λόγων εθνικής ασφάλειας ή δημόσιας τάξης, βάσει του εθνικού δικαίου·

(β) να εφαρμόζουν ή να εξακολουθούν να εφαρμόζουν το άρθρο 43, σύμφωνα με τα άρθρα 8 έως 11 της οδηγίας 2013/33/ΕΕ, μόνο εφόσον:

i) ο αιτών προέρχεται από χώρα η οποία πληροί τα κριτήρια για το χαρακτηρισμό της ως ασφαλούς χώρας καταγωγής, κατά την έννοια της παρούσας οδηγίας, ή
 ii) ο αιτών έχει υποβάλει μεταγενέστερη αίτηση, ή
 iii) ο αιτών μπορεί, εξαιτίας σοβαρών λόγων, να θεωρείται επικίνδυνος για την εθνική ασφάλεια ή τη δημόσια τάξη του κράτους μέλους ή έχει απελαθεί διά της βίας, εξαιτίας σοβαρών λόγων εθνικής ασφάλειας ή δημόσιας τάξης, βάσει του εθνικού δικαίου, ή
 iv) συντρέχουν βάσιμοι λόγοι ώστε μια χώρα η οποία δεν είναι κράτος μέλος να θεωρείται ασφαλής τρίτη χώρα για τον αιτούντα, σύμφωνα με το άρθρο 38, ή
 v) ο αιτών έχει παραπλανήσει τις αρχές υποβάλλοντας πλαστά έγγραφα, ή
 vi) ο αιτών έχει καταστρέψει ή εγκαταλείψει, κακή την πίστη, έγγραφο ταυτότητας ή ταξιδιού, το οποίο θα είχε βοηθήσει στην εξακρίβωση της ταυτότητας ή της ιθαγένειάς του. Τα κράτη μέλη μπορούν να εφαρμόζουν τα σημεία v) και vi) μόνο σε ιδιαίτερες περιπτώσεις, όταν συντρέχουν σοβαροί λόγοι ώστε να θεωρείται ότι ο αιτών επιχειρεί να αποκρύψει σημαντικά στοιχεία τα οποία ενδεχομένως θα οδηγήσουν στη λήψη αρνητικής απόφασης και εφόσον έχει δοθεί στον αιτούντα η πλήρης δυνατότητα, λαμβανομένων υπόψη των ειδικών διαδικαστικών αναγκών για τους ασυνόδετους ανηλίκους, να αιτιολογήσει πειστικά τη συμπεριφορά που περιγράφεται στα σημεία v) και vi), συμπεριλαμβανομένης της διαβούλευσης με τον εκπρόσωπό του, γ) να θεωρούν την αίτηση απαράδεκτη, σύμφωνα με το άρθρο 33 παράγραφος 2 στοιχείο

(γ) , εάν μια χώρα η οποία δεν είναι κράτος μέλος θεωρείται ασφαλής τρίτη χώρα για τον αιτούντα, σύμφωνα με το άρθρο 38, εφόσον αυτό εξυπηρετεί τα μείζονα συμφέροντα του ανηλίκου· δ) να εφαρμόζουν τη διαδικασία του άρθρου 20 παράγραφος 3, όταν ο εκπρόσωπος του ανηλίκου διαθέτει νομική κατάρτιση, σύμφωνα με το εθνικό δικαίο. Με την επιφύλαξη του άρθρου 41, τα κράτη μέλη παρέχουν στους ασυνόδετους ανηλίκους, κατά την εφαρμογή του άρθρου 46 παράγραφος 6, τουλάχιστον τις εγγυήσεις του άρθρου 46 παράγραφος 7 σε όλες τις περιπτώσεις.

Όσον αφορά τα παιδιά και άλλα ευάλωτα άτομα ή άτομα που διατρέχουν κίνδυνο, δεν θα πρέπει να λαμβάνεται απόφαση που θα έβλαπτε το άτομο χωρίς λεπτομερή εξατομικευμένη αξιολόγηση με τις δέουσες διαδικαστικές εγγυήσεις.

Ειδικές εγγυήσεις για παιδιά⁵³

Η Συνθήκη για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΣΠΔ) αναφέρεται ρητά στα μέτρα που είναι απαραίτητα για την προστασία των παιδιών προσφύγων και των παιδιών που ζητούν άσυλο, είτε ασυνόδευτα είτε συνοδευόμενα από τους γονείς τους ή από οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο. Σύμφωνα με το άρθρο 22 της Συνθήκης, τα κράτη πρέπει να λαμβάνουν ειδικά μέτρα για να εξασφαλίζουν ότι οι διαδικασίες ασύλου παρέχουν κατάλληλη προστασία στα παιδιά. Η ΣΔΠ αναγνωρίζει την αρχή του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού (άρθρο 3), η οποία πρέπει να αποτελεί πρωταρχική μέριμνα για τις δράσεις που αφορούν παιδιά, είτε από δημόσιους είτε από ιδιωτικούς φορείς κοινωνικής πρόνοιας, δικαστήρια, διοικητικές αρχές ή νομοθετικά όργανα. Ειδικότερα, τα ασυνόδευτα ή χωρισμένα παιδιά δεν είναι πιθανό να υποβάλλουν αυθόρμητα αίτηση ασύλου και οι διαδικασίες πρέπει επομένως να διασφαλίζουν ότι μόλις γίνει γνωστό ότι τα παιδιά μπορεί να έχουν βάσιμο φόβο για δίωξη, να παραπέμπονται σε διαδικασία ασύλου.

Το ασυνόδευτο ή χωρισμένο παιδί θα χρειαστεί τη βοήθεια ενός διορισμένου ενήλικου οικείου προς αυτό ή το ιστορικό του, ικανού και δυνάμενου να εκπροσωπήσει τα συμφέροντα του παιδιού (κηδεμόνας ή νόμιμος εκπρόσωπος). Τα ασυνόδευτα ή τα χωρισμένα παιδιά πρέπει επίσης να έχουν πρόσβαση σε εξειδικευμένο νομικό εκπρόσωπο δωρεάν.

Γενικό Σχόλιο αριθ. 6: Μεταχείριση ασυνόδευτων και χωρισμένων παιδιών εκτός της χώρας καταγωγής τους, CRC, Έγγραφο των Ηνωμένων Εθνών. CRC / GC / 2005/6, 1 Σεπτεμβρίου 2005

36. Σε περιπτώσεις όπου τα παιδιά εμπλέκονται σε διαδικασίες ασύλου ή σε διοικητικές ή δικαστι-

⁵³ Σ. Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τα δικαιώματα των παιδιών, βλ. Εγχειρίδιο Ω, Πρόσβαση στη δικαιοσύνη για παιδιά μετανάστες.

κές διαδικασίες, θα πρέπει, εκτός από το διορισμό κηδεμόνα, να έχουν νομική εκπροσώπηση. Ειδικότερα, σε περιπτώσεις όπου ένα παιδί παραπέμπεται σε διοικητική ή δικαστική διαδικασία που περιλαμβάνει τον προσδιορισμό του βέλτιστου συμφέροντος του, πρέπει να του παρέχεται ένας νόμιμος εκπρόσωπος, πλέον του επιτρόπου ή του εκπροσώπου των απόψεων του, όταν υπάρχει πιθανή σύγκρουση μεταξύ των μερών στην απόφαση.

Έκθεση του Ύπατου Αρμοστή των Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα σχετικά με την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για τα παιδιά (A / HRC / 25/35), 16 Δεκεμβρίου 2013

40. Δεδομένου ότι τα παιδιά συνήθως βρίσκονται σε μειονεκτική θέση κατά την εμπλοκή τους με το νομικό σύστημα, είτε ως αποτέλεσμα της απειρίας ή της έλλειψης πόρων για την εξασφάλιση συμβουλών και εκπροσώπησης, χρειάζονται πρόσβαση σε δωρεάν ή επιδοτούμενη νομική και άλλη κατάλληλη βοήθεια για να εμπλακούν αποτελεσματικά με το νομικό σύστημα. Χωρίς τέτοια βοήθεια, τα παιδιά σε μεγάλο βαθμό δεν θα έχουν πρόσβαση σε περίπλοκα νομικά συστήματα που είναι γενικά σχεδιασμένα για ενήλικες. Η δωρεάν και αποτελεσματική νομική συνδρομή είναι ιδιαίτερα σημαντική για τα παιδιά που στερούνται της ελευθερίας τους.

Ψήφισμα 1810 (2011): Ασυνόδευτα παιδιά στην Ευρώπη: θέματα άφιξης, διαμονής και επιστροφής, Κοινοβουλευτική Συνέλευση Συμβουλίου της Ευρώπης

5.8 (...) Όλα τα ασυνόδευτα παιδιά που βρίσκονται σε διαδικασία ασύλου πρέπει να εκπροσωπούνται από δικηγόρο εκτός από κηδεμόνα, το οποίο παρέχεται δωρεάν από το κράτος και να μπορεί να προσβάλει ενώπιον δικαστηρίου αποφάσεις σχετικά με τις αξιώσεις προστασίας τους.

Πρέπει να δίνεται προτεραιότητα στις αιτήσεις των ασυνόδευτων ή των χωρισμένων παιδιών και οι αποφάσεις πρέπει να λαμβάνονται έγκαιρα και δίκαια.

Η διαδικασία πρέπει να λαμβάνει υπόψη την ανάγκη του παιδιού να εκφράζει ελεύθερα τις απόψεις του (άρθρο 12, ΣΔΠ) και να λαμβάνει πάντοτε ως πρωταρχικό μέλημα το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού (άρθρο 3). Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού έχει δημοσιεύσει λεπτομερές Γενικό Σχόλιο σχετικά με τις υποχρεώσεις των Κρατών απέναντι σε ασυνόδευτα ή χωρισμένα παιδιά.⁵⁴

Το άρθρο 25 της APD περιλαμβάνει ειδικές εγγυήσεις για τους ασυνόδευτους ανηλίκους, όπως τον διορισμό εκπροσώπου το συντομότερο δυνατό για την εκπροσώπηση και συνδρομή του παιδιού και την αποτελεσματική πρόσβαση σε πληροφορίες.

Δείτε επίσης:

- [Γενικό σχόλιο αριθ. 6:](#) Μεταχείριση των ασυνόδευτων και των χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών που βρίσκονται εκτός της χώρας καταγωγής τους, CRC, UN Doc. CRC/GC/2005/6, 1η Σεπτεμβρίου 2005, παράγραφος 66.
- [Γενικό σχόλιο αριθ. 14 σχετικά με τα Δικαιώματα του παιδιού να λαμβάνονται κατά προτεραιότητα υπόψη τα βέλτιστα συμφέροντά του, CRC, UN Doc. CRC/C/GC/14, 29 Μαΐου 2013](#)
- [Κοινό γενικό σχόλιο αριθ. 3 \(2017\) της Επιτροπής για την Προστασία των Δικαιωμάτων όλων των Διακινούμενων Εργαζομένων και των Μελών των Οικογενειών τους και του αριθ. 22 \(2017\) της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού σχετικά με τις γενικές αρχές για τα ανθρώπινα δικαιώματα των παιδιών στο πλαίσιο της διεθνούς μετανάστευσης, 16 Νοεμβρίου 2017](#)
- [Κοινό γενικό σχόλιο αριθ. 4 \(2017\) της Επιτροπής για την Προστασία των Δικαιωμάτων όλων των Διακινούμενων Εργαζομένων και των Μελών των Οικογενειών τους και του αριθ. 23 \(2017\) της Επιτροπής Δικαιωμάτων του Παιδιού σχετικά με τις κρατικές υποχρεώσεις όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα των παιδιών στο πλαίσιο της διεθνούς μετανάστευσης, 16 Νοεμβρίου 2017](#)

III. Πρόσβαση στο έδαφος και στη διαδικασία ασύλου

Προκειμένου να έχει πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου εντός της ΕΕ, ο αιτών διεθνή προστασία πρέπει πρώτα να έχει πρόσβαση στο έδαφος ενός κράτους μέλους. Η παρούσα ενότητα θα εξετάσει τις υποχρεώσεις των κρατών μελών όσον αφορά την πρόσβαση του αιτούντος στο έδαφός τους. Στη συνέχεια, θα εξετάσει ποιες διασφαλίσεις είναι αναγκαίες για να έχει ο αιτών αποτελεσματική πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου.

⁵⁴ Αντιμετώπιση των ασυνόδευτων και χωρισμένων παιδιών εκτός της χώρας προέλευσής τους, προσθήκη αναφοράς

1. Πρόσβαση στο έδαφος

Η πρόσβαση στο έδαφος διέπεται από την απαγόρευση της επαναπροώθησης (βλ. ανωτέρω, άρθρο 33 της Συνθήκης για τους πρόσφυγες, άρθρο 3 ΕΣΔΑ), την απαγόρευση απώθησης (συμπεριλαμβανομένης της απόρριψης στα σύνορα, στην ανοικτή θάλασσα όταν το άτομο εμπίπτει στη δικαιοδοσία ενός κράτους ή οποιασδήποτε μορφής μεταφοράς σε άλλο κράτος, απομάκρυνσης, επιστροφής ή απέλασης) και την απαγόρευση εισόδου στα σύνορα, την απαγόρευση των συλλογικών απελάσεων (άρθρο 4 του Πρωτοκόλλου 4 της ΕΣΔΑ) και ορισμένες διαδικαστικές εγγυήσεις, όπως το δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής. Τα κράτη έχουν θετική υποχρέωση να αξιολογούν τον κίνδυνο ανεξάρτητα από την αίτηση ασύλου. Η εκτίμηση των ιδιαίτερων περιστάσεων πρέπει πάντοτε να εξατομικεύεται.

Σύμφωνα με την APD, οι αιτούντες άσυλο πρέπει να έχουν πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου (βλ. παρακάτω) και επιτρέπεται να παραμένουν σε ένα κράτος μέλος της ΕΕ έως ότου ληφθεί απόφαση σχετικά με την αίτησή τους (άρθρο 9). Εξαιρέσεις από το δικαίωμα παραμονής είναι πιθανές σε περίπτωση επανειλημμένων αιτήσεων (άρθρα 9 παράγραφος 2 και 41).

Οδηγία 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας

Δικαίωμα παραμονής στο κράτος μέλος έως ότου εξετασθεί η αίτηση

Άρθρο 9

1. Στους αιτούντες επιτρέπεται να παραμείνουν στο κράτος μέλος, αποκλειστικά για το σκοπό της διαδικασίας, μέχρις ότου η αποφαινόμενη αρχή λάβει την απόφασή της σύμφωνα με τις πρωτοβάθμιες διαδικασίες που ορίζονται στο κεφάλαιο III. Το εν λόγω δικαίωμα παραμονής δεν θεμελιώνει δικαίωμα για χορήγηση άδειας διαμονής.
2. Τα κράτη μέλη μπορούν να δεχθούν εξαίρεση μόνο όταν ένα πρόσωπο υποβάλλει μεταγενέστερη αίτηση που προβλέπεται στο άρθρο 41 ή όταν προτίθενται να παραδώσουν ή να εκδώσουν, ανάλογα με την περίπτωση, ένα πρόσωπο είτε σε άλλο κράτος μέλος δυνάμει υποχρεώσεων στο πλαίσιο ευρωπαϊκού εντάλματος συλλήψεως (11) ή άλλως, είτε σε τρίτη χώρα, ή, τέλος, σε διεθνή ποινικά δικαστήρια.
3. Ένα κράτος μέλος δύναται να εκδώσει έναν αιτούντα σε τρίτη χώρα κατ' εφαρμογή της παράγραφου 2 μόνο εφόσον οι αρμόδιες αρχές έχουν πεισθεί ότι η απόφαση για την έκδοση δεν θα οδηγήσει σε άμεση ή έμμεση επαναπροώθηση κατά παράβαση των διεθνών και ενωσιακών υποχρεώσεων του εν λόγω κράτους μέλους.

Η μη εφαρμογή δίκαιων διαδικασιών κατά την εξέταση αίτησης ασύλου μπορεί να οδηγήσει σε παραβιάσεις της αρχής της μη επαναπροώθησης και του δικαιώματος αποτελεσματικής προσφυγής.

2. Πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου

Ένα πρόσωπο που επιθυμεί να υποβάλει αίτηση για διεθνή προστασία θα πρέπει, με την είσοδό του στο έδαφος του κράτους, να έχει πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου. Ωστόσο, οι αιτούντες ενδέχεται να αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην αποτελεσματική πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου, όπως για παράδειγμα, σε περίπτωση που δεν είναι σε θέση να υποβάλλουν αίτηση ασύλου ή σε περίπτωση σημαντικών καθυστερήσεων στην επεξεργασία της αίτησής τους. Στο παρόν τμήμα θα εξεταστεί τι πρέπει να κάνουν τα κράτη μέλη για να επιτρέπουν στους αιτούντες να έχουν ουσιαστική πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου.

Πρώτον, πρέπει να σημειωθεί ότι υπάρχουν κανόνες βάσει των οποίων τα Κράτη Μέλη της ΕΕ είναι υπεύθυνα να τηρούν και να εφαρμόζουν για κάθε αίτησης ασύλου, που εμπίπτει στον Κανονισμό Δουβλίνου III (604/2013, Recast) ([Κανονισμός Δουβλίνου III \(604/2013, Recast\)](#)). Ο Κανονισμός καθορίζει αναλυτικά τους κανόνες που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη προσεκτικά. Συνοπτικά, το κεφάλαιο II του Κανονισμού θέτει τα κριτήρια για τον προσδιορισμό του υπεύθυνου Κράτους για τον καθορισμό της αίτησης ασύλου. Ο κανονισμός εγγυάται επίσης την πρόσβαση σε διαδικασία εξέτασης διεθνούς αίτησης προστασίας (άρθρο 3).

1. Όταν ο αιτών είναι ασυνόδευτος ανήλικος, υπεύθυνο Κράτος Μέλος είναι εκείνο όπου βρίσκεται νομίμως ένα μέλος της οικογένειάς ή συγγενής αυτού (άρθρο 8), δεδομένου ότι αυτό είναι προς το βέλτιστο συμφέρον του ανήλικου.
2. Υπεύθυνο Κράτος Μέλος είναι εκείνο όπου βρίσκεται μέλος της οικογένειάς (άρθρο 9-11). Αν:
 - α. Το μέλος της οικογένειάς τυγχάνει διεθνούς προστασίας ή έχει υποβάλει αίτηση για διεθνή προστασία.
 - β. Το άτομο εκφράσει γραπτώς την επιθυμία να υποβάλει αίτηση σε αυτό το Κράτος Μέλος.
3. Προϋπόθεση κριτηρίων εισόδου (άρθρο 12-15): Με βάση αυτά τα κριτήρια, υπεύθυνο Κράτος για

την εξέταση της αίτησης ασύλου είναι:

- α. Το Κράτος Μέλος στο οποίο ο αιτών άσυλο έχει δικαίωμα διαμονής (και όπου τα νομικά έγγραφα είναι ακόμη εν ισχύ ή έχει εκδοθεί θεώρηση εισόδου (βίζα)).
- β. Το Κράτος Μέλος στο οποίο ο αιτών άσυλο διέσχισε παράνομα τα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ.
- γ. Κράτος Μέλος που έχει παραιτηθεί από την υποχρέωση έκδοσης βίζας για τον αιτούντα άσυλο που εισήλθε στην επικράτειά του.
- δ. Όταν η αίτηση υποβάλλεται στην ζώνη διέλευσης ενός αεροδρομίου, είναι υπεύθυνο το Κράτος Μέλος του αεροδρομίου.

Παρεκκλίσεις από αυτά τα κριτήρια είναι δυνατές σε τρεις περιπτώσεις: (1) όταν υπάρχουν συστηματικά ελαττώματα στη διαδικασία ασύλου και στις συνθήκες υποδοχής του Κράτους Μέλους⁵⁵, (2) όταν υπάρχει εξαρτώμενο μέλος της οικογένειας (άρθρο 16)⁵⁶, και (3) τα Κράτη Μέλη διαθέτουν διακριτική ρήτρα που τους επιτρέπει να μην ακολουθήσουν τα κριτήρια του Δουβλίνου (άρθρο 17) και να προχωρήσουν στη διαδικασία αίτησης.⁵⁷

M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας, ΕΔΔΑ [GC] Αριθμός Προσφυγής 30696/09, Απόφαση της 21^{ης} Ιανουαρίου 2011

350. Σε αυτό προστίθεται το ότι, από τον Δεκέμβριο του 2008, το ίδιο το ευρωπαϊκό σύστημα ασύλου μπήκε σε φάση αναθεώρησης και ότι, αντλώντας τις διδασκαλίες από την εφαρμογή των κειμένων που υιοθετήθηκαν στην πρώτη φάση, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διατύπωσε προτάσεις για να ενισχυθούν ουσιαστικά η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των αιτούντων άσυλο και να τεθεί σε εφαρμογή ένας μηχανισμός προσωρινής αναστολής των μεταφορών κατ' εφαρμογή του Κανονισμού του «Δουβλίνου» ώστε να αποφευχθεί οι αιτούντες άσυλο να στέλνονται σε Κράτη Μέλη που δεν μπορούν να τους προσφέρουν επαρκές επίπεδο προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους (ανωτέρω παράγραφοι 77-79).
351. Επιπλέον, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι η διαδικασία που διεξάγεται από το Γραφείο Αλλοδαπών κατ' εφαρμογή του Κανονισμού του «Δουβλίνου» δεν άφησε καμία δυνατότητα στον προσφεύγοντα να αναφέρει τους λόγους που αντιτίθενται στην μεταφορά του στην Ελλάδα. Το έντυπο, που συμπληρώθηκε από το Γραφείο Αλλοδαπών, δεν περιέχει καμία στήλη σχετική με το θέμα αυτό (ανωτέρω παρ. 130).
352. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Δικαστήριο θεωρεί ότι η γενική κατάσταση ήταν γνωστή στις Βελγικές αρχές και κρίνει ότι δεν συντρέχει λόγος να φέρει ολόκληρο το βάρος της απόδειξης ο προσφεύγων. Αντίθετα, κρίνει ότι αποδεικνύεται ότι, παρά ορισμένα παραδείγματα εφαρμογής της ρήτρας κυριαρχίας που προσκόμισε η Κυβέρνηση που, εξάλλου, δεν αφορούσαν την Ελλάδα, το Γραφείο Αλλοδαπών εφαρμόζε συστηματικά τον Κανονισμό του «Δουβλίνου» για να μεταφέρει άτομα προς την Ελλάδα χωρίς να αναρωτηθεί για την δυνατότητα παρέκκλισης [...]
358. Έχοντας υπόψη τα ανωτέρω, το Δικαστήριο θεωρεί ότι τη στιγμή που απέλασαν τον προσφεύγοντα, οι Βελγικές Αρχές γνώριζαν ή όφειλαν να γνωρίζουν ότι δεν είχε αυτός καμία εγγύηση ότι η αίτησή ασύλου του θα εξεταζόταν σοβαρά από τις ελληνικές αρχές. Επίσης, είχαν τα μέσα να αντιταχθούν στην μεταφορά του.
359. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι, ενώπιον των Βελγικών Αρχών, ο προσφεύγων δεν εξατομίκευσε επαρκώς τον κίνδυνο που διέτρεχε να μην έχει πρόσβαση στην διαδικασία ασύλου και να είναι θύμα επαναπροώθησης από τις Ελληνικές Αρχές. Ωστόσο, το Δικαστήριο θεωρεί ότι εναπόκειται ακριβώς στις βελγικές αρχές, μπροστά στην κατάσταση που περιγράφεται πιο πάνω, να μην αρκεστούν να θεωρήσουν ότι ο προσφεύγων θα τύχαινε μεταχείρισης σύμφωνης με τις απαιτήσεις της Σύμβασης αλλά αντίθετα να ερευνήσουν, προηγουμένως, για τον τρόπο με τον οποίο οι ελληνικές αρχές εφαρμόζουν στην πράξη την νομοθεσία περί ασύλου. Κάνοντας αυτό, θα είχαν μπορέσει να διαπιστώσουν ότι οι κίνδυνοι που επικαλείται ο προσφεύγων ήταν επαρκώς πραγματικοί και εξατομικευμένοι ώστε να εμπίπτουν στο άρθρο 3. Το ότι μεγάλος αριθμός αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα βρίσκονται στην ίδια κατάσταση με τον προσφεύγοντα δεν εμποδίζει τον εξατομικευμένο χαρακτήρα του επικαλούμενου κινδύνου, από τη στιγμή που αποδεικνύεται επαρκώς συγκεκριμένος και πιθανός (βλ. *mutatis mutandis*, προαναφερθείσα Saadi, § 132).

⁵⁵ Για περισσότερες πληροφορίες βλέπε : *N.S. κατά Secretary of State for the Home Department* (C-411/10; C-493/10), ΔΕΕ, 21 Δεκεμβρίου 2011, *Γερμανία κατά Ρουάν (C-4/11)*, ΔΕΕ, 14 Νοεμβρίου 2013; *C.K. και άλλοι κατά Σλοβενίας* (C-578/16), ΔΕΕ, 16 Φεβρουαρίου 2017, *M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας*, ΕΔΔΑ, 21 Ιανουαρίου 2011; *Tarakhel κατά Ελλάδας*, ΕΔΔΑ, 4 Νοεμβρίου 2014; *Abdullah Elmi και Always Abubakar κατά Μάλτας*, ΕΔΔΑ, 22 Νοεμβρίου 2016.

⁵⁶ Για περισσότερες πληροφορίες βλέπε: *K. κατά Bundesasylamt (C-245/11)*, ΔΕΕ, 6 Νοεμβρίου 2012.

⁵⁷ Για περισσότερες πληροφορίες βλέπε: *Zuheyir Frayeh Halaf κατά Darzhavna agentsia za bezhantiste pri Ministerskia savet (C-528/11)*, ΔΕΕ, 30 Μαΐου 2013.

360. Μετά τα ανωτέρω, το Δικαστήριο θεωρεί ότι η μεταφορά του προσφεύγοντα από το Βέλγιο στην Ελλάδα επέφερε παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης.

Η πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου ρυθμίζεται σε επίπεδο ΕΕ από το άρθρο 6 της ΑΟΔ. Η ΑΟΔ περιγράφει τρία ξεχωριστά βήματα για την καταχώριση, καταγραφή και υποβολή αίτησης διεθνούς προστασίας. Αναφέρει ότι όταν ένα πρόσωπο υποβάλλει αίτηση για διεθνή προστασία σε μια αρμόδια αρχή, η αίτηση πρέπει να καταχωρίζεται εντός 3 εργάσιμων ημερών, εκτός εάν η αίτηση υποβάλλεται σε άλλες κρατικές αρχές - όπως η αστυνομία, οι συνοριοφύλακες, οι αρχές μετανάστευσης και το πρωτογενές στις εγκαταστάσεις κράτησης - όπου η προθεσμία εγγραφής είναι έξι εργάσιμες ημέρες. Αυτές οι άλλες αρμόδιες αρχές, οι οποίες ενδέχεται να λαμβάνουν αιτήσεις διεθνούς προστασίας, θα πρέπει να διαθέτουν τις σχετικές πληροφορίες και να λαμβάνουν εκπαίδευση.

Η έκφραση της επιθυμίας για υποβολή αίτησης για διεθνή προστασία ισοδυναμεί με την υποβολή αίτησης, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 27 της APD. Αυτό είναι σημαντικό καθώς το δικαίωμα παραμονής στο κράτος ως αιτούντος άσυλο ισχύει από τη στιγμή υποβολής της αίτησης. Απαιτούνται επαρκείς συνθήκες υποδοχής για να εξασφαλιστεί ότι οι αιτούντες άσυλο θα έχουν ουσιαστική πρόσβαση στις καθορισμένη τοποθεσία.⁵⁸ Οι υλικές συνθήκες υποδοχής πρέπει να είναι διαθέσιμες στους αιτούντες «κατά την υποβολή της αίτησης διεθνούς προστασίας», ενώ η διαδικασία αξιολόγησης αιτούντος ως ατόμου με ειδικές ανάγκες υποδοχής πρέπει να κινηθεί «εντός ευλόγου χρονικού διαστήματος μετά την υποβολή αίτησης διεθνούς προστασίας».⁵⁹

Σύμφωνα με το άρθρο 9 της ΑΟΔ, «οι αιτούντες επιτρέπεται να παραμένουν στο κράτος μέλος, με μοναδικό σκοπό τη διαδικασία, μέχρις ότου η αποφαινόμενη αρχή λάβει απόφαση σύμφωνα με τις διαδικασίες σε πρώτο βαθμό που ορίζονται στο κεφάλαιο III».

Επιπλέον, το άρθρο 6 παράγραφος 2 της ΑΟΔ υποχρεώνει τα κράτη μέλη να διασφαλίζουν ότι ένα πρόσωπο που έχει υποβάλει αίτηση για διεθνή προστασία έχει «πραγματική δυνατότητα να την καταθέσει το συντομότερο δυνατό» και μπορεί να απαιτήσει την υποβολή των αιτήσεων αυτοπροσώπως ή/και σε καθορισμένη τοποθεσία (άρθρο 6.3). Ο χρόνος κατάθεσης της αίτησης είναι αποφασιστικός για την ενεργοποίηση ορισμένων υποχρεώσεων των κρατών μελών στο πλαίσιο της Οδηγίας σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία (αναδιτύπωση) (2013/33/ΕΕ, 26 Ιουνίου 2013, στο εξής «ΑΟΥ»), όπως η ενημέρωση των αιτούντων σχετικά με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους όσον αφορά τις συνθήκες υποδοχής, την έκδοση εγγράφου που πιστοποιεί το καθεστώς αιτούντος άσυλο ή το δικαίωμά του διαμονής στην επικράτεια, σχολικής φοίτησης και εκπαίδευσης των ανηλίκων και πρόσβασης στην αγορά εργασίας.⁶⁰

Τα κράτη μέλη πρέπει να διασφαλίζουν ότι, όταν γίνεται χρήση εντύπου που υποβάλλεται από αιτούντα ή εθνικής έκθεσης για την υποβολή της αίτησης, όπως ορίζεται στο άρθρο 6 παράγραφος 4, οι αιτούντες λαμβάνουν την απαραίτητη βοήθεια για να συμπληρώσουν τα εν λόγω έντυπα, εφόσον είναι αναγκαίο. Διαφορετικά, θεωρείται ότι οι αιτούντες δεν έχουν πραγματική δυνατότητα υποβολής το συντομότερο δυνατό και η μη συμμόρφωση με το άρθρο 6 παράγραφος 4 δεν θα πρέπει να ερμηνεύεται εις βάρος τους.

Το άρθρο 6.5, της ΑΟΔ επεκτείνει τις προθεσμίες καταχώρισης της αίτησης ασύλου που προβλέπονται στο άρθρο 6 παράγραφος 1 σε 10 εργάσιμες ημέρες σε περιπτώσεις ταυτόχρονης αίτησης διεθνούς προστασίας από μεγάλο αριθμό υπηκόων τρίτων χωρών ή ανιθαγενών.

Το άρθρο 9, παράγραφος 2, της ΑΟΔ επιτρέπει στα κράτη μέλη μια εξαίρεση στο δικαίωμα παραμονής, κατά τη διαδικασία πρώτου βαθμού, όπου ένα άτομο υποβάλει μια μεταγενέστερη αίτηση ή σε περίπτωση παράδοσης ή έκδοσης ενός ατόμου είτε σε άλλο κράτος μέλος, δυνάμει υποχρεώσεων στο πλαίσιο ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης ή άλλως, είτε σε τρίτη χώρα ή σε διεθνή δικαστήρια». Εάν τα κράτη μέλη κάνουν χρήση αυτής της δυνατότητας, πρέπει σε κάθε περίπτωση να βεβαιωθούν ότι η παράδοση ή η έκδοση του εν λόγω ατόμου δεν θα οδηγήσει σε άμεση ή έμμεση επαναπροώθηση κατά παράβαση των διεθνών τους υποχρεώσεων και των υποχρεώσεων της Ένωσης (βλ. παραπάνω).⁶¹

⁵⁸ Βλ. Ε ω ΔΔΑ, Μ.Σ.Σ. κατά Βελγίου και Ελλάδας

⁵⁹ ECRE, Information Note on the Asylum Procedures Directive, 2014, <http://www.refworld.org/docid/54afd6444.html>

⁶⁰ Το Άρθρο 6 της Οδηγίας για τις συνθήκες υποδοχής (ΑΟΥ) ορίζει ότι τα κράτη μέλη πρέπει να παρέχουν στους αιτούντες άσυλο το ανωτέρω έγγραφο «εντός τριών ημερών από την υποβολή της αίτησης διεθνούς προστασίας», εκτός εάν κρατούνται ή στο πλαίσιο διαδικασίας συνόρων. Σύμφωνα με το άρθρο 14 παράγραφος 2 της RCD, η πρόσβαση στο εκπαιδευτικό σύστημα δεν αναβάλλεται για περισσότερο από «τρεις μήνες από την ημερομηνία υποβολής της αίτησης διεθνούς προστασίας από ή για λογαριασμό του ανηλίκου». Σύμφωνα με το άρθρο 15 της οδηγίας, η πρόσβαση στην αγορά εργασίας πρέπει να παρέχεται «το αργότερο εντός 9 μηνών από την ημερομηνία υποβολής της αίτησης διεθνούς προστασίας». Βλ.: ECRE, Information Note on the Asylum Procedures Directive, Δεκέμβριος 2014, σελίδα 10.

⁶¹ ECRE, όπως ανωτέρω., σελ. 16.

Jabari κατά Τουρκίας, ΕΔΔΑ, Προσφυγή αριθ. 40035/98, Απόφαση της 11ης Ιουλίου 2000

Γεγονότα: Η αιτούσα ήταν Ιρανή υπήκοος που συνελήφθη στο Ιράν αφού συνελήφθη δημόσια με έναν παντρεμένο άνδρα. Αφέθηκε ελεύθερη με τη βοήθεια της οικογένειάς της και εισήλθε παράνομα στην Τουρκία τον Νοέμβριο του 1997. Ζήτησε άσυλο στην Τουρκία, αλλά η αίτηση ασύλου της απορρίφθηκε αυτομάτως, επειδή είχε υποβληθεί εκπροθέσμως ενώ θα έπρεπε να είχε καταχωριστεί εντός πέντε ημερών από την άφιξή της στην Τουρκία σύμφωνα με τον κανονισμό περί ασύλου του 1994. Υπέβαλε αίτηση στο διοικητικό δικαστήριο της Άγκυρας κατά της απέλασής της, η οποία απορρίφθηκε. Ισχυρίστηκε ότι η απομάκρυνσή της στο Ιράν θα την έθετε σε πραγματικό κίνδυνο κακομεταχείρισης όπως ορίζεται σχετικά στο άρθρο 3 και ότι δεν διέθετε αποτελεσματική ένδικη προστασία για να προσβάλει την απόφαση με την οποία απορρίφθηκε η αίτηση ασύλου ως εκπρόθεσμη.

Ανάλυση: Το Δικαστήριο έκρινε ότι η αυτόματη και μηχανική εφαρμογή της απαίτησης καταχώρισης πέντε ημερών αντίκειται στην προστασία της θεμελιώδους αξίας που κατοχυρώνεται στο άρθρο 3 της ΕΣΔΑ. Δεδομένου ότι η αίτηση ασύλου της δεν είχε αξιολογηθεί από τις εγχώριες αρχές και ότι η απόρριψη της αξίωσής της δεν ήταν απόφαση δυνάμενη να προσβληθεί και δεδομένου ότι ο δικαστικός έλεγχος της απόφασης αυτής δεν θα είχε ανασταλτικό αποτέλεσμα ή δεν της έδωσε την ευκαιρία να εξετασθούν οι ισχυρισμοί της επί της ουσίας, το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 13 της ΕΣΔΑ είχε παραβιαστεί.

49. Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι οι εγχώριες αρχές δεν εξέτασαν τον ισχυρισμό της αιτούσας ότι θα βρισκόταν σε κίνδυνο, εάν απομακρυνόταν στο Ιράν. Κατά της απορριπτικής απόφασης εξέτασης της αίτησης ασύλου λόγω μη τήρησης των διαδικαστικών απαιτήσεων δεν ήταν δυνατό να ασκηθεί έφεση. Βεβαίως, η προσφεύγουσα μπόρεσε να αμφισβητήσει τη νομιμότητα της απελάσεώς της στο πλαίσιο της διαδικασίας δικαστικής προσφυγής. Εντούτοις, η εν λόγω ενέργεια δεν είχε ανασταλτικό αποτέλεσμα ούτε εξετάστηκε το βάσιμο της αξίωσης της προσφεύγουσας περί κινδύνου. Το διοικητικό δικαστήριο της Άγκυρας θεώρησε ότι η απέλαση της αιτούσας ήταν πλήρως σύμφωνη με τις απαιτήσεις του εσωτερικού δικαίου. Φαίνεται ότι, αφού κατέληξε στο συμπέρασμα αυτό, το δικαστήριο έκρινε περιττό να εξετάσει την ουσία της καταγγελίας της προσφεύγουσας, παρότι ήταν βάσιμη επί της ουσίας δεδομένης της απόφασης του ΕΔΔΑ να την αναγνωρίσει ως πρόσφυγα κατά την έννοια της Συνθήκης της Γενεύης.
50. Κατά την άποψη του Δικαστηρίου, δεδομένου του μη αναστρέψιμου χαρακτήρα της βλάβης που μπορεί να προκύψει εάν πραγματοποιηθεί ο κίνδυνος βασανιστηρίων ή κακομεταχείρισης και της σημασίας που αποδίδει στο άρθρο 3, η έννοια της αποτελεσματικής προσφυγής βάσει του άρθρου 13 απαιτεί ανεξάρτητο και αυστηρό έλεγχο του ισχυρισμού ότι υφίστανται ουσιαστικοί λόγοι φόβου πραγματικού κινδύνου, αντίθετα προς το άρθρο 3 και τη δυνατότητα αναστολής της εφαρμογής του προσβαλλόμενου μέτρου. Δεδομένου ότι το διοικητικό δικαστήριο της Άγκυρας παρέλειψε, υπό τις συγκεκριμένες περιστάσεις, να παράσχει οποιαδήποτε από αυτές τις εγγυήσεις, το Δικαστήριο οδηγήθηκε στο συμπέρασμα ότι η διαδικασία δικαστικού ελέγχου που επικαλείται η κυβέρνηση δεν πληροί τις απαιτήσεις του άρθρου 13.

IV. Το δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής

Το δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων προστατεύεται βάσει του διεθνούς δικαίου για τα ανθρώπινα δικαιώματα, μεταξύ άλλων βάσει του άρθρου 13 της ΕΣΔΑ, του άρθρου 2.3 του ΔΣΑΠΔ, των άρθρων 32 και 33 της Συνθήκης της Γενεύης για τους πρόσφυγες και των άρθρων 3 και 14 της Σύμβασης Κατά των Βασανιστηρίων (ΣΚΒ). Αντικατοπτρίζεται επίσης στις Βασικές Αρχές και τις Κατευθυντήριες Γραμμές του ΟΗΕ για το Δικαίωμα Επανόρθωσης και Αποζημίωσης Θυμάτων Κατάφωρων Παραβιάσεων του Διεθνούς Δικαίου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και Σημαντικών Παραβιάσεων του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου.

Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)

Άρθρο 6 Δικαίωμα στη χρηστή απονομή δικαιοσύνης

1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθῇ δίκαιως, δημοσία και εντός λογικής προθεσμίας υπό ανεξαρτήτου και αμερολήπτου δικαστηρίου, νομίμως λειτουργούντος, το οποίο θα αποφασίσει είτε επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως, είτε επί του βασίμου πάσης εναντίον του κατηγορίας ποινικής φύσεως. Η απόφασις δέον να εκδοθῇ δημοσία, η είσοδος όμως εις την αίθουσαν των συνεδριάσεων δύναται να απαγορευθῇ εις τον τύπον και το κοινόν καθ' ὅλην ή μέρος της διάρκειας της δίκης προς το συμφέρον της ηθικής, της δημοσίας τάξεως ή της εθνικής ασφαλείας εν δημοκρατική κοι-

νωνία, όταν τούτο ενδείκνυται υπό των συμφερόντων των ανηλίκων ή της ιδιωτικής ζωής των διαδίκων, ή εν τω κρίνομένω υπό του Δικαστηρίου ως απολύτως αναγκαίου μέτρω, όταν υπό ειδικάς συνθήκας η δημοσιότητα θα ηδύνατο να παραβλάβη τα συμφέροντα της δικαιοσύνης [...]

3. Ειδικότερον, πας κατηγορούμενος έχει δικαίωμα:

(γ) όπως υπερασπίση ο ίδιος εαυτόν ή αναθέσει την υπεράσπισίν του εις συνήγορον της εκλογής του, εν η δε περιπτώσει δεν διαθέτει τα μέσα να πληρώση συνήγορον, να τω παρασχεθή τοιούτος δωρεάν, όταν τούτο ενδείκνυται υπό του συμφέροντος της δικαιοσύνης (...)

Άρθρο 13 13 Δικαίωμα πραγματικής προσφυγής

Παν πρόσωπον του οποίου τα αναγνωριζόμενα εν τη παρούση Συμβάσει δικαιώματα και ελευθερίες παρεβιάσθησαν, έχει το δικαίωμα πραγματικής* προσφυγής ενώπιον εθνικής αρχής, έστω και αν η παραβίασις διεπράχθη υπό προσώπων ενεργούντων εν τη εκτέλεσει των δημοσίων καθηκόντων των.

Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, Υιοθετήθηκε και άνοιξε για υπογραφή, επικύρωση και προσχώρηση με την από 16.12.1966 υπ' αριθμ. 2200 Α (XXI) απόφαση της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ

Άρθρο 2

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη στο παρόν Σύμφωνο αναλαμβάνουν την υποχρέωση:

- (α) εγγυώνται ότι κάθε άτομο, του οποίου τα δικαιώματα και οι ελευθερίες που αναγνωρίζονται στο παρόν Σύμφωνο παραβιασθούν, θα έχει στη διάθεσή του μία πρόσφορη προσφυγή, ακόμη και εάν η παραβίαση θα έχει διαπραχθεί από πρόσωπα που ενεργούν υπό την επίσημη κρατική ιδιότητά τους,
- (β) να εγγυώνται ότι η αρμόδια δικαστική, διοικητική, νομοθετική ή οποιαδήποτε άλλη αρμόδια αρχή σύμφωνα με τη νομοθεσία του Κράτους θα αποφαινεται πράγματι σχετικά με τα δικαιώματα του προσφεύγοντος και να προωθήσουν τη δυνατότητα δικαστικής προσφυγής,
- (γ) να εγγυώνται την εκτέλεση, από τις αρμόδιες αρχές, κάθε απόφασης που θα έχει κάνει δεκτή τη σχετική προσφυγή

ΣΥΜΒΑΣΗ ΤΟΥ 1951 ΓΙΑ ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ, Υπογράφηκε στην Γενεύη στις 28 Ιουλίου 1951

Άρθρον 32 Απέλασις

- 1. Αι Συμβαλλόμεναι Χώραι δεν θα απελαύνουν πρόσφυγας νομίμως διαμένοντας επί του εδάφους αυτών, ειμή μόνον δια λόγους εθνικής ασφαλείας ή δημοσίας τάξεως.
- 2. Η απέλασις τοιούτου πρόσφυγος δεν θα πραγματοποιείται ειμή μόνον κατόπιν αποφάσεως λαμβανομένης συμφώνως προς την υπό της νομοθεσίας προβλεπομένην διαδικασίαν. - Εφ' όσον επιτακτικοί λόγοι εθνικής ασφαλείας δεν αντιτίθενται εις τούτο, οι πρόσφυγες θα δικαιούνται να προσάγουν αποδείξεις περί της αθωότητος αυτών, να προσφεύγουν και να παρίστανται προς τούτο ενώπιον αρμοδίων αρχών ή ενός ή πλειόνων προσώπων ειδικώς εντεταλμένων υπό της αρμοδίας αρχής.
- 3. Αι Συμβαλλόμεναι Χώραι θα παράσχουν εις τους ανωτέρω πρόσφυγας λογικάς προθεσμίας προς επιδίωξιν αδείας κανονικής εισόδου εις ετέραν χώραν. Αι Συμβαλλόμεναι Χώραι δύνανται να εφαρμόζουν, κατά τας προθεσμίας ταύτας, μέτρα εσωτερικής τάξεως οία ήθελον κριθή αναγκαία.

Η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει αποφασιστική σημασία δεδομένου ότι, σύμφωνα με το άρθρο 52.3 του Χάρτη της ΕΕ, αποτελεί μία από τις κύριες πηγές ερμηνείας του Χάρτη.

Η καθοδήγηση της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες αναφέρει ότι πρέπει να υπάρχει προσφυγή σε διοικητική ή δικαστική αρχή όσον αφορά την άρνηση του καθεστώτος του πρόσφυγα, να υπάρχει επαρκής χρόνος για την υποβολή τέτοιας προσφυγής και να επιτρέπεται στον αιτούντα να παραμείνει στη χώρα ενώ η προσφυγή εκκρεμεί.⁶² Αυτή η τελευταία απαίτηση αντικατοπτρίζεται στις

⁶² Το άρθρο 47 του Χάρτη της ΕΕ απαιτεί επανόρθωση από δικαστήριο, UNHCR Handbook, υποσημείωση 66, παρ. 192 (vi) και (vii).

απαιτήσεις της διεθνούς νομοθεσίας για τα ανθρώπινα δικαιώματα, σύμφωνα με τις οποίες οι προσφυγές κατά της απομάκρυνσης από τη δικαιοδοσία πρέπει να έχουν ανασταλτικό αποτέλεσμα.⁶³

Όταν υπάρχει βάσιμη καταγγελία ότι η μεταφορά θα προκαλέσει παραβίαση ή θα θέσει τον μεταφερόμενο σε πραγματικό κίνδυνο παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, πρέπει να υπάρχει αποτελεσματική, ανεξάρτητη, αμερόληπτη, προσβάσιμη και αποτελεσματική αντιμετώπιση, τόσο στην πράξη όσο και στον νόμο και πρέπει να μην παρεμποδίζεται από τις πράξεις των κρατικών αρχών. Το ένδικο βοήθημα θα πρέπει να παρέχεται από δικαστικό όργανο, αλλά εάν δεν ισχύει αυτό, πρέπει να παρέχεται από ανεξάρτητο και αμερόληπτο όργανο, το οποίο έχει την αρμοδιότητα να επανεξετάζει και, εφόσον υπάρχει αιτιολογία, να ανατρέπει την απόφαση απομάκρυνσης.⁶⁴

Σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων, προκειμένου να διασφαλίζεται η αποτελεσματική προσφυγή, η προσφυγή πρέπει να αναστέλλει το μέτρο απέλασης από την ημερομηνία υποβολής της, δεδομένου ότι η έννοια της αποτελεσματικής προσφυγής απαιτεί από τις εθνικές αρχές να εξετάζουν πλήρως το συμβατό ενός μέτρου με τα πρότυπα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, πριν από την εφαρμογή του μέτρου.⁶⁵ Τα κράτη μέλη θα επιτρέπουν στους αιτούντες να παραμένουν στην επικράτεια μέχρις ότου εκπνεύσει η προθεσμία ασκήσεως του δικαιώματός τους για αποτελεσματική προσφυγή και, όταν το δικαίωμα αυτό ασκείται εντός της προβλεπόμενης προθεσμίας, εν αναμονή της έκβασης της εξέτασης κατόπιν άσκησης των ένδικων μέσων (άρθρο 46 παράγραφος 5 της APD).⁶⁶

Ένα σύστημα όπου η αναστολή εκτέλεσης της εντολής απέλασης είναι στη διακριτική ευχέρεια ενός δικαστηρίου ή άλλου οργάνου δεν επαρκεί για την προστασία του δικαιώματος αποτελεσματικής προσφυγής, ακόμη και όταν ο κίνδυνος άρνησης αναστολής είναι ελάχιστος.⁶⁷ Εάν η προσφυγή κατά απόφασης είναι υπερβολικά περίπλοκη ή δαπανηρή ή λόγω των αιτημάτων της γίνεται απρόσιτη, η εφαρμογή της καθίσταται θεωρητική και παραπλανητική.

Οι διεθνείς συνθήκες για τα ανθρώπινα δικαιώματα απαιτούν από τα κράτη να εξασφαλίζουν αποτελεσματική προσφυγή για παραβιάσεις δικαιωμάτων. Το ένδικο βοήθημα πρέπει να είναι άμεσο, αποτελεσματικό, προσβάσιμο, εκτελεστό και να οδηγεί σε παύση και αποκατάσταση της σχετικής παραβίασης των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει κρίνει ότι, προκειμένου να ασκεί το δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής δυνάμει του άρθρου 13 της ΕΣΔΑ, ένα πρόσωπο που απειλείται με απέλαση που θα παραβίαζε αδιαμφισβήτητα ορισμένα δικαιώματα της σύμβασης, συμπεριλαμβανομένων των άρθρων 2-9 της ΕΣΔΑ πρέπει να διαθέτει:

- Πρόσβαση σε σχετικά έγγραφα και προσβάσιμες πληροφορίες σχετικά με τις νομικές διαδικασίες που πρέπει να ακολουθούνται στην περίπτωση του.
- Εφόσον απαιτείται, πρόσβαση σε μεταφρασμένο υλικό και διερμηνεία.
- Αποτελεσματική πρόσβαση σε νομικές συμβουλές, εάν είναι απαραίτητο με παροχή νομικής βοήθειας⁶⁹
- Το δικαίωμα συμμετοχής σε διαδικασίες κατ' αντιδικία.
- Την παροχή των λόγων για την απόφαση απέλασης (για στερεότυπη απόφαση που δεν αντικατοπτρίζει την ατομική περίπτωση είναι απίθανο να είναι επαρκής) και μια δίκαιη και

⁶³ *Jabari κατά Τουρκίας*, ΕΔΔΑ, παρ. 50, *Conka κατά Βελγίου*, ΕΔΔΑ, παρ. 79, *Gebremedhin κατά Γαλλίας*, ΕΔΔΑ, Αίτηση Αρ. 25389/05, 26 Απριλίου 2007, παρ. 58, 66; *De Souza Ribeiro v. Γαλλίας*, ΕΔΔΑ, GC, Αίτηση αρ. 22689/07, 13 Δεκεμβρίου 2012, παρ. 82, *Hirsi Jamaa και λοιποί κατά Ιταλίας*, ΕΔΔΑ, GC, παρ. 206..

⁶⁴ *Shamayev και λοιποί κατά Γεωργίας και Ρωσίας*, ΕΔΔΑ, παρ. 460. *MSS κατά Βελγίου και Ελλάδας*, ΕΔΔΑ, παρ. 293, *CG και λοιποί κατά Βουλγαρίας*, ΕΔΔΑ, παρ. 56 (Δικαίωμα σε ένδικο βοήθημα για το οποίο υπήρχε δικαίωμα σεβασμού της οικογενειακής ζωής βάσει του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ), *Čonka κατά Βελγίου*, ΕΔΔΑ, παρ. 77-85 (δικαίωμα προσφυγής σε περίπτωση οιονεί συλλογικής απέλασης δυνάμει του άρθρου 4 του Πρωτοκόλλου 4 της ΕΣΔΑ) *Alzery κατά Σουηδίας*, CCPR, παρ. 11.8, *Agiza κατά Σουηδίας*, CAT, (ΣΚΒ), παρ. 13.7.

⁴⁷ See UNHCR, Note on *Non-refoulement* (Submitted by the High Commissioner), UN Doc. EC/SCP/2, 23 August 1977, para. 4; and, Sir Elihu Lauterpacht and Daniel Bethlehem, The Scope and Content of the Principle of Non-refoulement: Opinion, 20 June 2001, pp. 124–125, paras. 128–133.

⁶⁵ Βλέπε πλήρη νομολογία στο ICJ (ΔΔ), Practitioners Guide No.6 on Migration and International Human Rights Law, 2014, Κεφάλαιο 3.III.2.

⁶⁶ Βλέπε επίσης άρθρο 46.6 της APD: «Σε περίπτωση απόφασης:

- α) με την οποία κρίνεται μια αίτηση προδήλως αβάσιμη, σύμφωνα με το άρθρο 32 παράγραφος 2, ή αβάσιμη μετά την εξέταση, σύμφωνα με το άρθρο 31 παράγραφος 8, εξαιρουμένων των περιπτώσεων κατά τις οποίες οι αποφάσεις βασίζονται στις περιστάσεις του άρθρου 31 παράγραφος 8 στοιχείο η)·
- β) με την οποία κρίνεται μια αίτηση απαράδεκτη, σύμφωνα με το άρθρο 33 παράγραφος 2 στοιχείο α), β) ή δ)·
- γ) με την οποία απορρίπτεται η επανεξέταση της υπόθεσης του αιτούντος αφότου έχει σταματήσει, σύμφωνα με το άρθρο 28· ή
- δ) μη εξέτασης ή μη πλήρους εξέτασης της αίτησης, σύμφωνα με το άρθρο 39, ή δυνατότητα παραμονής του αιτούντος στο έδαφος του κράτους μέλους κρίνεται από δικαστήριο είτε με αίτημα του ενδιαφερόμενου αιτούντος είτε αυτεπάγγελτα, εάν η εν λόγω απόφαση έχει ως αποτέλεσμα την παύση ισχύος του δικαιώματος παραμονής του αιτούντος στο κράτος μέλος και εφόσον, σε τέτοιες περιπτώσεις, το δικαίωμα παραμονής στο κράτος μέλος εν αναμονή της έκβασης της προσφυγής δεν προβλέπεται από το εθνικό δίκαιο».

⁶⁷ *Conka κατά Βελγίου*, ΕΔΔΑ, Προσφυγή υπ' αριθ. 51564/99, απόφαση της 5ης Φεβρουαρίου 2002, παρ. 81-85.

⁶⁸ Διεθνής Επιτροπή Νομικών, *The Right to a Remedy and to Reparation for Gross Human Rights Violations – A Practitioners' Guide*, Γενεύη, Δεκέμβριος 2006 (ICJ Practitioners' Guide αριθ. 2), σελ. 46-54.

⁶⁹ *MSS κατά Βελγίου και Ελλάδας*, ΕΔΔΑ, παρ. 301.

λογική ευκαιρία να αμφισβητηθεί η πραγματική βάση για την απέλαση.⁷⁰

Gebremedhin κατά Γαλλίας, ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 25389/05, απόφαση της 26ης Απριλίου 2007

Γεγονότα: Ο αιτών ήταν υπήκοος Ερυθραίας. Συνελήφθη στην Ερυθραία λόγω των επαγγελματικών του δραστηριοτήτων (εργαζόταν ως δημοσιογράφος και φωτογράφος για μια ανεξάρτητη εφημερίδα), υποβλήθηκε σε κακή μεταχείριση κατά τη διάρκεια της κράτησής του. Έφυγε από το νοσοκομείο των φυλακών και κατέφυγε στο Σουδάν, από εκεί στη Νότια Αφρική και στη συνέχεια στη Γαλλία. Λίγα χρόνια αργότερα, ζήτησε άσυλο στη Γαλλία και, ενώ περίμενε στον χώρο αναμονής του αεροδρομίου, η αίτησή του απορρίφθηκε, όπως και η επείγουσα αίτησή του στο Διοικητικό Δικαστήριο.

Ανάλυση: Δεδομένου ότι ο αιτών δεν είχε πρόσβαση σε ένδικο βοήθημα με αυτόματο ανασταλτικό αποτέλεσμα ενώ βρισκόταν στον χώρο αναμονής του αερολιμένα, το Δικαστήριο διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 3 σε συνδυασμό με το άρθρο 13.

66. (...) Οι απαιτήσεις του άρθρου 13 και των λοιπών διατάξεων της Σύμβασης έχουν τη μορφή εγγύησης και όχι απλής δήλωσης προθέσεων ή πρακτικής ρύθμισης. Αυτή είναι μία από τις συνέπειες του κράτους δικαίου, μίας από τις θεμελιώδεις αρχές μιας δημοκρατικής κοινωνίας, η οποία είναι εγγενής σε όλα τα άρθρα της Σύμβασης (...) Λαμβάνοντας υπόψη τη σημασία που αποδίδει το Δικαστήριο στο άρθρο 3 της Σύμβασης και τον μη αναστρέψιμο χαρακτήρα της βλάβης που μπορεί να προκύψει εάν πραγματωθεί ο κίνδυνος βασανιστηρίων ή κακής μεταχείρισης, η διαπίστωση αυτή ισχύει προφανώς και σε περιπτώσεις στις οποίες ένα συμβαλλόμενο κράτος αποφασίζει να προωθήσει έναν αλλοδαπό σε χώρα όπου υπάρχουν βάσιμοι λόγοι να πιστεύει ότι ή αντιμετωπίζει κίνδυνο αυτού του είδους: Το άρθρο 13 ορίζει ότι ο ενδιαφερόμενος πρέπει να έχει πρόσβαση σε ένδικο βοήθημα με αυτόματο ανασταλτικό αποτέλεσμα.

Το δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής κατοχυρώνεται επίσης στο Δίκαιο της ΕΕ. Η ΑΟΔ απαιτεί τα Κράτη Μέλη να παρέχουν προσφυγή κατά των αποφάσεων επί αιτήσεων διεθνούς προστασίας, ανάκλησης καθεστώτος διεθνούς προστασίας και άρνησης εξέτασης δεύτερης αίτησης (Άρθρ. 46).

Abdoulaye Amadou Tall v. CPAS de Huy, ΔΕΕ, Απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 2015

Γεγονότα: Ο Abdoulaye Amadou Tall, υπήκοος της Σενεγάλης, αμφισβήτησε την άρνηση των Βελγικών Αρχών να εξετάσουν την δεύτερη αίτησή του για άσυλο, με αποτέλεσμα στη συνέχεια την ανάκληση οποιασδήποτε κοινωνικής πρόνοιας. Το Δικαστήριο επί εργατικών ζητημάτων της Λιέγης υπέβαλε στο ΔΕΕ μια προκαταρκτική ερώτηση για να εκτιμήσει κατά πόσο, στην εν λόγω υπόθεση ήταν η υποχρέωση διασφάλισης του δικαιώματος σε αποτελεσματική προσφυγή σύμφωνα με το άρθρο 39 της ΑΟΔ και το άρθρο 47 του ΧΩΔΕΕ. Στην παρούσα υπόθεση, η προσφυγή του κ. Tall δεν είχε ανασταλτικό αποτέλεσμα και ο αιτών θα παρέμενε χωρίς δικαίωμα παραμονής και υλικής βοήθειας.

Ανάλυση: Το Δικαστήριο απεφάνθη ότι τα Κράτη Μέλη πρέπει να παρέχουν μια προσφυγή με ανασταλτικό αποτέλεσμα, όταν η απόφαση επιστροφής ενδέχεται να εκθέσει το άτομο σε απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση. Καθώς δεν ήταν αυτή η περίπτωση στην εν λόγω υπόθεση, το ΔΕΕ έκρινε ότι η Οδηγία δεν αποκλείει εθνική νομοθεσία η οποία δεν παρέχει προσφυγή με ανασταλτικό αποτέλεσμα κατά μιας απόφασης όπως εν προκειμένω στην παρούσα διαδικασία.

58. Επ' αυτού, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι, σε κάθε περίπτωση, η προσφυγή πρέπει οπωσδήποτε να έχει ανασταλτικό αποτέλεσμα οσάκις ασκείται κατά αποφάσεως επιστροφής, η εκτέλεση της οποίας είναι ικανή να εκθέσει τον οικείο υπήκοο τρίτης χώρας σε σοβαρό κίνδυνο να του επιβληθεί η ποινή του θανάτου ή να υποβληθεί σε βασανιστήρια ή άλλη απάνθρωπη ή εξευτελιστική ποινή ή μεταχείριση, κατά τρόπο που να διασφαλίζεται, έναντι του εν λόγω υπηκόου τρίτης χώρας, η τήρηση των απαιτήσεων των άρθρων 19, παράγραφος 2, και 47 του Χάρτη (βλ., συναφώς, απόφαση Abdida, C-562/13, EU:C:2014:2453, σκέψεις 52 και 53).

59. Εκ των ανωτέρω συνάγεται ότι η έλλειψη ανασταλτικού αποτελέσματος κατά αποφάσεως όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η εκτέλεση της οποίας δεν είναι ικανή να εκθέσει τον οικείο υπήκοο τρίτης χώρας σε κίνδυνο να υποστεί μεταχείριση αντίθετη προς το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ, δεν συνιστά προσβολή του δικαιώματος αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, όπως αυτό προβλέπεται στο άρθρο 39 της οδηγίας 2005/85, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα των άρθρων 19, παράγραφος 2, και 47 του Χάρτη».

⁷⁰ MSS κατά Βελγίου και Ελλάδας, ΕΔΔΑ, παρ. 302, CG και λοιποί κατά Βουλγαρίας, ΕΔΔΑ, παρ. 56-65. Hirsi Jamaa και λοιποί κατά Ιταλίας, ΕΔΔΑ, GC, παρ. 202-204.

V. Πρόσβαση στις πληροφορίες

Η εξασφάλιση ότι οι αιτούντες άσυλο είναι ενήμεροι και έχουν πρόσβαση σε πληροφορίες σχετικά με τα δικαιώματά τους και πώς να τα διεκδικούν και να λαμβάνουν ένδικο βοήθημα για ισχυριζόμενες παραβιάσεις τους είναι βασικά στοιχεία καθήκοντος κάθε κράτους προκειμένου να διασφαλίζει τον σεβασμό και την προστασία των δικαιωμάτων τους.

Οι σχετικές πληροφορίες πρέπει να παρουσιάζονται με τους τρόπους και στις γλώσσες που καταλαβαίνουν οι αιτούντες άσυλο. Το δικαίωμα μετάφρασης και διερμηνείας αποτελεί σημαντικό στοιχείο του δικαιώματος στην πληροφόρηση.

Οδηγία 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας

Άρθρο 8

Ενημέρωση και παροχή συμβουλών σε κέντρα κράτησης και στα σημεία διέλευσης των συνόρων

1. Όταν υπάρχουν ενδείξεις ότι υπήκοοι τρίτων χωρών ή ανιθαγενείς οι οποίοι βρίσκονται σε κέντρα κράτησης ή σημεία διέλευσης συνόρων, συμπεριλαμβανομένων των ζωνών διέλευσης, στα εξωτερικά σύνορα, επιθυμούν να υποβάλουν αίτηση διεθνούς προστασίας, τα κράτη μέλη τους παρέχουν πληροφορίες σχετικά με τη δυνατότητα να το πράξουν. Στα εν λόγω κέντρα κράτησης και σημεία διέλευσης, τα κράτη μέλη παρέχουν δυνατότητα διερμηνείας στο μέτρο που είναι αναγκαίο για τη διευκόλυνση της πρόσβασης στη διαδικασία ασύλου.
2. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι οργανώσεις και τα πρόσωπα που ενημερώνουν και συμβουλεύουν τους αιτούντες να έχουν πραγματική πρόσβαση στους αιτούντες που βρίσκονται στα σημεία διέλευσης των συνόρων, περιλαμβανομένων των ζωνών διέλευσης, στα εξωτερικά σύνορα. Τα κράτη μέλη μπορούν να θεσπίζουν κανόνες σχετικά με την παρουσία τέτοιων οργανώσεων και προσώπων στα εν λόγω σημεία διέλευσης των συνόρων και, συγκεκριμένα, να εξαρτούν την πρόσβαση από συμφωνία με τις αρμόδιες αρχές των κρατών μελών. Περιορισμοί στην πρόσβαση αυτή μπορούν να επιβάλλονται μόνο όταν, δυνάμει του εθνικού δικαίου, είναι αντικειμενικά απαραίτητοι για την ασφάλεια, τη δημόσια τάξη ή τη διοικητική διαχείριση του συγκεκριμένου σημείου διέλευσης των συνόρων και εφόσον η πρόσβαση δεν περιορίζεται αυστηρά και δεν καθίσταται αδύνατη.

Το άρθρο 12 παράγραφος 1 της ΑΟΔ συνεπάγεται ότι οι πληροφορίες πρέπει να παρέχονται «σε γλώσσα την οποία κατανοούν ή ευλόγως θεωρείται ότι κατανοούν [οι αιτούντες άσυλο]».

Οδηγία 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας

Εγγυήσεις για τους αιτούντες

1. Τα κράτη μέλη, με τις διαδικασίες του κεφαλαίου III, μεριμνούν ώστε να παρέχονται σε όλους τους αιτούντες οι ακόλουθες εγγυήσεις: [...]
- (β) να τους παρέχονται υπηρεσίες διερμηνείας, όταν αυτό είναι απαραίτητο για να εκθέσουν την περίπτωση τους στις αρμόδιες αρχές. Τα κράτη μέλη θεωρούν απαραίτητο να παρέχουν αυτές τις υπηρεσίες τουλάχιστον όταν ο αιτών πρέπει να εξετασθεί στο πλαίσιο συνέντευξης όπως αναφέρεται στα άρθρα 14 έως 17 και 34 και δεν μπορεί να εξασφαλισθεί η δέουσα επικοινωνία χωρίς διερμηνεία. Σε αυτήν την περίπτωση και σε άλλες περιπτώσεις όπου οι αρμόδιες αρχές καλούν τον αιτούντα, οι εν λόγω υπηρεσίες αμείβονται από το Δημόσιο.

Η απαίτηση να παρέχονται οι πληροφορίες σε μια γλώσσα την οποία ο αιτών «ευλόγως θεωρείται ότι κατανοεί» σε αντίθεση με εκείνη που πραγματικά κατανοεί, αντιβαίνει στην αρχή του διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων ότι τα δικαιώματα πρέπει να προστατεύονται κατά τρόπον ώστε η άσκησή τους να είναι πρακτική και αποτελεσματική αντί θεωρητική και πλασματική. Στην υπόθεση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου *Rahimi κατά Ελλάδας*, όπου ένα ασυνόδευτο παιδί έλαβε ένα ενημερωτικό δελτίο στα αραβικά όταν η μόνη γλώσσα που μιλούσε ήταν τα Φαρσί, το Δικαστήριο διαπίστωσε παραβίαση του δικαιώματος habeas corpus του παιδιού και του αποτελεσματικού ένδικου βοηθήματος (άρθρα 5.4 και 13 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου), εξαιτίας αυτής της έλλειψης πληροφοριών. Όπως τόνισε το Δικαστήριο του Στρασβούργου *MSS κατά Βελγίου και Ελλάδας* «Η έλλειψη πρόσβασης σε πληροφορίες σχετικά με τις διαδικασίες που πρέπει να

ακολουθηθούν αποτελεί σαφώς σημαντικό εμπόδιο στην πρόσβαση στις διαδικασίες αυτές».⁷¹ (Δείτε περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη γλώσσα των αιτούντων στην επόμενη ενότητα.)

Η διατύπωση «ευλόγως θεωρείται ότι κατανοούν» θέτει τον κίνδυνο ορισμένοι αιτούντες άσυλο να μην μπορούν να έχουν πρόσβαση στις πληροφορίες σε γλώσσα που πραγματικά κατανοούν και έτσι να στερούνται τα δικαιώματά τους στο πλαίσιο της διαδικασίας ασύλου.⁷²

M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας, ΕΔΔΑ, GC, προσφυγή υπ' αριθμόν 30696/09, Απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2011

Γεγονότα: Ο M.S.S., αιτών άσυλο από το Αφγανιστάν, είχε αρχικά φθάσει στην ΕΕ μέσω της Ελλάδας και κατέληξε στο Βέλγιο όπου ζήτησε άσυλο. Ωστόσο, οι βελγικές αρχές αποφάσισαν να τον επιστρέψουν στην Ελλάδα, παρά τις αντιρρήσεις του που βασίστηκαν στις γνωστές αποδείξεις ότι η Ελλάδα δεν διαθέτει λειτουργικό σύστημα ασύλου και ότι διακινδύνευε περαιτέρω απομάκρυνση στο Αφγανιστάν. Μόλις έφθασε στην Ελλάδα, οι ελληνικές αρχές τον κράτησαν δύο φορές σε άθλιες συνθήκες, και όταν αφέθηκε ελεύθερος, τον άφησαν άπορο και άστεγο στους δρόμους για να φροντίσει τον εαυτό του.

Ανάλυση: Το Δικαστήριο διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ από την κυβέρνηση της Ελλάδας λόγω των συνθηκών κράτησης του αιτούντος, παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ από την Ελλάδα σχετικά με τις συνθήκες διαβίωσης του αιτούντος στην Ελλάδα, παραβίαση του άρθρου 13 σε συνδυασμό με το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ από την Ελλάδα λόγω των ελλείψεων στη διαδικασία ασύλου, συμπεριλαμβανομένης, ακολούθως, της έλλειψης πρόσβασης στην πληροφόρηση στην περίπτωση του αιτούντος και του κινδύνου εκδίωξής του στο Αφγανιστάν χωρίς σοβαρή εξέταση του βασίμου της αίτησης ασύλου του και χωρίς πρόσβαση σε αποτελεσματικό ένδικο βοήθημα. Το Δικαστήριο διαπίστωσε επίσης σε σχέση με το Βέλγιο ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3, με την αποστολή του αιτούντος πίσω στην Ελλάδα και την έκθεσή του σε κινδύνους που συνδέονται με τις ελλείψεις της διαδικασίας ασύλου στο εν λόγω κράτος, επίσης διαπίστωσε κατά του Βελγίου παραβίαση του άρθρου 3 λόγω της αποστολής του αιτούντος στην Ελλάδα και κράτησής του και έκθεσής του σε συνθήκες διαβίωσης όπου παραβιάζεται το εν λόγω άρθρο της ΕΣΔΑ. Το Δικαστήριο διαπίστωσε επίσης παραβίαση του άρθρου 13 της ΕΣΔΑ σε συνδυασμό με το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ κατά του Βελγίου.

304. Το Δικαστήριο σημειώνει σχετικά ότι ο αιτών ισχυρίζεται ότι δεν έλαβε καμία πληροφορία σχετικά με τις διαδικασίες που πρέπει να ακολουθηθούν. Χωρίς να θέτει υπό αμφισβήτηση την καλή πίστη της κυβέρνησης σχετικά με την αρχή της διάθεσης ενήμερωτικού φυλλαδίου στον αερολιμένα, το Δικαστήριο αποδίδει μεγαλύτερη σημασία στην εκδοχή του προσφεύγοντος, διότι επιβεβαιώνεται από έναν πολύ μεγάλο αριθμό αναφορών που συλλέχθηκαν από άλλους μάρτυρες από το Συμβούλιο του Ευρωπαϊκού Επιτρόπου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και διάφορες μη κυβερνητικές οργανώσεις. Κατά τη γνώμη του Δικαστηρίου, η έλλειψη πρόσβασης σε πληροφορίες σχετικά με τις διαδικασίες που πρέπει να ακολουθηθούν αποτελεί σαφώς σημαντικό εμπόδιο πρόσβασης στις διαδικασίες αυτές.

Hirsi Jamaa και λοιποί κατά Ιταλίας, ΕΔΔΑ, GC, προσφυγή υπ' αριθ. 27765/09, Απόφαση της 23ης Φεβρουαρίου 2012

Γεγονότα: Στην περίπτωση Hirsi Jamaa και λοιποί κατά Ιταλίας το Δικαστήριο εξέτασε την αίτηση 24 ανθρώπων από τη Σομαλία και την Ερυθραία, οι οποίοι ήταν μέρος ομάδας περισσότερων από 200 ανθρώπων που αναχαιτίστηκαν στη θάλασσα από τις ιταλικές αρχές το 2009 και αναγκάστηκαν να επιστρέψουν στη Λιβύη, το σημείο αναχώρησής τους. Η πρακτική αυτή παραβίασε τις διεθνείς υποχρεώσεις της μη επιστροφής ατόμων σε χώρες όπου υπάρχει κίνδυνος παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ανάλυση: Το Δικαστήριο έκρινε ότι μεταφέροντας συλλογικά τους αιτούντες στη Λιβύη, οι ιταλικές αρχές παραβίασαν το άρθρο 13 της σύμβασης σε συνδυασμό με το άρθρο 3 της σύμβασης και το άρθρο 4 του πρωτοκόλλου αριθ. 4.

204. Το Δικαστήριο έχει διαπιστώσει προηγουμένως ότι η έλλειψη πρόσβασης σε πληροφορίες αποτελεί σημαντικό εμπόδιο στην πρόσβαση στις διαδικασίες ασύλου (βλ. M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας, προπαρατεθείσα, § 304). Επαναλαμβάνει εδώ τη σημασία να διασφαλιστεί σε όλους όσοι υπόκεινται σε μέτρα απομάκρυνσης, οι συνέπειες των οποίων είναι δυνητικά μη αναστρέψιμες, το δικαίωμα να λαμβάνουν επαρκείς πληροφορίες ώστε να μπορούν να έχουν ουσιαστική πρόσβαση στις σχετικές διαδικασίες και να τεκμηριώνουν τις καταγγελίες τους.

⁷¹ MSS κατά Βελγίου και Ελλάδας, ΕΔΔΑ, παρ. 304

⁷² Κοινοί Κανονισμοί Διαδικασίας Ασύλου, το ΔΔ σχολιάζει την τρέχουσα πρόταση του Κανονισμού, Απρίλιος 2017, σελ. 4. Βλ.: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2017/04/Europe-Common-Asylum-Procedure-Reg-Advocacy-Analysis-brief-2017-ENG.pdf>

205. Λαμβανομένων υπόψη των περιστάσεων της υπό κρίση υποθέσεως, το Δικαστήριο θεωρεί ότι οι αιτούντες στερήθηκαν οποιασδήποτε έννομης προστασίας που θα τους επέτρεπε να υποβάλουν τις καταγγελίες τους βάσει του άρθρου 3 της Συνθήκης και του άρθρου 4 του Πρωτοκόλλου αριθ. 4 σε αρμόδια αρχή και να διεξαχθεί εμπεριστατωμένη και ενδελεχής αξιολόγηση των αιτημάτων τους πριν από την εφαρμογή του μέτρου απομάκρυνσης.

VI. Γλώσσα της συνέντευξης και δικαίωμα για ικανό διερμηνέα δωρεάν

Η διασφάλιση ακριβούς διερμηνείας είναι καθοριστικής σημασίας για την ορθότητα των διαδικασιών και την αποτελεσματική παροχή νομικής συνδρομής κατά τις νόμιμες διαδικασίες. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τις διαδικασίες άσυλου και μετανάστευσης, καθώς οι αιτούντες άσυλο ή οι μάρτυρες, στη συντριπτική πλειονότητα των περιπτώσεων, δεν μιλούν ή κατανοούν τη γλώσσα που χρησιμοποιούν οι υπάλληλοι της χώρας υποδοχής.

Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα

Άρθρο 14

(...) 3. Κάθε πρόσωπο που κατηγορείται για ποινικό αδίκημα απολαύει, σε πλήρη ισότητα τις ακόλουθες τουλάχιστον εγγυήσεις:
(στ) να έχει την ελεύθερη συνδρομή μεταφραστή, εάν δεν μιλάει ή δεν καταλαβαίνει τη γλώσσα που χρησιμοποιείται στο ακροατήριο

Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Γενικό Σχόλιο αρ. 32, Άρθρο 14, Δικαίωμα στην ισότητα ενώπιον δικαστηρίων και δίκαιη δίκη

13. [...] Η αρχή της ισότητας μεταξύ των διαδίκων [...] σε εξαιρετικές περιπτώσεις [...] ενδεχομένως απαιτεί την παροχή δωρεάν βοήθειας από διερμηνέα όταν διαφορετικά ένας διάδικος δεν μπορεί να συμμετάσχει στη διαδικασία με ίσους όρους ή οι μάρτυρες που προτείνει δεν μπορούν να εξεταστούν
32. ... Σε περιπτώσεις που η επικοινωνία ενός διάδικου με τον σύμβουλο μπορεί να διασφαλιστεί μόνο με την παροχή δωρεάν διερμηνείας κατά τη διάρκεια της προδικαστικής και της δίκης [...]
40. Το δικαίωμα παροχής δωρεάν βοήθειας από διερμηνέα σε περίπτωση που ο κατηγορούμενος δεν μπορεί να καταλάβει ή να μιλήσει τη γλώσσα που χρησιμοποιείται στο δικαστήριο, όπως προβλέπεται στο άρθρο 14 παράγραφος 3 στοιχείο στ), κατοχυρώνει μια άλλη πτυχή της αρχής της δίκαιης δίκης και της ισότητας των όπλων σε ποινικές διαδικασίες. Αυτό το δικαίωμα προκύπτει σε όλα τα στάδια της προφορικής διαδικασίας. Ισχύει τόσο για αλλοδαπούς όσο και για τους πολίτες. Ωστόσο, οι κατηγορούμενοι των οποίων η μητρική γλώσσα διαφέρει από την επίσημη γλώσσα του δικαστηρίου δεν έχουν, κατ' αρχήν, δικαίωμα δωρεάν βοήθειας από διερμηνέα εάν γνωρίζουν την επίσημη γλώσσα επαρκώς για να υπερασπιστούν αποτελεσματικά τον εαυτό τους.

Είναι σημαντικό η διερμηνεία να είναι διαθέσιμη όχι μόνο στους αιτούντες άσυλο κατά τη διάρκεια συναντήσεων με τις αρχές, αλλά και στις συναντήσεις μεταξύ των αιτούντων άσυλο και του νομικού τους συμβούλου ⁷³

Η οικοδόμηση εμπιστοσύνης και η αποτελεσματική ενημέρωση του αιτούντος άσυλο είναι ζωτικής σημασίας για να μπορούν οι νομικοί σύμβουλοι να παρέχουν ποιοτική βοήθεια και πληροφόρηση. Η διερμηνεία είναι σε πολλές περιπτώσεις απαραίτητη για τη διασφάλιση αποτελεσματικής επικοινωνίας μεταξύ παρεχόντων νομική αρωγή και αιτούντων άσυλο και άλλων μεταναστών.

Το άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο β) της APD ορίζει:

«Τα Κράτη μέλη, με τις διαδικασίες του κεφαλαίου III, μεριμνούν ώστε να παρέχονται σε όλους τους αιτούντες οι ακόλουθες εγγυήσεις: (...)

⁷³ Η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ επιβεβαίωσε ότι τα κράτη πρέπει να «εξασφαλίζουν ότι όλοι οι αιτούντες άσυλο έχουν πρόσβαση σε συμβουλές, νομική βοήθεια και διερμηνέα»: *Concluding Observations on Japan*, CCPR/C/JPN/CO/5, 18 Δεκεμβρίου 2008, παρ. 25. Για πρόσβαση στη διερμηνεία στο πλαίσιο της απέλασης βλέπε: *M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας*, ΕΔΔΑ) παρ. 302, *CG και λοιποί κατά Βουλγαρίας*, ΕΔΔΑ, παρ. 56-65. *Hirsi Jamaa και λοιποί κατά Ιταλίας*, ΕΔΔΑ, GC, παρ. 202-204

- (β) Να τους παρέχονται υπηρεσίες διερμηνέα, όταν αυτό είναι απαραίτητο για να εκθέσουν την περίπτωση τους στις αρμόδιες αρχές. Τα κράτη μέλη θεωρούν απαραίτητο να παρέχουν αυτές τις υπηρεσίες τουλάχιστον όταν ο αιτών πρέπει να εξετασθεί στο πλαίσιο συνέντευξης όπως αναφέρεται στα άρθρα 14 έως 17 και 34 και δεν μπορεί να εξασφαλισθεί η δέουσα επικοινωνία χωρίς διερμηνέα. Σε αυτήν την περίπτωση και σε άλλες περιπτώσεις όπου οι αρμόδιες αρχές καλούν τον αιτούντα, οι εν λόγω υπηρεσίες αμείβονται από το Δημόσιο».

Σύμφωνα με το άρθρο 15 παράγραφος 3 στοιχείο γ) της APD, τα Κράτη Μέλη πρέπει:

«(γ) επιλέγουν διερμηνέα δυνάμενο να εξασφαλίζει τη δέουσα επικοινωνία μεταξύ του αιτούντος και του προσώπου που διεξάγει τη συνέντευξη. Η επικοινωνία διενεργείται στη γλώσσα που προτιμά ο αιτών, εκτός εάν υπάρχει άλλη γλώσσα την οποία κατανοεί και στην οποία είναι σε θέση να επικοινωνήσει με σαφήνεια. Οσάκις είναι εφικτό, τα κράτη μέλη παρέχουν διερμηνέα του ίδιου φύλου, εφόσον το ζητήσει ο αιτών, εκτός εάν η αποφαινόμενη αρχή θεωρεί ευλόγως ότι η εν λόγω αίτηση βασίζεται σε λόγους που δεν συνδέονται με τη δυσκολία του αιτούντος να παρουσιάσει τους λόγους της αίτησής του κατά τρόπο κατανοητό».

Αυτό δεν είναι μόνο μια σημαντική εγγύηση για να διασφαλίζεται ότι οι αιτούντες μπορούν να εκφράζονται πλήρως και με σαφήνεια κατά τη διάρκεια της συνέντευξης. Είναι επίσης προφανώς λιγότερο χρονοβόρο και αποτρέπει τυχόν καθυστερήσεις, κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, που προκύπτουν από την επικοινωνία σε άλλη γλώσσα από αυτή την οποία ο αιτών γνωρίζει επαρκώς.

Όπως επισημαίνεται από την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (UNHCR), υπάρχει μια θεμελιώδης διαφορά μεταξύ της ικανότητας κάποιου να γίνεται κατανοητός σε μια γλώσσα και της ικανότητας να παρουσιάζει συχνά περίπλοκες πραγματικές πληροφορίες στο πλαίσιο μιας συχνά περίπλοκης διαδικασίας που μπορεί να έχει σημαντικές επιπτώσεις στο άτομο.⁷⁴

Η πρόσβαση στις υπηρεσίες διερμηνείας έχει αναγνωριστεί από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ως ουσιαστική διαδικαστική εγγύηση στο πλαίσιο διαδικασίας ασύλου και η απουσία τέτοιων υπηρεσιών μπορεί να οδηγήσει σε παραβίαση του δικαιώματος αποτελεσματικής προσφυγής, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 13 της ΕΣΔΑ (Βλ.: ΕΔΔΑ, Ι.Μ. κατά Γαλλίας, παρ. 145, *Hirsi Jammaa και λοιποί κατά Ιταλίας*, παρ. 202 και *MSS κατά Βελγίου και Ελλάδας*, παρ. 301).

Τέλος, τα ανεπαρκή προσόντα, οι δεξιότητες ή η ασεβής στάση ενός διερμηνέα μπορούν να υπονομεύσουν την ποιότητα της παρεχόμενης νομικής βοήθειας και τον σεβασμό των δικαιωμάτων του ατόμου. Οι διερμηνείς πρέπει να λαμβάνουν ειδική εκπαίδευση.

Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το δικαίωμα διερμηνείας στην περίπτωση των παιδιών βλ. *Εγχειρίδιο V*, κεφάλαιο III.7 Δικαίωμα σε διερμηνεία.

VII. Το δικαίωμα νομικής συνδρομής, νομικής εκπροσώπησης και νομικής βοήθειας

Η πρόσβαση σε νομική συνδρομή αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της πρόσβασης στη δικαιοσύνη. Η νομική υποστήριξη είναι ιδιαίτερα σημαντική στις διαδικασίες ασύλου και επιστροφής όπου οι γλωσσικοί φραγμοί ενδέχεται να δυσχεραίνουν την κατανόηση των συχνά περίπλοκων ή ταχέως εφαρμοζόμενων διαδικασιών. Οι δικηγόροι διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην εξασφάλιση του σεβασμού, της προστασίας και της πρόσβασης όλων των προσώπων στα δικαιώματα. Η διαθεσιμότητα της νομικής συνδρομής συχνά καθορίζει κατά πόσον ένα άτομο μπορεί να έχει πρόσβαση ή να συμμετέχει σε αυτές κατά τρόπο ουσιαστικό.

Έκθεση του Ειδικού Εισηγητή του ΟΗΕ για την ανεξαρτησία των δικαστών και των δικηγόρων, Νομική συνδρομή, Έγγραφο του ΟΗΕ. A / HRC / 23/43 (9 Απριλίου 2013)

3. «Η νομική συνδρομή είναι ουσιαστικό στοιχείο ενός δικαίου, ανθρώπινου και αποτελεσματικού συστήματος απονομής δικαιοσύνης που βασίζεται στο κράτος δικαίου. Είναι ένα θεμέλιο για την απόλαυση άλλων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη και του δικαιώματος για αποτελεσματικό ένδικο μέσο, μια προϋπόθεση για την άσκηση αυτών των δικαιωμάτων και μια σημαντική εγγύηση που διασφαλίζει τη θεμελιώδη δικαιοσύνη και τη εμπιστοσύνη του κοινού στη διοίκηση της δικαιοσύνης».
20. Η νομική συνδρομή αποτελεί ουσιαστικό στοιχείο ενός δικαίου και αποτελεσματικού συστήματος δικαιοσύνης που βασίζεται στο κράτος δικαίου. Είναι επίσης αυτόνομη και απαραίτητη

⁷⁴ Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες Συγκριτική ανάλυση Βελτίωσης των διαδικασιών ασύλου και συστάσεις για το νόμο και την Διεξαγωγή Λεπτομερούς Έρευνας των βασικών διατάξεων της οδηγίας για τις διαδικασίες ασύλου.

προϋπόθεση για την άσκηση και την απόλαυση ορισμένων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος για δίκαιη δίκη και του δικαιώματος για αποτελεσματικό ένδικο μέσο. Η πρόσβαση σε νομικές συμβουλές και βοήθεια είναι επίσης μια σημαντική εγγύηση που συμβάλλει στη διασφάλιση της δικαιοσύνης και της εμπιστοσύνης του κοινού στη διοίκηση της δικαιοσύνης.

Κατευθυντήριες γραμμές του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο των ταχύρρυθμων διαδικασιών ασύλου, 1 Ιουλίου 2009

IV. Διαδικαστικές εγγυήσεις

1. Όταν εφαρμόζονται ταχύρρυθμες διαδικασίες ασύλου, οι αιτούντες άσυλο πρέπει να απολαμβάνουν τις ακόλουθες ελάχιστες διαδικαστικές εγγυήσεις: (...) (στ) το δικαίωμα πρόσβασης σε νομικές συμβουλές και βοήθεια, γίνεται αντιληπτό ότι η νομική συνδρομή πρέπει να παρέχεται σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία

Το δικαίωμα για δίκαιη δίκη βάσει της νομοθεσίας της ΕΕ ισχύει για περιπτώσεις ασύλου και μετανάστευσης. Η συμπερίληψη της νομικής συνδρομής στο άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ αντικατοπτρίζει την ιστορική και καταστατική της σημασία. Η παροχή νομικής συνδρομής σε υποθέσεις ασύλου και μετανάστευσης αποτελεί βασικό στοιχείο της ανάγκης για αποτελεσματική προσφυγή και της ανάγκης για δίκαιη ακρόαση.

Προκειμένου να κατανοήσουν και να δρομολογήσουν τις σχετικές διαδικασίες και να παρουσιάσουν αποτελεσματικά τους ισχυρισμούς τους, οι αιτούντες άσυλο χρειάζονται γενικά πρόσβαση σε πληροφορίες, συμβουλές και βοήθεια. Η παροχή τέτοιων συμβουλών και βοήθειας προφανώς οδηγεί σε καλύτερη ποιότητα αρχικής λήψης αποφάσεων, η οποία μπορεί να αποτρέψει επακόλουθες χρονοβόρες και δαπανηρές προσφυγές. Αυτό εξυπηρετεί τα συμφέροντα του αιτούντος άσυλο στην αναζήτηση αποτελεσματικής προστασίας καθώς και το συμφέρον του κράτους να προβεί σε σωστή εξέταση του ισχυρισμού κάνοντας αποτελεσματική χρήση των ανθρωπίνων και οικονομικών πόρων.

Το άρθρο 13 της ΕΣΔΑ μπορεί να παραβιαστεί λόγω έλλειψης νομικής συνδρομής σε υποθέσεις ασύλου. Στην υπόθεση *M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας*, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η προσφεύγουσα δεν διέθετε τα πρακτικά μέσα για να πληρώσει δικηγόρο στην Ελλάδα, όπου είχε επιστραφεί. Δεν είχε λάβει πληροφορίες σχετικά με την πρόσβαση σε οργανισμούς που παρέχουν νομικές συμβουλές και καθοδήγηση. Σε συνδυασμό με την έλλειψη δικηγόρων για νομική βοήθεια, το γεγονός αυτό καθιστούσε ουσιαστικά το ελληνικό σύστημα νομικής βοήθειας, στο σύνολό του, αναποτελεσματικό στην πράξη. Το ΕΔΔΑ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 13 της ΕΣΔΑ σε συνδυασμό με το άρθρο 3. Το άρθρο 47 του Χάρτη προβλέπει ότι «κάθε πρόσωπο έχει τη δυνατότητα να συμβουλευτεί δικηγόρο και να του αναθέτει την υπεράσπιση και την εκπροσώπηση του» και ότι «σε όσους δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους, παρέχεται νομική αρωγή, εφόσον η αρωγή αυτή είναι αναγκαία για να εξασφαλισθεί η αποτελεσματική πρόσβαση στη δικαιοσύνη [...]».

Στην υπόθεση *M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας*, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του δικαιώματος του άρθρου 13 για αποτελεσματική προσφυγή λόγω έλλειψης πρόσβασης σε διαδικαστικά δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένης της παροχής νομικής συνδρομής.

MSS κατά Βελγίου και Ελλάδας, ΕΔΔΑ, GC, προσφυγή υπ' αριθμόν 30696/09, Απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2011

301. Το Δικαστήριο επισημαίνει, πρώτον, τις ελλείψεις στην πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου και στην εξέταση των αιτήσεων ασύλου (βλ. ανωτέρω παραγράφους 173-88): ανεπαρκείς πληροφορίες για τους αιτούντες άσυλο σχετικά με τις διαδικασίες που πρέπει να ακολουθηθούν, δυσκολία πρόσβασης στο αρχηγείο της αστυνομίας της Αττικής, μη ύπαρξη αξιόπιστου συστήματος επικοινωνίας μεταξύ των αρχών και των αιτούντων άσυλο, έλλειψη διερμηνέων και έλλειψη κατάρτισης του προσωπικού που είναι υπεύθυνο για τη διεξαγωγή των μεμονωμένων συνεντεύξεων, έλλειψη νομικής συνδρομής που στερεί πραγματικά τους αιτούντες άσυλο από νομικούς συμβούλους και υπερβολικά μεγάλες καθυστερήσεις στη λήψη απόφασης. Αυτές οι αδυναμίες πλήττουν τους αιτούντες άσυλο που φτάνουν στην Ελλάδα για πρώτη φορά, καθώς και εκείνους που έχουν επιστραφεί εκεί, σύμφωνα με τον Κανονισμό του Δουβλίνου.

... 319. Εξάλλου, μολονότι ο αιτών δεν διαθέτει σαφώς τα μέσα για να πληρώσει δικηγόρο, δεν έχει λάβει καμία πληροφορία σχετικά με την πρόσβαση σε οργανισμούς που παρέχουν νομικές συμβουλές και καθοδήγηση. Επιπλέον, υπάρχει έλλειψη δικηγόρων στον κατάλογο που καταρτίστηκε για το σύστημα νομικής συνδρομής (βλ. ανωτέρω παραγράφους 191 και 281), γεγονός που καθιστά το σύστημα αναποτελεσματικό στην πράξη. Σε αντίθεση με τους ισχυρισμούς της

Κυβέρνησης, το Δικαστήριο θεωρεί ότι η κατάσταση αυτή μπορεί επίσης να αποτελέσει εμπόδιο για την πρόσβαση στην προσφυγή και εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 13, ιδίως όσον αφορά τους αιτούντες άσυλο.

Το ΔΕΕ εξήγησε στην υπόθεση DEB κατά Γερμανίας την αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας στον Χάρτη της ΕΕ η οποία προβλέπει την υποχρέωση παροχής νομικής συνδρομής, ώστε να μην παρεμποδίζεται η πρόσβαση στα δικαστήρια:

DEB κατά Γερμανίας, CJEU C-279/09, Απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 2010

Η αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πρέπει να ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι δεν είναι αδύνατο για τα νομικά πρόσωπα να επικαλούνται την αρχή αυτή και ότι η βοήθεια που χορηγείται δυνάμει της αρχής αυτής καλύπτει, μεταξύ άλλων, την απαλλαγή από την προκαταβολή των δικαστικών εξόδων ή/και τη συνδρομή δικηγόρου.

Συναφώς, εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εξακριβώσει εάν οι προϋποθέσεις χορηγήσεως του ευεργετήματος πενίας συνιστούν περιορισμό του δικαιώματος προσβάσεως στα δικαστήρια, το οποίο υπονομεύει τον ίδιο τον πυρήνα του δικαιώματος αυτού, εάν επιδιώκουν θεμιτό στόχο και εάν υπάρχει εύλογη σχέση αναλογικότητας μεταξύ των χρησιμοποιούμενων μέσων και του θεμιτού του στόχου που επιδιώκεται.

Κατά την εκτίμηση αυτή, το εθνικό δικαστήριο πρέπει να λαμβάνει υπόψη το αντικείμενο της διαφοράς, την ύπαρξη ή μη εύλογης προοπτικής επίτευξης του στόχου του αιτούντος, τη σημασία των διακυβευμάτων για τον προσφεύγοντα στη διαδικασία, την πολυπλοκότητα του σχετικού νόμου και της διαδικασίας και την ικανότητα του αιτούντος να εκπροσωπείται αποτελεσματικά. Για να εκτιμηθεί η αναλογικότητα, το εθνικό δικαστήριο μπορεί επίσης να λαμβάνει υπόψη το ποσό των δικαστικών εξόδων για τα οποία πρέπει να καταβληθεί προκαταβολή και το ενδεχόμενο τα έξοδα αυτά να αποτελέσουν ανυπέρβλητο εμπόδιο στην πρόσβαση στα δικαστήρια.

Το Άρθρο 22.1 της Οδηγίας για τις διαδικασίες ασύλου παρέχει στους αιτούντες τη δυνατότητα να συμβουλευούνται νομικό σύμβουλο σε θέματα που αφορούν την αίτησή τους.

Οδηγία 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας

Άρθρο 22 Δικαίωμα νομικής συνδρομής και εκπροσώπησης σε όλα τα στάδια της διαδικασίας

Στους αιτούντες παρέχεται η δυνατότητα, να συμβουλευούνται, ίδια δαπάνη και κατά τρόπο ουσιαστικό, νομικό ή άλλο σύμβουλο, που γίνεται δεκτός ή αναγνωρίζεται με την ιδιότητα αυτή βάσει του εθνικού δικαίου, σε θέματα σχετικά με τις οικείες αιτήσεις διεθνούς προστασίας, σε όλα τα στάδια της διαδικασίας, ακόμα και μετά από αρνητική απόφαση.

Σύμφωνα με το άρθρο 20 της οδηγίας, ακόμα και μετά από αρνητική απόφαση της διοίκησης, τα κράτη μέλη της ΕΕ εξασφαλίζουν την παροχή δωρεάν νομικής συνδρομής και εκπροσώπησης στους αιτούντες για την υποβολή καθώς και για την ακρόαση προσφυγής. Δεν χορηγείται δωρεάν νομική συνδρομή ή/και εκπροσώπηση για προσφυγές χωρίς πραγματικές πιθανότητες επιτυχίας (άρθρο 20 παράγραφος 3). Τα κράτη μέλη μπορούν επίσης να επιβάλλουν χρηματικούς ή χρονικούς περιορισμούς για την παροχή δωρεάν νομικής συνδρομής και εκπροσώπησης (άρθρο 21).

Άρθρο 20 Δωρεάν νομική συνδρομή και εκπροσώπηση στις διαδικασίες άσκησης ένδικου μέσου

3. Τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν ότι δεν χορηγείται δωρεάν νομική συνδρομή και εκπροσώπηση εάν ένα δικαστήριο ή άλλη αρμόδια αρχή θεωρεί ότι το ένδικο μέσο του αιτούντος δεν έχει πραγματικές πιθανότητες επιτυχίας.

Όταν λαμβάνεται απόφαση για τη μη παροχή δωρεάν νομικής συνδρομής και εκπροσώπησης σύμφωνα με την παρούσα παράγραφο από αρχή η οποία δεν είναι δικαστήριο, τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι ο αιτών έχει το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής κατά της εν λόγω απόφασης ενώπιον δικαστηρίου.

Κατ' εφαρμογή της παρούσας παραγράφου, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε να μην περιορίζεται

αυθαιρέτως η νομική συνδρομή και εκπροσώπηση και να μην εμποδίζεται η ουσιαστική πρόσβαση του αιτούντος στη δικαιοσύνη.

4. Η δωρεάν νομική συνδρομή και εκπροσώπηση υπόκειται στους όρους που θεσπίζονται στο άρθρο 21.

Το άρθρο 23 της οδηγίας προβλέπει επίσης την έκταση της νομικής συνδρομής και εκπροσώπησης, συμπεριλαμβανομένης της δυνατότητας πρόσβασης του νομικού συμβούλου στις πληροφορίες του φακέλου του αιτούντος, καθώς και την πρακτική επικοινωνία με τον πελάτη εάν κρατείται σε κλειστούς χώρους, όπως χώρους κράτησης και ζώνες διέλευσης. Οι αιτούντες επιτρέπεται να συνοδεύονται κατά την προσωπική συνέντευξη στα πλαίσια της διαδικασίας ασύλου από έναν νομικό σύμβουλο ή άλλο σύμβουλο που έχει γίνει αποδεκτός υπό την ιδιότητα αυτή δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας. Το άρθρο 23.3 επιβεβαιώνει το δικαίωμα κάθε αιτούντος άσυλο να συνοδεύεται από νομικό σύμβουλο ή άλλο σύμβουλο στην προσωπική συνέντευξη.

Η παροχή νομικής συνδρομής θα πρέπει κατά προτίμηση να διατίθεται και κατά τη διάρκεια του διοικητικού μέρους της διαδικασίας και σε περίπτωση άρνησης συνεπάγεται έλλειψη ουσιαστικής πρόσβασης στη διαδικασία και στα δικαιώματα των αιτούντων.

Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το δικαίωμα σε νομική συνδρομή και εκπροσώπηση στην περίπτωση των παιδιών βλ. Εγχειρίδιο V, κεφάλαιο III.4 Δικαίωμα σε νομική συνδρομή και εκπροσώπηση.

VIII. Το δικαίωμα προσωπικής συνέντευξης

Το δικαίωμα του αιτούντος άσυλο σε προσωπική συνέντευξη είναι ζωτικής σημασίας για μια δίκαιη διαδικασία παροχής ασύλου, η οποία βασίζεται στις γενικές αρχές του δικαίου της Ένωσης και του διεθνούς δικαίου, όπως η αρχή της αποτελεσματικότητας⁷⁵ και το δικαίωμα ακρόασης.⁷⁶ Η έλλειψη πρόσβασης σε προσωπική συνέντευξη μπορεί να οδηγήσει σε παραβίαση του δικαιώματος ασύλου που εγγυάται το άρθρο 18 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, της αρχής μη επαναπροώθησης όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 19 παράγραφος 2 του Χάρτη της ΕΕ, καθώς και στην παραβίαση της απαγόρευσης των συλλογικών απελάσεων, όπως ορίζεται στο άρθρο 19 παράγραφος 1 του Χάρτη.

Το δικαίωμα ακρόασης του δικαίου της ΕΕ, το οποίο αναγνωρίζεται από το Δικαστήριο της ΕΕ ως γενική αρχή του δικαίου της ΕΕ, εγγυάται σε κάθε άτομο τη δυνατότητα να γνωστοποιεί αποτελεσματικά τις απόψεις του κατά τη διάρκεια διοικητικής διαδικασίας και πριν από την έγκριση κάθε απόφασης που ενδέχεται να επηρεάζει αρνητικά τα συμφέροντά του.⁷⁷

Σύμφωνα με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR), ακόμη και σε περιπτώσεις που θεωρούνται προδήλως αβάσιμες ή καταχρηστικές, απαιτείται πλήρης προσωπική συνέντευξη από έναν πλήρως εξειδικευμένο υπάλληλο. Επιπλέον, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR) δήλωσε ότι οι βασικές πληροφορίες που παρέχονται κατ' αρχήν με τη συμπλήρωση ενός τυποποιημένου ερωτηματολογίου συνήθως δεν επαρκούν προκειμένου ο εξεταστής να λάβει απόφαση και ότι θα απαιτούνται μία ή περισσότερες προσωπικές συνεντεύξεις.⁷⁸

Το άρθρο 14 της ΑΟΔ ορίζει την αρχή ότι πριν από την έκδοση πρωτόδικης απόφασης σχετικά με αίτηση διεθνούς προστασίας, ο αιτών άσυλο πρέπει να έχει τη δυνατότητα προσωπικής συνέντευξης με πρόσωπο που είναι αρμόδιο για τη διεξαγωγή της συνέντευξης.

Η συνέντευξη πρέπει να πραγματοποιείται εμπιστευτικά, συνήθως χωρίς την παρουσία των μελών της οικογένειας του αιτούντος. Πρέπει να διεξάγεται από άτομο που είναι αρμόδιο να λαμβάνει υπόψη τις σχετικές με την αίτηση περιστάσεις, συμπεριλαμβανομένης της πολιτιστικής προέλευσης του αιτούντος, του φύλου, του γενετήσιου προσανατολισμού, της ταυτότητας φύλου ή της ευπάθειας (άρθρο 15.3.α).

⁷⁵ Η αρχή της αποτελεσματικότητας, η οποία επίσης συχνά αναφέρεται ως «πρακτική δυνατότητα», απαιτεί οι εθνικοί κανόνες και διαδικασίες να μην καθιστούν πρακτικά αδύνατη την άσκηση των δικαιωμάτων της ΕΕ, βλ. ΔΕΕ, Υπόθεση 33/76, Rewe-Zentralfinanz eG και Rewe-Zentral AG κατά Landwirtschaftskammer für das Saarland, 16 Δεκεμβρίου 1976, παρ. 5, υπόθεση C-13/01, *Safalero Srl κατά Prefetto di Genova*, 11 Σεπτεμβρίου 2003, παρ. 49.

⁷⁶ Το δικαίωμα ακρόασης της ΕΕ απαιτεί γραπτή έκθεση της προσωπικής συνέντευξης. Η έκθεση αυτή θα πρέπει να τίθεται στη διάθεση του αιτούντος πριν από τη λήψη της απόφασης περί ασύλου και εγκαίρως, ώστε να μπορεί ο αιτών να διατυπώνει τις παρατηρήσεις του. Βλέπε ECRE (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για Πρόσφυγες και Εξόριστους), *The application of EU Charter to Asylum procedural law* (Η εφαρμογή του Χάρτη της ΕΕ στο δίκαιο διαδικασίας ασύλου), σ. 71.

⁷⁷ CJEU (ΔΕΕ), υπόθεση C-277/11, M.M. κατά Υπουργού Δικαιοσύνης, Ισότητας και Νομικής Μεταρρύθμισης, Ιρλανδία, Γενικός Εισαγγελέας, 22 Νοεμβρίου 2012, παράγραφοι 85-89.

⁷⁸ EXCOM Συμπέρασμα αριθ. 30 (XXXIV), 1983. Εγχειρίδιο της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR) σχετικά με τις διαδικασίες και τα κριτήρια για τον προσδιορισμό της κατάστασης του πρόσφυγα, παρ. 199. Βλέπε επίσης Committee against Torture, Concluding Observations regarding France, 3 Απριλίου 2006, CAT/C/FRA/CO/3, παρ. 6.

«Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε ο αιτών να ενημερώνεται πλήρως για το περιεχόμενο της έκθεσης ή για ουσιαστικά στοιχεία του κειμένου της απομαγνητοφώνησης [της προσωπικής συνέντευξης], με τη συνδρομή διερμηνέα, εάν είναι απαραίτητο» (άρθρο 17 παράγραφος 3). Τα κράτη μέλη πρέπει να παρέχουν στον αιτούντα την ευκαιρία να διατυπώνει παρατηρήσεις σχετικά με την εν λόγω έκθεση πριν η αρμόδια αρχή λάβει απόφαση επί της αίτησης (άρθρο 17 παράγραφος 3).

Το άρθρο 15 παράγραφος 3 στοιχείο β) και στοιχείο γ) περιλαμβάνει καταρχήν την υποχρέωση παροχής, σε άτομο που ζητεί συνέντευξη, διερμηνέα του ιδίου φύλου κατόπιν αιτήματος του αιτούντος.

EU Asylum Procedures Directive

Άρθρο 15 Προϋποθέσεις της προσωπικής συνέντευξης

(...) 3. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για να εξασφαλίζουν ότι οι προσωπικές συνεντεύξεις διεξάγονται σε συνθήκες που επιτρέπουν στους αιτούντες να εκθέσουν διεξοδικά τους λόγους των αιτήσεών τους. Για αυτό το σκοπό, τα κράτη μέλη: [...]

(γ) επιλέγουν διερμηνέα δυνάμενο να εξασφαλίσει τη δέουσα επικοινωνία μεταξύ του αιτούντος και του προσώπου που διεξάγει τη συνέντευξη. Η επικοινωνία διενεργείται στη γλώσσα που προτιμά ο αιτών εκτός εάν υπάρχει άλλη γλώσσα την οποία κατανοεί και στην οποία είναι σε θέση να επικοινωνήσει με σαφήνεια. Οσάκις είναι εφικτό, τα κράτη μέλη παρέχουν διερμηνέα του ιδίου φύλου εφόσον το ζητήσει ο αιτών εκτός εάν η αποφαινόμενη αρχή θεωρεί ευλόγως ότι η εν λόγω αίτηση βασίζεται σε λόγους που δεν συνδέονται με τη δυσκολία του αιτούντος να παρουσιάσει τους λόγους της αίτησής του κατά τρόπο περιεκτικό.

Σύμφωνα με το άρθρο 14 παράγραφος 2 της ΑΟΔ, η απαίτηση προσωπικής συνέντευξης μπορεί να αρθεί μόνο σε δύο περιπτώσεις: 1) «η αποφαινόμενη αρχή δύναται να λάβει θετική απόφαση όσον αφορά το καθεστώς του πρόσφυγα βάσει των διαθέσιμων αποδεικτικών στοιχείων» ή 2) όταν η αποφαινόμενη αρχή θεωρεί ότι ο αιτών είναι ακατάλληλος ή δεν μπορεί να συμμετάσχει σε συνέντευξη. Στην περίπτωση αυτή, η αποφαινόμενη αρχή πρέπει να συμβουλευτεί επαγγελματία του τομέα υγείας για να εξακριβώσει κατά πόσον η κατάσταση λόγω της οποίας ο αιτών είναι ακατάλληλος ή δεν δύναται να συμμετάσχει σε συνέντευξη είναι προσωρινή ή μόνιμη (άρθρο 14 παράγραφος 2 στοιχείο β). Δεδομένης της κρίσιμης σημασίας της προσωπικής συνέντευξης στη διαδικασία ασύλου, η αποφαινόμενη αρχή θα πρέπει σε κάθε περίπτωση να ζητά τη συμβουλή ειδικού μόλις διαπιστωθεί ότι το άτομο είναι μη κατάλληλο ή μη δυνάμενο να συμμετέχει σε συνέντευξη. Το άρθρο 34.1 της ΑΟΔ υποχρεώνει τα κράτη μέλη να διεξάγουν προσωπική συνέντευξη σχετικά με το παραδεκτό της αίτησης.

Σύμφωνα με το άρθρο 15.3.ε της οδηγίας, οι συνεντεύξεις με παιδιά πρέπει να διεξάγονται κατά τρόπο κατάλληλο για παιδιά. Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι απολαμβάνουν συγκεκριμένες εγγυήσεις, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος αντιπροσώπου (άρθρο 25). Το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού πρέπει να είναι πρωταρχικής σημασίας (άρθρο 25.6).⁷⁹

Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη φιλική προς τα παιδιά επικοινωνία βλ. Εγχειρίδιο V, κεφάλαιο V. Φιλική προς τα παιδιά επικοινωνία.

Το άρθρο 17 της ΑΟΔ ορίζει τρεις σημαντικές αρχές που είναι ουσιώδεις για την εξασφάλιση της ποιότητας της λήψης αποφάσεων σε πρώτο βαθμό και αποτελούν το επίκεντρο μιας πολιτικής που βασίζεται στην εκ των προτέρων επεξεργασία:

- (1) ακριβή καταγραφή των δηλώσεων του αιτούντος κατά τη διάρκεια της προσωπικής συνέντευξης
- (2) τη δυνατότητα των υποψηφίων να διορθώνουν τα λάθη ή τις ψευδείς δηλώσεις σχετικά με όσα διατυπώνονται κατά τη διάρκεια της συνέντευξης ή να διευκρινίζουν τις παρανοήσεις πριν από την έκδοση μιας απόφασης σε πρώτο βαθμό και
- (3) το δικαίωμα των αιτούντων, των νομικών συμβούλων και των συμβούλων τους να έχουν πρόσβαση στην έκθεση, την απομαγνητοφώνηση ή την καταγραφή της προσωπικής συνέντευξης πριν από τη λήψη απόφασης σε πρώτο βαθμό.⁸⁰

Η ΑΟΔ ορίζει επίσης ότι οι αιτούντες «δεν πρέπει να στερούνται την ευκαιρία να επικοινωνούν με την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες ή με οποιονδήποτε άλλον οργανισμό που παρέχει νομικές συμβουλές ή άλλες συμβουλές σε αιτούντες σύμφωνα με τη νομοθεσία του ενδιαφερόμενου κράτους μέλους», βλ. Άρθρο 12.1.γ) και δ).

⁷⁹ Εγχειρίδιο της ΕΕ για το νόμο περί ασύλου και μετανάστευσης και τα σύννομα.

⁸⁰ ECRE, Information Note on the Asylum Procedures Directive, 2014, σελ. 21

Το δικαίωμα ακρόασης μπορεί να βασίζεται στην αρχή της χρηστής διοίκησης, βλ. την ακόλουθη υπόθεση του ΔΕΕ:

CJEU - Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-141/12 Y.S κατά Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel C-372/12 Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel κατά M. και S.

66. Πρέπει να σημειωθεί εξ αρχής ότι το άρθρο 41 του Χάρτη, «Δικαίωμα χρηστής διοίκησης», ορίζει στην παράγραφο 1 ότι κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην αμερόληπτη, δίκαιη και εντός ευλόγου προθεσμίας διευθέτηση των υποθέσεών του από τα θεσμικά όργανα και τις υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το άρθρο 41 παράγραφος 2 ορίζει ότι το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει το δικαίωμα κάθε προσώπου να έχει πρόσβαση στον φάκελο του, τηρουμένων των νόμιμων συμφερόντων της εμπιστευτικότητας και του επαγγελματικού και επιχειρηματικού απορρήτου.
67. Από τη διατύπωση του άρθρου 41 του Χάρτη προκύπτει σαφώς ότι δεν απευθύνεται στα κράτη μέλη, αλλά μόνο στα θεσμικά και λοιπά όργανα και τους οργανισμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης (βλ., συναφώς, την απόφαση *Cicala* C 482 / 10, ΕΕ: C: 2011: 868, παράγραφος 28). Κατά συνέπεια, ο αιτών άδεια διαμονής δεν μπορεί να αντλεί από το άρθρο 41, παράγραφος 2, στοιχείο β', δικαίωμα πρόσβασης στον εθνικό φάκελο που αφορά την αίτησή του.
68. Είναι αλήθεια ότι το δικαίωμα χρηστής διοικήσεως που κατοχυρώνεται με τη διάταξη αυτή αντικατοπτρίζει μια γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης (απόφαση *HN* C 604/12, ΕΕ C: 2014: 302, παράγραφος 49). Εντούτοις, με τα ερωτήματά τους στις υπό κρίση υποθέσεις, τα αιτούντα δικαστήρια δεν επιδιώκουν την ερμηνεία της γενικής αυτής αρχής, αλλά ερωτούν εάν το άρθρο 41 του Χάρτη μπορεί, αυτό καθαυτό, να εφαρμόζεται στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
69. Κατά συνέπεια, για το τέταρτο ερώτημα στην υπόθεση C 141/12 και για το τρίτο και τέταρτο ερώτημα της υποθέσεως C-372/12 προκύπτει ότι το άρθρο 41, παράγραφος 2, στοιχείο β', του Χάρτη πρέπει να ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι ο αιτών άδεια παραμονής δεν μπορεί να επικαλείται τη διάταξη αυτή έναντι των εθνικών αρχών.

IX. Προθεσμίες στη διαδικασία ασύλου

Η APD ορίζει την αρχή σύμφωνα με την οποία η εξέταση μιας αίτησης ασύλου πρέπει να ολοκληρώνεται εντός έξι μηνών από την υποβολή της αίτησης ασύλου. Ωστόσο, τα κράτη μέλη μπορούν να παρατείνουν αυτήν την προθεσμία για άλλους εννέα ή και 12 μήνες.

1. Χρονοβόρες διαδικασίες ασύλου

Οι πολύ χρονοβόρες διαδικασίες ενδέχεται να οδηγήσουν σε μεγάλη αβεβαιότητα για τους αιτούντες σε σχέση με τη νομική τους θέση και να παραβιάζουν την αρχή της χρηστής διοίκησης του δικαίου της ΕΕ και το δικαίωμα ακρόασης εντός εύλογου χρονικού διαστήματος, όπως εγγυάται το άρθρο 47 του Χάρτη.

Το άρθρο 31 παράγραφος 2 της APD ορίζει ότι μια απόφαση ασύλου πρέπει καταρχήν να λαμβάνεται εντός έξι μηνών. Η προθεσμία των έξι μηνών μπορεί να παρατείνεται για περίοδο που δεν υπερβαίνει τους εννέα μήνες, εφόσον: (1) εμπλέκονται σύνθετα πραγματικά ή/και νομικά ζητήματα, (2) ένας μεγάλος αριθμός υπηκόων τρίτων χωρών ή ανιθαγενών ζητεί συγχρόνως διεθνή προστασία, γεγονός που καθιστά πολύ δύσκολη στην πράξη την ολοκλήρωση της διαδικασίας εντός της εξαμήνης προθεσμίας (3) η καθυστέρηση μπορεί σαφώς να αποδοθεί στην παράλειψη του αιτούντος να συμμορφωθεί με τις υποχρεώσεις του που απορρέουν από το άρθρο 13 της οδηγίας (υποχρέωση υποβολής εκθέσεων στις αρχές, παραλαβής εγγράφων, γνωστοποίησης της διεύθυνσής του στις αρχές, συναίνεση στη λήψη δακτυλικών του αποτυπωμάτων και φωτογραφιών και έρευνας των προσωπικών του αντικειμένων από τις αρχές).⁸¹

Η αρχή της χρηστής διοίκησης της ΕΕ διασφαλίζει ότι η όλη διαδικασία εξέτασης αίτησης διεθνούς προστασίας δεν υπερβαίνει εύλογη προθεσμία, η οποία πρέπει να καθοριστεί από το αιτούν δικαστήριο.⁸²

Το δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής (άρθρο 47 του Χάρτη) συνεπάγεται δικαίωμα σε δίκαιη και δημόσια ακρόαση εντός εύλογου χρονικού διαστήματος από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο.

⁸¹ Η Βλέπε APD, Βλέπε ECRE, The application of the EU Charter of Fundamental Rights to asylum procedural law, 2014, σελ. 99-100.

⁸² CJEU - Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-141/12 Y.S κατά Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel C-372/12 Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel κατά M. και S.

Το ΔΕΕ αναφέρθηκε στην αιτιολογική σκέψη 11 της οδηγίας για τις διαδικασίες ασύλου του 2005, η οποία αναφέρει ότι είναι προς το συμφέρον του αιτούντος άσυλο καθώς και του κράτους οι διαδικασίες ασύλου να ολοκληρώνονται μέσα σε εύλογο χρονικό διάστημα.⁸³

Το ΕΔΔΑ έχει λάβει υπόψη τη διάρκεια της διαδικασίας ασύλου στο πλαίσιο της αξιολόγησης της αποτελεσματικότητας των διαθέσιμων μέσων έννομης προστασίας βάσει του άρθρου 13 της ΕΣΔΑ. Στην υπόθεση *M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας*, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ορισμένες ελλείψεις στην πρωτοβάθμια διαδικασία ασύλου στην Ελλάδα. Όσον αφορά τη διάρκεια της διαδικασίας προσφυγής ενώπιον του Ελληνικού Ανώτατου Διοικητικού Δικαστηρίου, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι «η ταχεία δράση είναι ακόμη πιο αναγκαία όταν (...) ο ενδιαφερόμενος έχει υποβάλει καταγγελία σύμφωνα με το άρθρο 3 σε περίπτωση απέλασής του και δεν έχει καμία οικονομική εγγύηση ότι το βάσιμο της καταγγελίας του θα ληφθεί σοβαρά υπόψη σε πρώτο βαθμό, δεν έχει ουσιαστικά στατιστικά καμία πιθανότητα να του προσφερθεί οποιαδήποτε μορφή προστασίας και ζει σε κατάσταση επισφάλειας που το Δικαστήριο έχει κρίνει αντίθετη προς το άρθρο 3». Αναφέρει ότι οι πληροφορίες που παρείχε ο Επίτροπος των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με τη διάρκεια των διαδικασιών έδειξαν ότι η προσφυγή στο Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο δεν αντιστάθμιζε την έλλειψη εγγυήσεων σχετικά με την εξέταση των αιτήσεων ασύλου επί της ουσίας.⁸⁴

Στην υπόθεση *B.A.C. κατά Ελλάδας* (αριθ. 11981/15) σχετικά με την αδυναμία των ελληνικών αρχών να επεξεργαστούν την αίτηση ασύλου του αιτούντος και την επίπτωση αυτής της καθυστέρησης στο δικαίωμα του ατόμου στην οικογενειακή ζωή, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι οι αρμόδιες αρχές δεν είχαν συμμορφωθεί με τη θετική υποχρέωση σύμφωνα με το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ για παροχή αποτελεσματικών και προσιτών μέσων προστασίας του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή.⁸⁵ Αυτό θα έπρεπε να είχε γίνει με κατάλληλες ρυθμίσεις που θα εξασφάλιζαν την εξέταση της αίτησης ασύλου του αιτούντος εντός εύλογου χρονικού διαστήματος ώστε να περιοριστεί η αβεβαιότητα της κατάστασής του στο ελάχιστο. Επιπλέον, το Δικαστήριο έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 13 σε συνδυασμό με το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ.

2. Προθεσμίες προσφυγής

Σύμφωνα με το άρθρο 46.4 της APD, το δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής ορίζει ρητά ότι οι προθεσμίες στις αιτήσεις για την αμφισβήτηση των αποφάσεων πρέπει να είναι εύλογης διάρκειας και να μην καθιστούν το εν λόγω εγχείρημα αδύνατο ή υπερβολικά δύσκολο.

Το ΔΕΕ αποφάνθηκε συγκεκριμένα σχετικά με το περιεχόμενο του δικαιώματος προσφυγής σε σχέση με την προθεσμία εντός της ΕΕ στην υπόθεση *Diouf*.⁸⁷ Το ΔΕΕ υπογράμμισε ότι «η προθεσμία πρέπει να είναι επαρκής από πρακτική άποψη για να μπορεί ο αιτών να προετοιμάζει και να αναλαμβάνει αποτελεσματική δράση».

Σύμφωνα με το ΕΔΔΑ, η άσκηση του ένδικου μέσου κατά την έννοια του άρθρου 13 της ΕΣΔΑ δεν πρέπει να παρεμποδίζεται αδικαιολόγητα από πράξεις ή παραλείψεις των αρχών του εναγόμενου κράτους. Στην υπόθεση *Čonka κατά Βελγίου* το ΕΔΔΑ ανέφερε, στο πλαίσιο του άρθρου 35 της ΕΣΔΑ, ότι «οι περιστάσεις που δημιουργούνται με πρωτοβουλία των αρχών πρέπει να είναι τέτοιες ώστε να παρέχουν στους αιτούντες μια ρεαλιστική δυνατότητα να χρησιμοποιούν το ένδικο βοήθημα».⁸⁸

Το ΕΔΔΑ έχει κρίνει ότι οι προθεσμίες δεν πρέπει να εφαρμόζονται κατά τρόπο που εμποδίζει τους διαδίκους να χρησιμοποιούν διαθέσιμα μέσα αποκατάστασης (*Zvolský και Zvolská κατά Τσεχικής Δημοκρατίας*).⁸⁹ Η πρακτική και αποτελεσματική πρόσβαση στην προσφυγή (*Souza Ribiero κατά Γαλλίας*) πρέπει να διασφαλίζεται.⁹⁰

Αυτές οι αρχές περιλαμβάνονται επίσης στις είκοσι Κατευθυντήριες Γραμμές της Επιτροπής των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για τον Αναγκαστικό Επαναπατρισμό, σύμφωνα με τις οποίες οι προθεσμίες για την άσκηση του ένδικου μέσου δεν πρέπει να είναι αδικαιολόγητα σύντομες. Το ένδικο βοήθημα πρέπει να είναι προσβάσιμο, με δυνατότητα χορήγησης νομικής συνδρομής και νομικής εκπροσώπησης.⁹¹

⁸³ CJEU, υπόθεση C-175/11, *HID και BA κατά Επιτρόπου για τις αιτήσεις για τους πρόσφυγες και άλλων*, 31 Ιανουαρίου 2013, παράγραφος 60, CJEU, υπόθεση C-69/10, *Samba Diouf κατά Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration*, 28 Ιουλίου 2011, παρ. 30.

⁸⁴ ΕΔΔΑ, *MSS κατά Βελγίου και Ελλάδας*, Προσφυγή υπ' αριθμόν 30696/09, 21 Ιανουαρίου 2011, παράγραφος 320. Βλ. επίσης ΕΔΔΑ, *A.C και λοιποί κατά Ισπανίας*, Προσφυγή υπ' αριθμόν 6528/11, 22 Απριλίου 2014, παρ. 103.

⁸⁵ *B.A.C. v. Greece*, ECtHR, Application No. 11981/15, Judgment of 13 October 2016.

⁸⁶ ECRE, Information Note on the Asylum Procedures Directive, 2014, σελ. 141

⁸⁷ C-69/10, *Brahim Samba Diouf κατά Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration*, 28 Ιουλίου 2011, παρ. 66

⁸⁸ ΕΔΔΑ, *Čonka κατά Βελγίου*, Αρ. Αίτησης 51564/99, 5 Φεβρουαρίου 2002, παρ. 46.

⁸⁹ *Zvolský και Zvolská κατά της Τσεχικής Δημοκρατίας*, Προσφυγή υπ' αριθμόν 46129/99, 12 Φεβρουαρίου 2003, παρ. 51

⁹⁰ *Souza Ribiero κατά Γαλλίας*, Προσφυγή υπ' αριθμόν 22689/07, 13 Δεκεμβρίου 2012, παρ. 95

⁹¹ Twenty Guidelines on Forced Return, Οδηγία 5.2.

3. Σύντομες προθεσμίες σε πρωτοβάθμιες διαδικασίες ασύλου και σε διαδικασίες προσφυγής

Στην υπόθεση *I.M. κατά Γαλλίας*,⁹² το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έκρινε ότι η προσφυγή σε μια διαδικασία επιτάχυνσης του ασύλου για την εξέταση της πρώτης αίτησης ενός αιτούντος άσυλο είχε ως αποτέλεσμα **υπερβολικά σύντομες προθεσμίες** για τον αιτούντα άσυλο προκειμένου να παρουσιάσει τα επιχειρήματά του, την έλλειψη πρόσβασης στη νομική και γλωσσική βοήθεια και μια σειρά από υλικές και διαδικαστικές δυσκολίες, οι οποίες επιτάθηκαν με την κράτηση του αιτούντος άσυλο, γεγονός που καθιστούσε απλώς θεωρητικές τις νομικές εγγυήσεις, κατά παράβαση του άρθρου 13 της ΕΣΔΑ. Παρόλο που η υπόθεση αυτή αναφέρεται σε μια διαδικασία ταχείας χορήγησης ασύλου, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου τη θεώρησε, ως προς την αποτελεσματικότητα της αντιμετώπισης του κινδύνου αυθαίρετης επαναπροώθησης, καίρια για τις υποθέσεις διαδικασιών του Δουβλίνου (βλ *MSS κατά Βελγίου και Ελλάδας*).

Οι Κατευθυντήριες γραμμές του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο των επιταχυνόμενων διαδικασιών ασύλου, καθόρισαν ολοκληρωμένα πρότυπα που ισχύουν όταν τα διαδικαστικά και ουσιαστικά δικαιώματα είναι ιδιαίτερα πιθανό να διακυβεύονται στις ταχείες διαδικασίες. Οι κατευθυντήριες γραμμές προβλέπουν ότι όλες οι αποφάσεις πρέπει να λαμβάνονται με τη δέουσα επιμέλεια (κατευθυντήρια γραμμή VIII) και ότι ακόμη και σε ταχείες διαδικασίες οι αιτούντες άσυλο πρέπει να διαθέτουν εύλογο χρονικό διάστημα για να υποβάλουν την αίτησή τους και πρέπει να υπάρχει επαρκής χρόνος για την πλήρη και νόμιμη εξέταση της υπόθεσης (κατευθυντήρια γραμμή IX).

Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις χρονικές προθεσμίες σε υποθέσεις που αφορούν παιδιά βλ. Εγχειρίδιο V, κεφάλαιο III.8 Εύλογος χρόνος που απαιτείται.

X. Το επίπεδο και το βάρος της απόδειξης

Γενικά, σε μια διαδικασία ασύλου, το βάρος της απόδειξης κατανέμεται μεταξύ του αιτούντος και της κυβέρνησης. Το ΕΔΔΑ καθιέρωσε στη νομολογία του (απόφαση *Saadi* κατά Ιταλίας, παράγραφος 129), ότι καταρχήν η προσφεύγουσα έπρεπε να προσκομίσει αποδεικτικά στοιχεία δυνάμενα να αποδείξουν ότι υπήρχαν βάσιμοι λόγοι να θεωρηθεί ότι, σε περίπτωση εφαρμογής του καταγγελομένου μέτρου, θα υφίστατο πραγματικός κίνδυνος να υποβληθεί σε αντιμετώπιση αντίθετη προς το άρθρο 3 και **ότι όταν προσκομίστηκαν τα κατάλληλα αποδεικτικά στοιχεία, εναπόκειτο στην κυβέρνηση να αντικρούσει τυχόν εγχειρόμενες αμφιβολίες**.

Επίσης, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες επεσήμανε ότι «ενώ το βάρος της απόδειξης αποδίδεται καταρχήν στον αιτούντα, το καθήκον εξακρίβωσης και αξιολόγησης όλων των σχετικών γεγονότων κατανέμεται μεταξύ του αιτούντος και του εξεταστή. Πράγματι, σε ορισμένες περιπτώσεις, ο εξεταστής μπορεί να χρησιμοποιεί όλα τα μέσα που έχει στη διάθεσή του για να προσκομίσει τα απαραίτητα αποδεικτικά στοιχεία προς στήριξη της αίτησης».⁹⁴

Οι αιτούντες άσυλο δικαιούνται «το πλεονέκτημα της αμφιβολίας», όπως τονίζεται στην έκθεση *Εγχειρίδιο της UNHCR*.⁹⁵

Αφού ο αιτών προσπαθεί πραγματικά να τεκμηριώσει την εκδοχή του, ίσως εξακολουθεί να υπάρχει έλλειψη αποδεικτικών στοιχείων για ορισμένες από τις δηλώσεις του ... [Είναι δύσκολο για έναν πρόσφυγα να «αποδείξει» κάθε μέρος της υπόθεσής του και, πράγματι, εάν υπήρχε αυτή η απαίτηση, η ιδιότητα του πρόσφυγα δεν θα αναγνωριζόταν στην πλειονότητα των αιτούντων. Συνεπώς, είναι συχνά αναγκαίο να παρέχεται στον αιτούντα το πλεονέκτημα της αμφιβολίας.

Το βάρος της απόδειξης για τον αιτούντα δεν μπορεί να είναι υπερβολικό (*MSS κατά Βελγίου και Ελλάδας*, παρ. 352 και 389).

Για να στοιχειοθετηθεί «το βάσιμο» του φόβου δίωξης, πρέπει να αποδειχθεί ότι οι διώξεις είναι λογικά πιθανές.⁹⁶ Οι αρχές θα πρέπει να αναλύσουν την κατάσταση στη χώρα προέλευσης, προκειμένου να προσδιορίσουν το βάσιμο του φόβου δίωξης. Η Εκτελεστική Επιτροπή της Υ.Α (UNHCR Excom) θεωρεί ότι η κατάσταση πρέπει να αξιολογείται σε ατομικό επίπεδο και ότι η χρήση καταλόγων «ασφαλών χωρών» δεν πρέπει να γίνεται αυτόματα χωρίς κρίση.⁹⁷

⁹² I.M. v. France, ECtHR, Application No. 9152/09, Judgment of 2 February 2012.

⁹³ Κατευθυντήριες γραμμές για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο των ταχέων διαδικασιών ασύλου, που εγκρίθηκε από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης την 1η Ιουλίου 2009 στη 1062η συνάντηση των αντιπροσώπων των υπουργών (ευρωπαϊκές κατευθυντήριες γραμμές για τις ταχείες διαδικασίες ασύλου).

⁹⁴ UNHCR Handbook, όπως ανωτέρω, υποσημείωση 66, παρ. 196.

⁹⁵ Handbook and guidelines on procedures and criteria for determining refugee status, επανέκδοση Δεκέμβριος 2011, παρ. 203-204. Βλέπε επίσης άρθρο 4 της οδηγίας για την αναγνώριση (παράρτημα II.)

⁹⁶ Συναφώς, παρ. 16-17.

⁹⁷ Conclusion No. 87 (L) General, ExCom, UNHCR, 50η Συνεδρίαση, 1999, παρ. (j).

Η «γενική κατάσταση σε άλλη χώρα, συμπεριλαμβανομένης της ικανότητας των δημόσιων αρχών της να παρέχουν προστασία, πρέπει να καθιερωθεί αυτοδικαίως από τις (...) αρχές», (JK και λοιποί κατά Sweden, Προσφυγή υπ' αριθμ. 59166/12, Απόφαση της 23^{ης} Αυγούστου 2016, παρ. 98), ειδικά «όταν οι πληροφορίες σχετικά με έναν τέτοιο κίνδυνο [του άρθρου 3] μπορούν να εξακριβωθούν ελεύθερα από πολλές πηγές» ανεξάρτητα από τη συμπεριφορά του προσφεύγοντος (FG κατά Σουηδίας, Προσφυγή υπ' αριθμ. 43611/11, Απόφαση της 23^{ης} Μαρτίου 2016, παράγραφος 126, Hirsi Jamaa και λοιποί κατά Ιταλίας, Προσφυγή υπ' αριθμ. 27765/09, παρ. 131-133 και M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας, Προσφυγή υπ' αριθμ. 30696/09, παρ. 366.)

XI. Έννοια ασφαλών χωρών

Η έννοια της ασφαλούς τρίτης χώρας (βλ. πρώτη χώρα ασύλου, άρθρο 35 APD, ασφαλής χώρα καταγωγής άρθρο 36 APD και ασφαλής τρίτη χώρα, άρθρο 38 APD) δεν μεταβάλλει την υποχρέωση του κράτους να αξιολογεί κάθε περίπτωση ξεχωριστά με δικαίες διαδικασίες.

Η εφαρμογή της έννοιας μιας ασφαλούς χώρας καταγωγής υπονομεύει τον σκοπό της διαδικασίας ασύλου, που είναι η ατομική εξέταση των αναγκών προστασίας του αιτούντος άσυλο. Παρόλο που η APD ορίζει σαφώς τους λόγους για τους οποίους μπορεί να επιταχυνθεί η εξέταση των αιτήσεων ασύλου, ορισμένοι από τους λόγους που παρατίθενται είναι ανοικτοί σε ευρεία ερμηνεία και δεν συνδέονται άμεσα με την ουσία της αίτησης ασύλου.

Οι έννοιες «ασφαλής χώρα προέλευσης» και «ασφαλής τρίτη χώρα» στην APD είναι επί του παρόντος προαιρετικές, επομένως τα κράτη μέλη μπορούν να επιλέγουν εάν θα τις χρησιμοποιούν (βλ. άρθρα 36-39 και άρθρα 25, 31, 33).

Το άρθρο 36 της APD προβλέπει ότι το τεκμήριο ότι μια χώρα είναι ασφαλής μπορεί να χρησιμοποιείται μετά από «ατομική εξέταση της αίτησης» και μπορεί να αντικρούεται από τον συγκεκριμένο αιτούντα. Τα εφαρμοστέα κριτήρια για την εξέταση των χωρών ως ασφαλών τρίτων χωρών ορίζονται στην APD ως ακολούθως (άρθ. 38):

- 1) η ζωή και η ελευθερία δεν απειλούνται λόγω φυλής, θρησκείας, ιθαγένειας, συμμετοχής σε μια συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα ή πολιτικών πεποιθήσεων,
- 2) δεν υπάρχει κίνδυνος σοβαρής βλάβης, όπως ορίζεται στην οδηγία 2011/95/ΕΕ,
- 3) τηρείται η αρχή της μη επαναπροώθησης σύμφωνα με τη Συνθήκη της Γενεύης,
- 4) τηρείται η απαγόρευση της απομάκρυνσης, κατά παράβαση του δικαιώματος αποφυγής των βασανιστηρίων και της σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης, όπως ορίζεται στο διεθνές δίκαιο και
- 5) υπάρχει η δυνατότητα να ζητηθεί το καθεστώς του πρόσφυγα και, στην περίπτωση που ο αιτών αναγνωρισθεί ως πρόσφυγας, να του χορηγηθεί προστασία σύμφωνα με τη Συνθήκη της Γενεύης.

Η αρχή της μη επαναπροώθησης ισχύει τόσο για τις μεταφορές σε κράτος στο οποίο το άτομο θα κινδυνεύει (απευθείας επαναπροώθηση), καθώς και σε μεταφορές σε κράτη όπου υπάρχει κίνδυνος περαιτέρω μεταφοράς σε τρίτη χώρα όπου το άτομο θα διατρέχει κίνδυνο (έμμεση επαναπροώθηση). Το Ανώτερο Σώμα του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, στην υπόθεση [Hirsi Jamaa και λοιποί κατά Ιταλίας](#),⁹⁸ διευκρίνισε ότι το κράτος αποστολής πρέπει να «εξασφαλίζει ότι η μεσάζουσα χώρα προσφέρει επαρκείς εγγυήσεις για να αποφύγει την απομάκρυνση του ενδιαφερομένου προς τη χώρα καταγωγής του χωρίς αξιολόγηση των ενδεχόμενων σχετικών κινδύνων».

Ο ορισμός του πρόσφυγα και οι έννοιες της δίωξης και της σοβαρής βλάβης απαιτούν εξατομικευμένη εκτίμηση συγκεκριμένων προσωπικών χαρακτηριστικών τα οποία ενδέχεται να θέτουν ένα άτομο σε κίνδυνο κακομεταχείρισης στη χώρα καταγωγής του.

Η επιστροφή που εκθέτει τους αιτούντες στον κίνδυνο επαναπροώθησης και τους στερεί τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται από το διεθνές δίκαιο, συμπεριλαμβανομένης της πλήρους πρόσβασης στα δικαιώματα δυνάμει της σύμβασης για τους πρόσφυγες (άρθρα 2 έως 34) και των διαδικαστικών εγγυήσεων, παραβιάζει τις διεθνείς υποχρεώσεις των συμβαλλομένων κρατών ανεξάρτητα από το εάν η τρίτη χώρα έχει καταχωριστεί ως «ασφαλής τρίτη χώρα».

Επιπλέον, η έννοια της «ασφαλούς χώρας» εισάγει διακρίσεις. Η σύμβαση του 1951 για τους πρόσφυγες ορίζει στο άρθρο 3 ότι τα κράτη είναι υποχρεωμένα να αντιμετωπίζουν τους πρόσφυγες χωρίς διακρίσεις ανάλογα με τη χώρα καταγωγής τους.⁹⁹

⁹⁸ *Hirsi Jamaa και λοιποί κατά Ιταλίας*, ΕΔΔΑ, GC, προσφυγή αριθ. 27765/09, απόφαση της 23ης Φεβρουαρίου 2012.

⁹⁹ United Nations Convention relating to the Status of Refugees, Γενεύη, 28 Ιουλίου 1951, UN Treaty Series τόμος 189, 137, Άρθρο 3.

N.S. και M.E., CJEU, Αρ. υποθέσεων C-411/10 και C-493/10, Απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2011

Γεγονότα: Οι αιτούντες και στις δύο περιπτώσεις ζήτησαν άσυλο σε χώρες (Ηνωμένο Βασίλειο και Ιρλανδία) αφού ταξίδεψαν μέσω της Ελλάδας.

Ανάλυση: Το δίκαιο της Ένωσης αποκλείει την εφαρμογή της απλής υπόθεσης ότι το κράτος μέλος που έχει επισημανθεί ως υπεύθυνο τηρεί τα θεμελιώδη δικαιώματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η διαπίστωση ότι είναι αδύνατη η μεταφορά ενός αιτούντος στο κράτος μέλος που έχει καθοριστεί συνεπάγεται ότι το κράτος μέλος που θα πρέπει να πραγματοποιήσει αυτή τη μεταφορά πρέπει να συνεχίζει να εξετάζει ποιο άλλο κράτος μέλος θα μπορούσε να είναι κατάλληλο για την εξέταση της αίτησης ασύλου.

94. Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι, σε καταστάσεις όπως οι επίμαχες στις υποθέσεις των κυρίων δικών, προκειμένου να διασφαλιστεί η τήρηση εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κρατών μελών της των υποχρεώσεών τους σχετικά με την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των αιτούντων άσυλο, τα κράτη μέλη, συμπεριλαμβανομένων των εθνικών δικαστηρίων, δεν μπορούν να μεταφέρουν έναν αιτούντα άσυλο στο «αρμόδιο κράτος μέλος» κατά την έννοια του κανονισμού αριθ. 343/2003, όταν δεν μπορούν να μην γνωρίζουν ότι οι συστημικές ελλείψεις στη διαδικασία ασύλου και στις συνθήκες υποδοχής των αιτούντων άσυλο στο συγκεκριμένο κράτος μέλος συνιστούν ουσιαστικό λόγο ώστε να θεωρείται ότι ο αιτών άσυλο θα αντιμετώπιζε πραγματικό κίνδυνο υποβολής σε απάνθρωπη ή απαξιοτική μεταχείριση κατά την έννοια του άρθρου 4 του Χάρτη.

Ilias και Ahmed κατά Ουγγαρίας, ΕΔΔΑ, Αριθμός Προσφυγής 47287/15, Απόφαση της 21ης Νοεμβρίου 2019

Γεγονότα: Η υπόθεση αφορούσε δύο υπηκόους του Μπαγκλαντές που διήλθαν μέσω της Ελλάδας, της Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας και της Σερβίας πριν φτάσουν στην Ουγγαρία, όπου υπέβαλαν αμέσως αίτηση ασύλου και κρατήθηκαν σε ζώνη διέλευσης για 23 ημέρες. Στη συνέχεια εστάλησαν πίσω στη Σερβία βάσει ενός κυβερνητικού διατάγματος του 2015 (Κυβερνητικό Διάταγμα 2015) που χαρακτηρίζει τη Σερβία ως «ασφαλή τρίτη χώρα». Οι εγχώριες αρχές έκριναν επίσης ότι οι αιτούντες ούτε είχαν ειδικές ανάγκες που δεν μπορούσαν να ικανοποιηθούν στη ζώνη διέλευσης ούτε υπήρχαν ιδιαίτερες ατομικές περιστάσεις που να δείχνουν ότι η Σερβία δεν θα ήταν ασφαλής τρίτη χώρα για αυτούς.

Ανάλυση: Το Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης διαπίστωσε ομόφωνα την ύπαρξη διαδικαστικής παραβίασης του Άρθρου 3, για τον λόγο ότι οι Ουγγρικές αρχές αποφάσισαν την επιστροφή των αιτούντων στη Σερβία χωρίς την πραγματοποίηση προηγούμενης λεπτομερούς ατομικής αξιολόγησης των αιτήσεων ασύλου τους και/ή του κινδύνου κακομεταχείρισης στη χώρα επιστροφής. Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι ακόμη και αν ένα Συμβαλλόμενο Μέρος επιλέξει να βασιστεί στις έννοιες της ασφαλούς χώρας ή/και να διεξαγάγει διαδικασίες περί παραδεκτού χωρίς επί της ουσίας να εξεταστεί η αίτηση ασύλου, είναι υποχρεωμένο να προβεί σε αυστηρή αξιολόγηση ως προς το εάν το άτομο θα έχει στην πράξη πρόσβαση σε προστασία στην υπόψη χώρα και, ως εκ τούτου, εάν προστατεύεται έναντι αντιμετώπισης ασύμβατης με το Άρθρο 3 ΕΣΔΑ (Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου).

134. Το Δικαστήριο προσθέτει επιπλέον ότι σε κάθε περίπτωση απομάκρυνσης αιτούντος άσυλο από ένα Συμβαλλόμενο Κράτος σε τρίτη ενδιάμεση χώρα χωρίς επί της ουσίας εξέταση των αιτήσεων ασύλου, ανεξάρτητα από το αν η παραλήπτρια τρίτη χώρα είναι κράτος μέλος της ΕΕ ή όχι ή αν είναι Κράτος Μέρος της Σύμβασης ή όχι, αποτελεί καθήκον του απομακρύνοντος κράτους να εξετάσει διεξοδικά το ζήτημα εάν υπάρχει ή όχι πραγματικός κίνδυνος ο αιτών άσυλο να στερηθεί πρόσβασης, στην τρίτη χώρα υποδοχής, σε επαρκή διαδικασία ασύλου, προστατεύοντάς τον ή αυτήν έναντι επαναπροώθησης. Εάν αποδειχθεί ότι οι υφιστάμενες εγγυήσεις ως προς αυτό το θέμα είναι ανεπαρκείς, το Άρθρο 3 συνεπάγεται την ύπαρξη καθήκοντος όπως οι αιτούντες άσυλο μην απομακρύνονται στην εν λόγω τρίτη χώρα.
137. Όταν ένα Συμβαλλόμενο Κράτος απομακρύνει αιτούντες άσυλο σε τρίτη χώρα χωρίς να εξετάζει το βάσιμο των αιτήσεών τους για άσυλο είναι, ωστόσο, σημαντικό να μην λησμονείται το γεγονός ότι, σε μια τέτοια κατάσταση, δεν μπορεί να είναι γνωστό κατά πόσον τα άτομα που πρόκειται να απελαθούν κινδυνεύουν να αντιμετωπίσουν μεταχείριση που αντιβαίνει στο Άρθρο 3 στη χώρα καταγωγής τους ή εάν είναι απλώς οικονομικοί μετανάστες. Μόνο μέσω μιας νόμιμης διαδικασίας που οδηγεί σε μια νομική απόφαση μπορεί να υπάρξει βάσιμη διαπίστωση για αυτό το ζήτημα. Ελλείψει τέτοιας διαπίστωσης, πριν από την απομάκρυνση σε τρίτη χώρα πρέπει να εξετάζεται διεξοδικά το ζήτημα εάν η διαδικασία ασύλου της τρίτης χώρας υποδοχής παρέχει επαρκείς εγγυήσεις για να αποφευχθεί

η απομάκρυνση του αιτούντος άσυλο, άμεσα ή έμμεσα, στη χώρα καταγωγής του χωρίς κατάλληλη αξιολόγηση των κινδύνων που αντιμετωπίζει από την άποψη του Άρθρου 3 της Σύμβασης. [...] Σε διαφορετική περίπτωση, οι αιτούντες άσυλο που αντιμετωπίζουν θανάσιμο κίνδυνο στη χώρα καταγωγής τους θα μπορούσαν να απομακρυνθούν νόμιμα και συνοπτικά σε «μη ασφαλείς» τρίτες χώρες. Μια τέτοια προσέγγιση θα καθιστούσε στην πράξη άνευ σημασίας την απαγόρευση κακομεταχείρισης σε περιπτώσεις απέλασης των αιτούντων άσυλο.

152. Η Σύμβαση δεν εμποδίζει τα Συμβαλλόμενα Κράτη να καταρτίζουν καταλόγους χωρών που θεωρούνται ασφαλείς για τους αιτούντες άσυλο. Τα κράτη μέλη της ΕΕ το πράττουν, ειδικότερα, υπό τους όρους που καθορίζονται στα Άρθρα 38 και 39 της Οδηγίας για τις Διαδικασίες Ασύλου (...). Το Δικαστήριο θεωρεί, ωστόσο, ότι οποιαδήποτε υπόθεση ότι μια συγκεκριμένη χώρα είναι «ασφαλής», εάν στηρίζεται σε αποφάσεις που αφορούν έναν μεμονωμένο αιτούντα άσυλο, πρέπει να υποστηρίζεται επαρκώς εξ αρχής με ανάλυση των σχετικών συνθηκών στη χώρα αυτή και, ιδιαίτερα, του συστήματος ασύλου αυτής.
154. Το Δικαστήριο σημειώνει, ωστόσο, ότι στις παρατηρήσεις της προς το Δικαστήριο, η εναγόμενη κυβέρνηση δεν ανέφερε στοιχεία που να αποδεικνύουν ότι η διαδικασία λήψης απόφασης που οδήγησε στην υιοθέτηση της υπόθεσης του 2015 περιελάμβανε διεξοδική εκτίμηση του κινδύνου έλλειψης αποτελεσματικής πρόσβασης σε διαδικασίες ασύλου στη Σερβία, συμπεριλαμβανομένου του κινδύνου επαναπροώθησης.
160. Κατά την άποψη του Δικαστηρίου, η αρχή ασύλου και το εθνικό δικαστήριο έκαναν μόνο κάποιες γρήγορες αναφορές στην έκθεση της Υπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών (UNHCR) και σε άλλες σχετικές πληροφορίες, χωρίς να εξετάσουν επί της ουσίας ή αρκετά λεπτομερώς τους συγκεκριμένους κινδύνους που επισημαίνονται εκεί και, ιδιαίτερα, τον κίνδυνο αυθαίρετης απομάκρυνσης στη συγκεκριμένη περίπτωση των δύο αιτούντων (...). Μολονότι οι αιτούντες είχαν τη δυνατότητα υποβολής λεπτομερών παρατηρήσεων κατά τις εσωτερικές διαδικασίες και εκπροσωπήθηκαν νομικά, το Δικαστήριο δεν πείστηκε ότι αυτό σημαίνει ότι οι εθνικές αρχές είχαν δώσει επαρκή προσοχή στους κινδύνους άρνησης πρόσβασης σε μια αποτελεσματική διαδικασία ασύλου στη Σερβία.
161. Είναι επίσης σημαντικό, περαιτέρω, ότι ο κίνδυνος συνοπτικής απομάκρυνσης από τη Σερβία σε άλλες χώρες θα μπορούσε να μετριαστεί στη συγκεκριμένη περίπτωση εάν οι Ουγγρικές αρχές είχαν οργανώσει την επιστροφή των αιτούντων στη Σερβία με συντεταγμένο τρόπο ή μέσω διαπραγματεύσεων με τις Σερβικές αρχές. Ωστόσο, οι αιτούντες δεν επέστρεψαν βάσει μιας συμφωνίας με τις Σερβικές αρχές, αλλά υποχρεώθηκαν να διασχίσουν τα σύνορα προς τη Σερβία χωρίς οποιαδήποτε προσπάθεια λήψης εγγυήσεων (...). Αυτό επιδείνωσε τον κίνδυνο άρνησης πρόσβασης σε διαδικασία ασύλου στη Σερβία και, επομένως, συνοπτικής απομάκρυνσης από αυτή τη χώρα στη Βόρεια Μακεδονία και στη συνέχεια στην Ελλάδα (...).
163. Συνοπτικά, λαμβάνοντας υπόψη ιδιαιτέρως το γεγονός ότι δεν υπήρξε επαρκής βάση στην απόφαση της Κυβέρνησης να υιοθετήσει μια γενική υπόθεση περί χαρακτηρισμού της Σερβίας ως ασφαλούς τρίτης χώρας, ότι στην περίπτωση των αιτούντων οι αποφάσεις απέλασης αγνόησαν τις αξιόπιστες διαπιστώσεις της UNHCR για την ύπαρξη πραγματικού κινδύνου άρνησης πρόσβασης σε μια αποτελεσματική διαδικασία ασύλου στη Σερβία και συνοπτικής απομάκρυνσης από τη Σερβία στη Βόρεια Μακεδονία και στη συνέχεια στην Ελλάδα, και ότι οι Ουγγρικές αρχές επέτειναν τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν οι αιτούντες κάνοντάς τους να εισέλθουν παράνομα στη Σερβία αντί να διαπραγματευτούν μια ομαλή επιστροφή, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι το εναγόμενο κράτος δεν εκπλήρωσε τη διαδικαστική του υποχρέωση σύμφωνα με το Άρθρο 3 της Σύμβασης για εκτίμηση των κινδύνων μεταχείρισης αντίθετα με τη διάταξη αυτή πριν απομακρύνει τους αιτούντες από την Ουγγαρία.
164. Αυτές οι εκτιμήσεις είναι επαρκείς ώστε το Δικαστήριο να διαπιστώσει ότι υπήρξε παραβίαση του Αρθρου 3 της Σύμβασης.

Μέλη της Διεθνούς Επιτροπής Νομικών

Σεπτέμβριος 2021 (για τον ενημερωμένο κατάλογο, παρακαλούμε επισκεφτείτε τον ιστότοπο της ICJ: www.icj.org/commission)

Πρόεδρος:

Prof. Robert Goldman, United States

Αντιπρόεδροι:

Prof. Carlos Ayala, Venezuela

Justice Radmila Dragicevic-Dicic, Serbia

Εκτελεστική επιτροπή:

Justice Sir Nicolas Bratza, UK

Dame Silvia Cartwright, New Zealand

(Chair) Ms Roberta Clarke, Barbados-Canada

Mr. Shawan Jabarin, Palestine

Ms Hina Jilani, Pakistan

Justice Sanji Monageng, Botswana

Mr Belisário dos Santos Júnior, Brazil

Λοιπά μέλη της επιτροπής:

Professor Kyong-Wahn Ahn, Republic of Korea

Justice Chinara Aidarbekova, Kyrgyzstan

Justice Adolfo Azcuna, Philippines

Ms Hadeel Abdel Aziz, Jordan

Mr Reed Brody, United States

Justice Azhar Cachalia, South Africa

Prof. Miguel Carbonell, Mexico

Justice Moses Chingengo, Zimbabwe

Prof. Sarah Cleveland, United States

Justice Martine Comte, France

Mr Marzen Darwish, Syria

Mr Gamal Eid, Egypt

Mr Roberto Garretón, Chile

Ms Nahla Haidar El Addal, Lebanon

Prof. Michelo Hansungule, Zambia

Ms Gulnora Ishankanova, Uzbekistan

Ms Imrana Jalal, Fiji

Justice Kalthoum Kennou, Tunisia

Ms Jamesina Essie L. King, Sierra Leone

Prof. César Landa, Peru

Justice Ketil Lund, Norway

Justice Qinisile Mabuza, Swaziland

Justice José Antonio Martín Pallín, Spain

Prof. Juan Méndez, Argentina

Justice Charles Mkandawire, Malawi

Justice Yvonne Mokgoro, South Africa

Justice Tamara Morschakova, Russia

Justice Willly Mutunga, Kenya

Justice Egbert Myjer, Netherlands

Justice John Lawrence O'Meally, Australia

Ms Mikiko Otani, Japan

Justice Fatsah Ouguergouz, Algeria

Dr Jarna Petman, Finland

Prof. Mónica Pinto, Argentina

Prof. Victor Rodriguez Rescia, Costa Rica

Mr Alejandro Salinas Rivera, Chile

Prof. Marco Sassoli, Italy-Switzerland

Mr Michael Sfard, Israel

Justice Ajit Prakash Shah, India

Justice Kalyan Shrestha, Nepal

Ms Ambiga Sreenevasan, Malaysia

Justice Marwan Tashani, Libya

Mr Wilder Tayler, Uruguay

Justice Philippe Texier, France

Justice Lillian Tibatemwa-Ekirikubinza, Uganda

Justice Stefan Trechsel, Switzerland

Prof. Rodrigo Uprimny Yepes, Colombia

International
Commission
of Jurists

Rue des Buis 3
P.O. Box 1270
1211 Geneva 1
Switzerland

t + 41 22 979 38 00
f +41 22 979 38 01
www.icj.org